

Aalborg Universitet

Roskilde Kommune Ungdomsprofil 2021

Nielsen, Katrine Thea Pløger; Birch, Maja Munk; Bruselius-Jensen, Maria; Louw, Arnt

Creative Commons License
Ikke-specificeret

Publication date:
2022

Document Version
Anden version

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Nielsen, K. T. P., Birch, M. M., Bruselius-Jensen, M., & Louw, A. (2022). *Roskilde Kommune Ungdomsprofil 2021*. Center for Ungdomsforskning, Aalborg Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Roskilde Kommune Ungdomsprofil 2021

Center for Ungdomsforskning
Institut for Kultur og Læring
Aalborg Universitet i København

Center for Ungdomsforskning
Institut for Kultur og Læring
Aalborg Universitet i København

Roskilde Kommune ungdomsprofil 2021

Forfattere:

Katrine Thea Pløger Nielsen, Maja Munk Birch, Maria Bruselius-Jensen & Arnt Louw

Layout:

Marck Olsen

Forsidebillede:

Rasmus G. Sejersen

ISBN:

Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet.
978-87-93058-08-8

Ophav:

© Forfatterne og Center for Ungdomsforskning 2022

Center for Ungdomsforskning (CeFU) er et forskningscenter på Institut for Kultur og Læring på Aalborg Universitet i København, som forsker i unge og uddannelse, arbejdsliv, udsathed, ungdomskultur osv. Centrets drift støttes af en forening – Foreningen Center for Ungdomsforskning. Vi gennemfører forskellige projekter, dog alle med det kendetegn, at de tager afsæt i de unges egne beskrivelser og oplevelser af deres hverdag og liv. Hvis du vil vide mere om CeFU, har spørgsmål til vores forskning, er interesseret i at høre om mulighederne for at etablere et forskningssamarbejde eller blive medlem af vores forening, er du mere end velkommen til at kontakte os. www.cefu.dk

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Resumé: Roskilde Kommune ungdomsprofil 2021	9
Kapitel 2. Skole og uddannelse.	9
Kapitel 3. Sociale relationer.	10
Kapitel 4. Digitale og ungdomskulturelle arenaer.	11
Kapitel 5. Steder, rum og betydninger for ungdomslivet i Roskilde Kommune.	11
Kapitel 6. Sundhed. Sundhed er et komplekst begreb som omfatter både fysisk og mental sundhed.	12
Kapitel 7. Det gode liv – her og nu og i fremtiden.	13
Kapitel 8. Udsathedsdynamikker.	13
Kapitel 1 - Indledning	15
Særlige betingelser for unge i Roskilde	16
Ungeprofilens overordnede tema: At have det godt her-og-nu og i bevægelse	17
Vores trivselsbegreb: At have det godt	17
På vej i ungdomslivet	18
Analysestrategiske overvejelser	19
Kapitel 2 - Skole og uddannelse	21
De fleste har det godt i skolen	22
Strukturelt præstationspres	24
Individualiseret præstationspres	26
Strategier for at leve op til egne krav og forventninger	28
Karakterer og pres – et modsætningsfyldt billede	29
Relationen til lærerne	32
Overvejelser over fremtidig uddannelse og job	36
Valg af uddannelse	37
Venners betydning for uddannelsesvalg	40
Fremtiden	42
Opsamling på skole og uddannelse	47
Opmærksomhedspunkter – skole og uddannelse	49
Kapitel 3 – Sociale relationer	51
En positiv fortælling om sociale relationer	52
Den funktionelle og emotionelle betydning af sociale relationer	54
"Skal vi følges?" – sociale relationers funktionelle betydning i hverdagen	55

Nogen at snakke med – både når det går godt, og når det er svært	60
Etablering, opretholdelse og mangel på sociale relationer	63
Det er godt at have mange venner	64
En plads i klassefællesskabet	65
Akkumulering af venskaber i fritiden	67
Når det ikke lykkes at etablere de venskaber, man ønsker	68
Opsamling på sociale relationer	71
Opmærksomhedspunkter – sociale relationer	72
Kapitel 4– Digitale og ungdomskulturelle arenaer	74
Ungdomsliv online/offline	74
Holde kontakt – opretholde venskaber på afstand	74
Det digitale som et sted at møde nye potentielle venner	77
Nogle digitale rum er særligt åbne og tilgængelige	79
Når sociale medier opleves som ekskluderende	80
Ungdomsliv og festkultur	81
Forandringer i relationer til voksne og professionelle	81
Festkultur og rusmidler	83
Festen starter i grundskolen	83
Fest og alkoholkultur er noget, som forhandles	84
Når nogen begynder at feste, og andre ikke gør	87
Pres til at drikke	87
Opsamling på digitale og ungdomskulturelle arenaer	90
Opmærksomhedspunkter – digitale og ungdomskulturelle arenaer	92
Kapitel 5 – Steder, rum og betydninger for ungdomslivet i Roskilde Kommune	94
Roskilde Kommune – et særligt sted	95
Roskilde Kommune – et trygt sted	96
Trygge og utrygge steder	101
Stationens mange betydninger i ungdomslivet	102
Parker og offentlige rums betydning for sociale relationer og ungdomsliv	106
Ungdomslivets overgange og steder	109
Opsamling på steder, rum og betydning for ungdomslivet i Roskilde Kommune	111
Opmærksomhedspunkter – steder, rum og betydninger for ungdomslivet i Roskilde Kommune	113
Kapitel 6 - Sundhed	114
Fysisk sundhed	115
Ret til egen krop – kropsofattelser og kommentarer	117

At have handlerum på egen sundhed	122
Selv at handle og hjælp til at handle	123
Rygning og tobak	124
Alkohol	127
Stress og pres i hverdagen	128
Oplevelsen af at have for meget at se til	128
Søvnen er den, vi skipper	132
Skolen er den, vi skipper	135
Opsamling på sundhed	138
Opmærksomhedspunkter – sundhed	139
Kapitel 7 – Det gode liv – her og nu og i fremtiden	141
Det gode liv og drømmene om fremtiden	142
Realiserbarhed og troen på det lykkes	145
Opsamling på det gode liv – her og nu og i fremtiden	149
Opmærksomhedspunkter – det gode ungeliv – her og nu og i fremtiden	150
Kapitel 8 – Udsathedsdynamikker	152
Udsathedsdynamik 1: Sammenhæng mellem oplevet sundhed og præstation i skolen	153
Udsathedsdynamik 2: Sammenhæng mellem trivsel i skolen og i sociale relationer	155
Udsathedsdynamik 3: Sammenhæng mellem sundhed og oplevelsen af et godt liv	158
Udsathedsdynamik 4: Sammenhæng mellem sundhed og lokal tryghed	161
Opsamling på udsathedsdynamikker	163
Opmærksomhedspunkter – udsathedsdynamikker	165
Litteratur	166
Appendiks: Undersøgelsens empiriske data og metodiske grundlag	171
Spørgeskema	171
Design, population og analyseudvalg	172
Databehandling: frekvens- og krydstabeller	174
Gruppeinterview	174
Kodning af interviews	175
Workshop	176

Forord

Roskilde Kommune ungdomsprofil 2021 undersøger, hvordan unge, der har et hverdagsliv i Roskilde Kommune, har det på en række parametre, med særlig fokus på ungdomskulturelle transitioner og social trivsel. Ungdomsprofilen tegner et billede af unge fra udskoling, på ungdomsuddannelser og unge uden for uddannelse og arbejdes syn på både de ydre omstændigheder og omgivelser der indvirker på deres ungdomsliv samt de oplevelser, følelser og forestillinger de har med at kunne mestre selv samme.

Det er første gang Center for Ungdomsforskning (CeFU) har fornøjelsen af at udarbejde en ungdomsprofil for Roskilde Kommune, men CeFU har tidligere udarbejdet ungdomsprofiler fra andre kommuner. I nærværende ungdomsprofil stiller vi skarpt på de unges liv i Roskilde kommune anno 2021 og giver plads til de unges egne stemmer og holdninger. Profilen bygger samtidig på eksisterende ungdomsforskning, andre undersøgelser om unges hverdagsliv og velvære og teoretisk videreudvikling af forskningsbegreber om transitioner og social trivsel. Via dette blik trækkes paralleller til, hvordan unge i Roskilde kommune står i forhold til hinanden og andre danske unge.

Ungdomsprofilen understøtter Roskilde Kommunes igangværende arbejde og strategi med unges inddragelse, engagement og trivsel. Rapporten kan både læse i sin helhed eller som en form for opslagsværk, hvor dykker ned i bestemte temaer, der har særlig interesse eller relevans. Efter hvert kapitel listes en række opmærksomhedspunkter til det videre arbejde med unge og ungdomspolitik i Roskilde Kommune.

Ungdomsprofilen er udarbejdet på baggrund af interviews med unge, der har deres hverdagsliv i Roskilde Kommune, en særlig udarbejdet kvantitativ spørgeskemaundersøgelse særligt til Roskilde Kommune og en workshop for og med unge. Ungdomsprofilen dækker primært unge i alderen 13-25 år.

Der skal lyde en stor tak til alle de unge, der enten gennem spørgeskema, interviews eller workshop har delt deres erfaringer og oplevelser med

at være netop ung i Roskilde kommune. En tak skal også lyde til de institutioner og andre instanser i Roskilde Kommune, som har bidraget til, at undersøgelsen har kunnet gennemføres og til Roskilde kommune for godt, konstruktivt og berigende samarbejde undervejs i hele processen med at udarbejde undersøgelsen.

Slutteligt skal der lyde en tak til konsulent Rikke Amtoft for hjælp til udarbejdelse af spørgeskema samt postdoc Rasmus Lind Ravn for kvantitativ support og medlæsning.

Roskilde Kommune ungdomsprofil 2021 er udarbejdet af et forskerteam på Center for Ungdomsforskning bestående af studentermedhjælper Karla Lyneborg Lassen, praktikant Maja Munk Birch, videnskabelig assistent Katrine Thea Pløger Nielsen, lektor Maria Bruselius-Jensen samt lektor Arnt Louw.

God læselyst og fornøjelse med Roskilde Kommune ungdomsprofil 2021.

Resumé: Roskilde Kommune ungdomsprofil 2021

Roskilde Kommune ungdomsprofil 2021 sætter spot på, hvordan unge i Roskilde Kommune går og har det. Formålet er at skabe et solidt vidensgrundlag for Roskilde Kommunes fremadrettede ungepolitikker og -indsatser, som kan understøtte de unges trivsel, veje i uddannelse og arbejde, fællesskaber og ungdomskulturelle hverdagsliv. Denne rapport baserer sig både på en spørgeskemaundersøgelse og interviews med unge, der har sin daglige gang i Roskilde Kommune. Ungdomsprofil dækker primært unge i alderen 13-25 år.

Kapitel 2. Skole og uddannelse.

I kapitel 2 sætter vi spot på skole og uddannelse. Her peger undersøgelsen samlet set på, at de fleste unge i Roskilde Kommune har det godt og trives i deres skole og på deres uddannelsesinstitution. Men under dette umiddelbare billede er der også fortællinger om stres og pres, som de unge oplever kommer mange steder fra – forældre, lærere, vejledere og politikere – og ikke mindst fra dem selv. For mange af de unge er det eget pres på sig selv, der fylder mest, og det betyder, at de unge oplever, at det er op til dem selv at finde strategier for at håndtere presset. Dette pres er særligt tydeligt i relation til karakterer, og det betyder, at de unge får en instrumentel tilgang til deres skole og uddannelse, hvor karakterer fylder meget og kan risikere at blive til formålet med at gå i skole – på bekostning af læring, faglig fordybelse, vovemod og nysgerrighed, hvilket skaber et uhensigtsmæssigt læringsrum for de unge.

Relationerne til lærerne fylder meget for de unge og er helt central for de unges trivsel på deres skole og uddannelse. Her oplever mange af de unge et skift fra mere tætte relationer i grundskolen til mere fjern og mindre personlig på ungdomsuddannelserne. Det er i sig selv ikke unaturligt, men relationsarbejdet bør alligevel være et centralt fokusområde for lærerne – både i grundskolen og på ungdomsuddannelserne - da det har stor betydning for de unges trivsel. I relation til de unges valg af uddannelse er narrativet om at holde alle døre åbne med en gymnasial uddannelse

fortsat stærkt – også blandt de unge i Roskilde Kommune. Undersøgelsen peger videre på, at uddannelsesvalget både har med sociale, faglige og identitetsmæssige forhold at gøre. Her peges der på et centralt fokusområde i forhold til, hvordan der kan arbejdes med at styrke de unges egne valgkompetencer og viden om deres reelle muligheder i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, så de er klædt bedst muligt på til at kunne foretage kvalificerede uddannelsesvalg.

Kapitel 3. Sociale relationer.

Dette kapitel handler om de unge i Roskilde Kommunes sociale relationer. På det overordnede plan lader det til, at de unge i Roskilde Kommune har det rigtigt godt i deres venskaber. Men der er også nuancer, som det er værd at være opmærksom på. For det første er det vigtigt i et godt ungdomsliv at have venskaber på mange forskellige arenaer, som man kan trække på i hverdagens mange forskellige aktiviteter. For det andet har det stor betydning for de unge at have aktive relationer til andre unge i deres fritid, men der er faktisk en relativt stor andel af de unge i Roskilde Kommune, som ikke umiddelbart har særligt meget kontakt med andre unge i fritiden. For dem betyder nære, tillidsfulde venskaber med andre unge meget, fordi det primært er dem, disse unge orienterer sig mod, når de søger fortrolighed og støtte. Det står særligt stærkt i Roskilde Kommune fordi de unge her, i højere grad end på landsplan, orienterer sig mod deres venner frem for familie. I dette kapitel fremhæver vi også, at der er en stærk norm og orientering blandt de unge mod at have mange venskaber. For langt de fleste unge i Roskilde Kommune går det rigtigt godt på den front. Men der er også unge, der står meget svagere i dette arbejde med at etablere venskaber. Det kan både være de unge, som ikke rigtigt trives i det sociale i deres institutionelle sammenhænge. Eller det kan være unge, som ikke har særligt mange venner og derfor ikke bliver inviteret til fester og andre sammenhænge, hvor man kan møde andre unge. Men målet om at have mange venner er særligt svært for de unge, som er udenfor arbejde og uddannelse, som ikke automatisk er sammen med andre unge i hverdagen og derfor ikke bliver inviteret med til ting.

Kapitel 4. Digitale og ungdomskulturelle arenaer.

I det digitale ungdomsliv såvel som i unges fest- og sociale fritidsliv er der meget lidt umiddelbar indblanding, overvågning og strukturering fra forældre og professionelle voksne. Til trods for voksenbekymring for unges digitale liv ser det i undersøgelsen ud til, at de digitale muligheder i høj grad er med til at gøre livet bedre for de unge i Roskilde Kommune. Både i form af god underholdning og i form af at udgøre en god platform for at spille sammen. Ydermere ser det ud til, at digitale medier understøtter de unges sociale liv både on- og offline og kan både være en arena, hvor venskaber kan opretholdes – også over store afstande – og en arena for at etablere nye venskaber. Dermed fungerer digitale medier i høj grad som en forlængelse af de fysiske rum, de unge mødes i. Der er dog også dilemmaer omkring de digitale medier, og der peges i rapporten på, hvordan det at se andres sociale liv udspille sig på sociale medier kan skabe en oplevelse af udenforskab og utilstrækkelighed.

I dette kapitel bliver der også sat fokus på ungdomskulturelle overgange med særligt fokus på, hvordan fest- og alkoholkultur virker ind på sociale relationer og på de unges muligheder for at have det godt eller mindre godt i disse. Her peges der på, at det er vigtigt for unge at fastholde gode relationer til voksne i overgangen fra barn til ung, så de unge får mulighed for at udvikle sig og bliver set og anerkendt for den udvikling. Slutteligt sættes der i kapitlet fokus på den radikale overgang, som fest og alkoholkulturens indtræden udgør i relation til de unges sociale relationer og samvær over en tidsligt meget kort periode. Her er der både nogle implicitte, og for nogle usynlige, festkulturelle normer og et vist gruppepres på spil, der kan virke ekskluderende for nogle unge.

Kapitel 5. Steder, rum og betydninger for ungdomslivet i Roskilde Kommune.

I dette kapitel sætter vi fokus på Roskilde Kommune som et særligt sted for de unges liv. Igen tegner der sig helt overordnet set et positivt billede af, at en stor del af de unge oplever Roskilde som en by og et område med mange muligheder, mange ting for unge at lave og med gode uddannelsesmuligheder. Ligeledes føler langt de fleste unge sig trygge i de områder, de bor og opholder sig i. Der er dog visse steder og tidspunkter – fx stationerne i kommunen om aftenen – der kan give anledning til at

føle sig utryk.

Kommunens parker og offentlige rum er vigtige steder for de unges muligheder for at mødes, vedligeholde relationer og skabe nye. Særligt byparken i Roskilde nævnes her af mange unge som et helt særligt sted for udfoldelse af ungdomslivet. Nogle unge oplever sig dog ikke som en del af ungdomslivet disse steder, men oplever mere at være betragtere af de andres ungdomsliv udfolde sig. Videre peger undersøgelsen på, at de forskellige steder er ladet med forskellige og stærke betydninger, og at forskellige steder 'hører til' forskellige aldre og perioder i ungdomslivet. Det vil sige, at steder og ungeidentiteter er tæt forbundne. Her peger de unge på, at det er vigtigt for dem, at de oplever, at der er plads til dem i byrummet og plads til udfoldelse og til at gøre ungdomsliv på lige netop deres måde, hvad enten det er under et halvtag, på tennisanlægget, på klinten, på havnen eller andre steder, de unge oplever som deres særlige sted.

Kapitel 6. Sundhed. Sundhed er et komplekst begreb som omfatter både fysisk og mental sundhed.

De fleste unge i undersøgelsen anser sig selv som sunde og raske. Men dykker vi lidt ned data så oplever flere unge, at de ikke spiser sundt eller er i god form. Sundhed handler også om synet på krop og udseende, og her forbinder mange unge udseende med popularitet. I det hele taget fylder kropsopfattelser og kommentarer om kroppen meget hos de unge, hvilket peger på et behov for at styrke allerede igangværende snakke om krop, vægt og udseende med de unge. Kapitlet behandler også de unges oplevelser af at kunne handle på egen kropslige sundhed. Her tegner der sig et billede af, at de unge på den ene side mener, at det fysiske er deres eget ansvar, mens det mentale kan afhjælpes gennem professionelle tilbud.

De unge i Roskilde Kommunes forbrug af cigaretter, tobak og alkohol er i udgangspunktet ikke højt. Dog mener mange unge stadig, at det er et individuelt valg, om man vil ryge eller ej – særligt når man er over 18 år. Hvad angår alkohol sker der en brat stigning i forbruget i overgangen fra grundskole til tiden efter grundskole – særligt ungdomsuddannelserne – som det er værd at være opmærksom på. Stres og pres i hverdagen udgør en central sundhedsmarkør. Her peges der på, at mange af de unge i Roskilde Kommune oplever, at de har meget at se til, og til tider oplever de det

som stressende at nå det hele. At have meget at se til udgør dog ikke i sig selv en mistrivselsskær, men nødvendiggør opmærksomhed på, hvordan de unge balancere deres aktiviteter. Har peger de unge i undersøgelsen på to faktorer, de 'skruer' på, i forhold til selv at handle på oplevelsen af at have for meget at se til: søvnen og at møde senere i skolen.

Kapitel 7. Det gode liv – her og nu og i fremtiden.

Ungdomslivet er fyldt med overgange, skift, brud og forandringer. Det er en normal del af ungdomslivet, men kan også lede til bekymringer og usikkerhed hos de unge. I dette kapitel peges der på, at de unge på den ene side er bekymrede for en række store forhold i deres fremtid. Samtidig synes der også at være en tro på, at det nok skal gå. På den måde kan de unges svar på det gode liv og deres drømme om fremtiden måske ses som et udtryk for, at de unge i Roskilde Kommune både har klassiske forestillinger om det gode liv, hvor økonomisk frihed, stabilitet, godt job og en familie er omdrejningspunktet – samtidig med at de unge oplever, at de stadig er unge, og at der endnu er tid til at finde sin vej, se verden eller afprøve sig selv eller tage det lidt med ro. Her peger undersøgelsen på det væsentlige i, at de unge oplever, at de kan få lov at have drømme og forhåbninger om fremtiden og deres liv og bliver støttet i dem, hvilket giver mod på livet, også i et her-og-nu trivselsspektiv. Videre peger undersøgelsen på det væsentlige i at hjælpe og støtte de unge i de tilspidsede perioder og situationer, hvor bekymringerne for fremtiden kan trænge sig på – fx i forbindelse med valget af uddannelse.

Kapitel 8. Udsathedsdynamikker.

Mens langt de fleste unge i Roskilde Kommune har det rigtigt godt, så viser det sig i næsten alle sammenhænge, at der også er en lille gruppe af unge som har det skidt. I dette kapitel peger vi på, hvordan mistrivsel på forskellige enkeltområder også ofte hænger tæt sammen med mistrivsel på andre områder og dermed udgør en række tværgående udsathedsdynamikker som har betydning for de unges trivsel og sundhed i Roskilde Kommune.

Første udsathedsdynamik viser, at der er sammenhæng mellem, jo oftere man føler sig presset i skolen på grund af egne krav og forventninger, og jo mindre godt man angiver, at man har det på en række parametre. I den

forbindelse er det værd at påpege, at mange unge oplever det som et individualiseret pres.

I anden udsathedsdynamik tegner der sig nogle klare sammenhænge mellem de unge, der angiver, at de ikke har det godt i skolen, og de unge der ikke oplever at have venner at dele sorger og glæder med, eller som ikke oplever at have venner og veninder, når man har brug for støtte og hjælp eller ikke taler med voksne. Videre er der sammenhængen med oplevelser af ensomhed, at savne nogen at være sammen med eller at føle sig isoleret.

I tredje udsathedsdynamik fokuseres der på sammenhænge mellem de unges fysiske og sociale helbred i kombination med oplevelsen af at have et godt liv. Her viser det sig, at der er sammenhæng mellem at være frisk og udhvilet, at opleve sig som sund og rask og at have et godt liv. Videre peges der på, at unge, der har meget at se til i hverdagen, oftere ikke føler sig veludhvilet.

I fjerde udsathedsdynamik pegede vi på, at trivsel og tryghed hænger sammen. Unge, der føler sig trygge i deres lokalområder, angiver samtidigt i højere grad også at trives.

Kapitlet peger således samlet set på nogle mistrivsels-mønstre i forskellige sammenhænge, og at der gør sig nogle, måske selvforstærkende, dynamikker gældende, når det handler om de unges trivsel i Roskilde Kommune.

Kapitel 1 - Indledning

Alle børn og unge skal trives og blive hele mennesker. Alle børn og unge har evner og kompetencer, som de skal have mulighed for at udfolde og udvikle, både individuelt og i fællesskab med andre. Alle børn og unge skal have gode forudsætninger for at mestre livet og de muligheder og udfordringer, det byder på. Målet er børn og unge, der har det godt, trives og får de bedste forudsætninger for et godt liv.

– Roskilde Kommunes vision for børn og unge

Roskilde Kommune har fokus på at skabe gode betingelser for de unge i kommunen og på fremadrettet at udvikle en god ungepolitik. I den forbindelse har Roskilde Kommune indgået et samarbejde med Center for Ungdomsforskning på Aalborg Universitet om at udarbejde Roskilde Kommune ungeprofil 2021.

Roskilde Kommune ungeprofil 2021 sætter spot på, hvordan unge i Roskilde Kommune går og har det. Undersøgelsens formål er dels at etablere et dybdegående og bredt tematiseret indblik i de unges oplevelser af, hvordan de har det i deres ungdomsliv. Og dels er formålet at skabe et solidt vidensgrundlag for Roskilde Kommunes fremadrettede ungepolitikker og -indsatser, som kan understøtte de unges trivsel, veje i uddannelse og arbejde, fællesskaber og ungdomskulturelle hverdagsliv.

Denne rapport analyser baserer sig både på en spørgeskemaundersøgelse og interviews med unge, der har sin daglige gang i Roskilde Kommune. Spørgeskemaet blev udviklet af CeFU med sparring fra Roskilde Kommune. Spørgeskemaet kommer omkring væsentlige temaer i unges liv i Roskilde Kommune fx uddannelse, fritid og venner. 1961 unge som enten er bosiddende eller tilknyttet en uddannelsesinstitution i Roskilde Kommune har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Den kvalitative del af undersøgelsen baserer sig på seks gruppeinterviews med i alt 27 unge. To interviews er foretaget på grundskoler, et på et gymnasium, et på en erhvervsskole og to på indsatser for unge uden for uddannelse og arbejde. Resultater fra spørgeskemaundersøgelsen har været med til at informere interviewene, og de danner tilsammen et bredt og dybdegående billede

af de unge i Roskilde Kommune. Efter selve dataindsamlingen blev der afholdt en workshop med 16 unge, hvor formålet var at se fremad og dermed få blik for, hvordan man ville kunne gøre det bedre at være ung i Roskilde kommune. Snakkene i workshoppen indgår også som datamateriale undervejs i analyserne, hvor det er relevant. (Se i øvrigt 'Appendiks: Undersøgelsens empiriske data og metodiske grundlag' for uddybning af de anvendte metoder og data).

Særlige betingelser for unge i Roskilde Kommune

På baggrund af det kvantitative og kvalitative datamateriale stiller vi i rapporten skarpt på, hvordan det er at være ung i Roskilde Kommune. Unge i Roskilde kommune adskiller sig ikke synderligt fra unge andre steder – dog vil der være en række særlige betingelser, som indvirker på deres ungdomsliv i kraft af, at deres ungdomsliv leves netop i Roskilde kommune.

Roskilde Kommune er en af landets større kommuner. Kommunen har Roskildesom hovedby og består desuden af en række mindre byer. Geografisk ligger kommunen tæt på hovedstaden og har desuden gode forbindelser til de omkringliggende større byer. Kommunen er i høj grad præget af dens mange uddannelsesinstitutioner. Her kan blandt andet nævnes Roskilde Universitet (RUC), Professionshøjskolen Absalon, Roskilde Tekniske Skole, Roskilde Handelsskole, Zealand Business College (ZBC) samt kommunens tre almene gymnasier. Roskilde er således en kommune med mange muligheder uddannelsesmæssigt, både hvad angår ungdomsudannelser og videregående uddannelser. Dette bevirker også, at Roskilde har et stort opland, hvor mange unge fra omkringliggende kommuner søger mod Roskilde blandt andet for at starte på en ungdomsuddannelse.

Selvom Roskilde Kommune er et afgrænset område, rummer den en mangfoldighed af lokalområder, som er meget forskellige fra hinanden. Kommunen strækker sig langt, både nord og syd fra Roskilde by, og rummer både Roskilde midtby, provinser, mindre landsbyer og landområder. For vores undersøgelse betyder det, at der vil være stor forskel på, i hvilken type område de unge i undersøgelsen bor og færdes i. Nogle unge bor og går i skole i Roskilde midtby, hvormed størstedelen af deres ungdomsliv leves i byen. Andre unge vokser op i mindre byer omkring Roskilde eller på landet og tilbringer dermed en større del af deres ungdomsliv uden for byen. Dertil er der i kommunen forskel på de unges sociale baggrund.

I rapporten behandles en række temaer, som alle fylder, på forskellig vis, i de unges liv. Inden for hvert tema vil fokus være på, hvad der har betydning for, at de unge har det godt i deres ungdomsliv – både her-og-nu og fremadrettet. Dette blik vil vi uddybe i det følgende.

Ungeprofilens overordnede tema: At have det godt her-og-nu og i bevægelse

Ungeprofilundersøgelsen fokuserer som sagt på, hvilke oplevelser de unge har med at have det godt på en række udvalgte parametre og på forskellige arenaer, der alle er betydningsfulde for ungeliv. Men hvad vil det egentligt sige at have det godt, og hvilken betydning har dette perspektiv på undersøgelsens analyser og resultater? I det følgende stiller vi skarpt på det, vi kunne kalde undersøgelsens ståsted og overordnede begrebsliggørelse af trivsel og mistrivsel. Ved at have dette udgangspunkt som gennemgående grundlag for ungeprofilens analyser, vil vi via dette blik fremhæve tematikker, der spiller ind på, netop hvordan det står til med de unges oplevelser af egen trivsel.

Vores trivselsbegreb: At have det godt

Med ungeprofilundersøgelsen tegner vi et lokalt billede af, hvordan det står til hos de unge, der har deres daglige gang i Roskilde Kommune. Dette nære, lokale billede suppleres samtidig med ungdomsforskning – dog med konstant fastholdelse af at det skal være de unges perspektiver og oplevelser, der får plads. I denne profilundersøgelse er vi optagede af at komme nærmere hvilke oplevelser, de unge har med at have det godt, men vi er også optaget af, hvad de unge oplever at have det svært med i ungdomslivet samt hvilke anbefalinger og opmærksomhedspunkter, der kan udledes på baggrund heraf.

Trivsel og mistrivsel er begreber, der indeholder en række konnotationer – både hverdagslige forståelser og særlige forskningstraditioner. Vi præciserer derfor denne ungeprofils fokus på trivsel ved at karakterisere dette som "at have det godt" ud fra de unges egne perspektiver.

Vores trivselsbegreb "at have det godt" er inspireret af Kim Rasmussen et al. (2019). Rasmussen et al. anvender termen "at have det godt" frem for trivsel, blandt andet fordi trivsel ofte associeres med måling og

sammenligning på forskellige parametre (Rasmussen et al. 2019: 12f). På samme måde som Rasmussen et al. lægger vi os i forlængelse af trivselsforskningen, idet vi er optagede af, hvordan unge har det. Dog måler vi ikke på særlige parametre, men forholder os derimod åbne til det, som de unge oplever gør, at de har det godt. Vores afsæt er således i de unge og deres oplevelser og erfaringer med at have det godt i deres respektive ungdomsliv. Dermed vil det heller ikke være voksnes vurderinger af, hvornår man som ung trives, der er i centrum. Vores forståelse er, at oplever man som ung, at man har det godt – så har man det godt.

På den baggrund retter vi i rapporten fokus på, hvornår de unge i Roskilde Kommune selv oplever at have det godt – og hvornår de har det mindre godt eller slet ikke godt. I forlængelse deraf undersøger vi, hvad der spiller ind på de unges oplevelse af at have et godt ungdomsliv, samt hvordan man får det godt igen, hvis man oplever ikke at have det godt. Samtidig er vi optagede af en tidlig dimension af at have det godt. Herved ment, at det at have det godt i et ungdomslivsperspektiv både indeholder et her-og-nu perspektiv og et mere fremadrettet blik. Dette beskriver vi nærmere i det følgende.

På vej i ungdomslivet

”Noget er på vej. Ikke i rute men på vej”. Sådan synger The Minds Of 99 i deres store hit, Hurtige Hænder, fra 2018. Og lige netop ungdommen bliver ofte betragtet som en periode i livet, der er på vej til noget andet. Overgangen fra barn til voksen. Stedet midt i mellem. Og så alligevel ikke. Ungdomsliv dyrkes som aldrig før, og ungdomstiden, -perioden og -mindsettet forsøges fastholdt langt op i 30'erne og måske længere endnu. Den lange ungdomsperiode kan ikke længere kun opfattes som en dynamisk bevægelse og mellemliggende periode. På den ene side må ungdomslivet altså også forstås som noget nu-og-her, noget der eksisterer som en selvstændig periode, der ikke kun er 'på vej', men er noget i sig selv. På den anden side er ungdommen et livsstadie, som er særligt domineret af overgange og transitioner, hvad end det handler om skift mellem skole og uddannelsesinstitutioner, skiftende vennegrupper og relationer samt skift af bopæl når man flytter hjemmefra. Men også overgangen fra barn til ung, at blive formelt myndig og uformelt at træde ind i ungdomskulturen med fester, alkohol, rygning og seksuel debut.

Unge oplever af at have det godt i ungdomslivet er derfor tæt knyttet til deres oplevelser af at lykkes med disse overgange: at komme godt igennem uddannelse, at få etableret og fastholdt gode venskaber, at holde sig sund og se godt ud samt at tage del i ungdomslivskulturen på en sjov og udfordrende måde. Vi anlægger derfor et ungeperspektiv i rapporten, der fokuserer på unges oplevelser af at have det godt både nu og over tid, og der har som tese, at 'det at have det godt' også handler om at opleve at have mulighed for at handle på de betingelser, der er for at have det godt i ungelivets mange overgange og transitioner.

Vi kombinerer dermed 'det at have det godt' med et todimensionelt bevægelses- og tidsperspektiv, hvor det at opleve sig selv som aktør i eget liv – med muligheder for at kunne handle både nu og fremadrettet – også indtænkes i det at have det godt. Gennem ungeprofilens forskellige kapitler sætter vi fokus på forskellige aspekter af ungdomslivet, som hver for sig og i samspil tegner et billede af, hvordan de unge i Roskilde Kommune har det.

Analyselstrategiske overvejelser

Vores data består, som nævnt, indledningsvist af kvantitativt og kvalitativt materiale. Vores læsning af datamaterialet sker på baggrund af vores overordnede ramme: Unge oplever af at have det godt – både i et nu-og-her perspektiv og fremadrettet. Dette giver nemlig også anledning til at se på det at have det godt i overgange og transitioner i ungelivet.

I rapporten dykker vi ned i en række temaer, der alle synes at have betydning for de unges oplevelser af at have det godt. Det drejer sig om skole og uddannelse, sociale relationer, digitale og ungdomskulturelle arenaer, steder, rum og betydninger for ungdomslivet i Roskilde Kommune, sundhed, det gode ungeliv – her og nu og i fremtiden samt udsathedsdynamikker. Temaerne er dels informeret af det empiriske materiale og dels af ungeprofilundersøgelsens på forhånd fastlagte ramme, som lagde op til et bredt perspektiv på ungeliv i Roskilde Kommune. Intentionen med rapporten var, at den skulle nå omkring mange af ungdomslivets aspekter og arenaer, hvorfor temaerne altså dels er valgt med henblik på at komme bredt omkring ungdomslivet.

Kapitel 2 - Skole og uddannelse

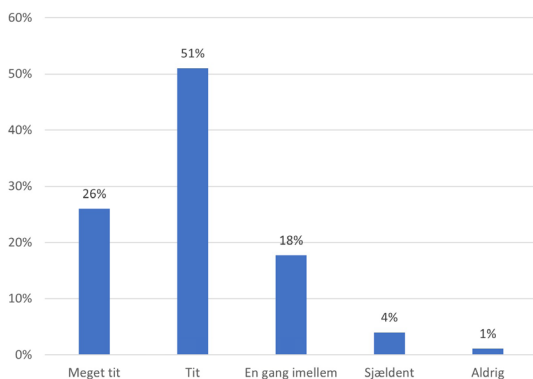
I dette kapitel ser vi nærmere på, hvad de unge i Roskilde Kommune siger om deres skole og uddannelse; hvornår de trives, hvad der er godt men også, hvad der kan være svært. For de allerfleste unge mellem 13-25 år er grundskolen eller deres ungdomsuddannelse et fast omdrejningspunkt i hverdagen – det er her, de tilbringer størstedelen af deres vågne timer. Det er også i grundskolen eller på ungdomsuddannelsen, de unge oplever og vedligeholder eksisterende fællesskaber, danner nye sociale relationer, og i øvrigt udfolder en stor del af deres ungdomsliv. På den måde kan man sige, at grundskole og ungdomsuddannelse er en helt afgørende arena i ungdomslivet. Og netop derfor har de unges trivsel i grundskolen eller på ungdomsuddannelsen stor betydning for, hvordan de unge generelt har det i deres ungdomsliv. Det gælder også for de unge, der benytter nogle af kommunens indsatser til unge uden for uddannelse og beskæftigelse. Også for disse unge fylder skole og uddannelse meget i deres opmærksomhed. Både i form af tidligere – måske negative – erfaringer med skolen, men også i form af overvejelser om, hvad man skal fremadrettet. Dette på den ene side set i lyset af, at der politisk er en forventning og målsætninger om, at unge skal tage en ungdomsuddannelse eller være tilknyttet arbejdsmarkedet (Regeringen 2017). Men også i lyset af, at de fleste unge har en forholdsvis snæver normativ forestilling om en lige vej gennem uddannelsessystemet, der har stx som den altdominerende hovedvej (Juul 2018). Og er man ikke i gang med en uddannelse, skal man alligevel ofte forholde sig til dette relativt snævre og normative uddannelseslivsnarrativ og dermed til spørgsmålet om, hvilken vej man vil tage, hvad man skal bruge det til og det normative spørgsmål om, hvordan man kommer tilbage på sporet.

I dette kapitel kommer vi således omkring de krav og forventninger, de unge oplever at møde i uddannelsessammenhænge og deres håndtering af disse. Videre fylder overvejelser over valg af fremtidig uddannelse eller job meget for de unge og skaber bekymringer. Dette tema behandles også her. Til sidst i kapitlet kommer vi ind på de unges relationer til lærerne, herunder hvad de unge lægger vægt på i mødet med lærerne og skolen/uddannelsen. Unge relationer til deres kammerater i skolen behandles i kapitel 3 om sociale relationer.

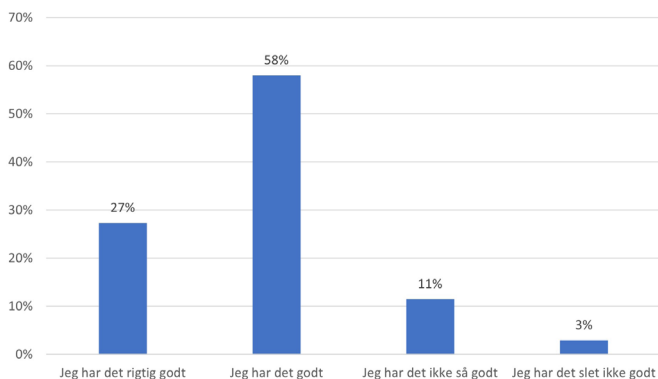
De fleste har det godt i skolen

Før vi dykker ned i krav, forventninger og bekymringer forbundet med skole og uddannelse, er det vigtigt at slå fast, at størstedelen af de unge i Roskilde Kommune er glade for at gå i skole, som det fremgår af tabel 2.1 og 2.2 nedenfor. Således angiver 77 %, at de tit eller meget tit er glade for deres skole/uddannelse, 82 % angiver, at de tit eller meget tit er glade for deres klasse/hold, og 85 % angiver, at de har det godt eller rigtig godt for tiden i skolen.

Tabel 2.1. Er du glad for din skole/uddannelse? n=1835.

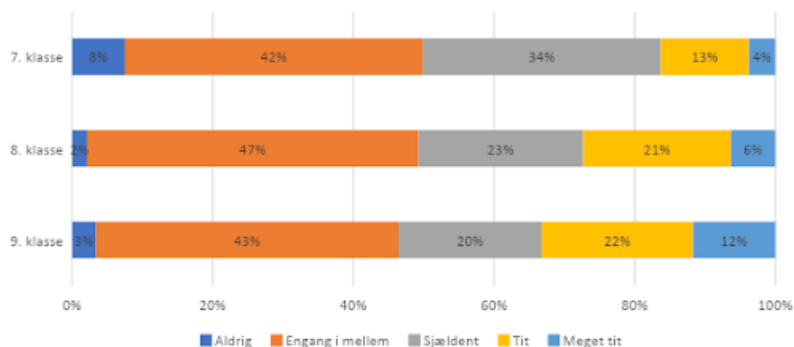
Tabel 2.2. Hvordan har du det for tiden i skolen? n=1464.

Sammenligner vi med tal på landsplan, viser den nationale trivselsmåling for ungdomsuddannelserne¹ fra 2018/2019 (BørnUngeLiv 2019/2020) fx, at 79 % angiver, at de er helt eller delvist enige i, at de er glade for at gå i skole, og BørnUngeLivs ungeprofilundersøgelse fra 2019/2020 viser, at 90 % af de unge mellem 15-30 år på landsplan angiver, at de har det godt eller rigtig godt i skolen.

En første læsning af disse tal giver altså et overvejende positivt billede af, hvordan de unge i Roskilde Kommune mellem 13-25 år har det med deres skole og uddannelse - også sammenlignet med de unge på landsplan. Dog med en anelse lavere andel af Roskilde Kommunes unge, der angiver, at de har det godt eller rigtig godt i skolen end på landsplan. Tallene viser dog også, at der er en andel på 14 % af de unge i Roskilde Kommune, der angiver, at de ikke eller slet ikke har det godt i skolen. Hvis vi dykker lidt ned i tallene, kan vi se, at der er en stigning i andelen af unge, der føler sig pressede i skolen fra syvende til ottende og niende klasse, som det fremgår af tabel 2.3 nedenfor. Selvom det ikke er store tal, så giver det alligevel anledning til at kigge lidt nærmere på, hvad der kan skabe mistrivsel og manglende glæde ved at gå i skole.

Tabel 2.3. Hvor ofte føler du dig presset i skolen/på uddannelsen? Opdelt på klassetrin i grundskolen (øvrige skole/uddannelsesniveauer udeladt). n=1137.

¹ Den nationale trivselsmåling er opdelt i 4-9 klasse og ungdomsuddannelserne. Derfor anvendes tallet for ungdomsuddannelser til sammenligning her.

Strukturelt præstationspres

At præstere og præstere godt er blevet lig med et tegn på det gode liv – og det gennemsyrlig både skoleliv, arbejdsliv og privatliv. Det er på den ene side en forestilling om, at præstation kan måles og vejes. Kast blot et blik på vores karaktersystem, hvor præstationer gøres til tal, der kan rangeres fra bund til top. Men præstationskultur er meget mere end det. Der findes også en lang række parametre og normer, hvor man som individ stadig skal præstere, men hvor det er langt mere skjult og ugenomsigtigt. Hvordan man præsterer god, empatisk og inkluderende elev i skolen, måles ikke udelukkende på antallet af 12-taller i fysik, matematik og dansk. Og krav om præstation kan også på forskellig vis gøre sig gældende i de unges øvrige liv. Ifølge Petersen (2009) indvirker præstationssamfundet således på os alle og i alle vores kontekster. Og som den tyske sociolog Hartmut Rosa har pointeret, kan tiden vi lever i karakteriseres som et accelerations-samfund, hvor det konstant og allestedsnærværende handler om at optimere selvets muligheder og præstationer i alle livssammenhænge (Rosa 2014). Denne markante påvirkning af samtidens menneske medfører et grundlæggende vilkår om, at det, der var godt nok i går, ikke er godt nok i morgen. Dette kan genfindes hos de unge, og med det blik ser vi i dette afsnit nærmere på forventningen til at klare sig godt i skolen.

I vores gruppeinterviews med de unge var forventningerne til at klare sig godt et emne, der skabte genklang på tværs af aldersgrupper og uddannelsessteder – og dermed også et emne, de unge tydeligvis havde meget på hjerte omkring. Som det lyder i samtalen mellem disse erhvervsuddannelseselever:

Ung 1, erhvervsskole: Jeg tror, det er fordi folk har det der, du skal klare dig godt i skolen og sådan noget for at få et godt job. Der er meget høje forventninger til os, i forhold til den alder vi er i og sådan noget, så jeg tror det er derfor.

I: Hvis forventninger er det så?

Ung 1, erhvervsskole: Fra hinanden og fra voksne, forældre og...

Ung 2, erhvervsskole: Og også fra sådan, hvad skal man sige, dem der sådan styrer det hele.

Ung 3, erhvervsskole: Og en selv.

Som det fremstår i ovenstående samtale, peges der på, at forventninger til at klare sig godt i skolen – og dermed også forestillingen om at klare sig godt fremadrettet i videre uddannelse og arbejdsliv – ikke kun kan placeres hos en enkelt aktør. Det opleves nærmere allestedsværende, som en slags grundpræmis. En grundpræmis, som de unge i Roskilde Kommune også fortæller, de oplever, at forældre og lærere italesætter, som det kommer til udtryk i følgende to eksemplariske citatuddrag:

Ung, erhvervsskole: Jeg synes meget det (forventninger, red.) kommer sådan fra forældre også. For eksempel hvis man nu sidder og snakker om en eller anden karakter, man fik i skolen, og så begynder ens forældre at snakke om: 'Nå men jeg fik også 12 i det hele og, var sådan'. Okay, så skal jeg måske lige oppe mig lidt. Så er der måske også lidt højere forventninger.

Ung, grundskole: Det gjorde vores lærer også det der. Også med karaktererne, hver gang man gjorde noget. Så sådan: "direkte 02". Altså, sådan for sjov, ikke, hvor de kørte meget på det.

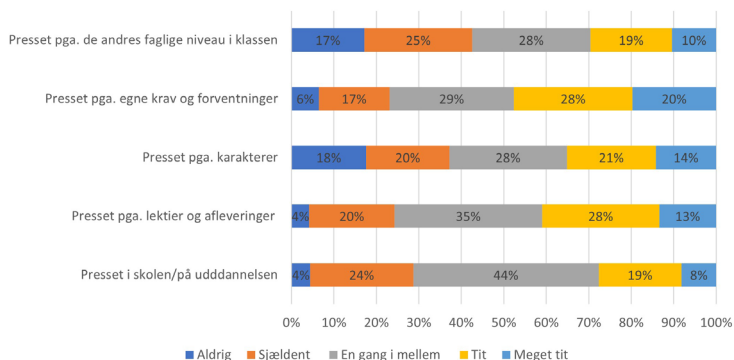
Som det fremgår af de to citatuddrag, taler både forældre og lærere også skolen og præstation i skolen frem i relation til karakterer. Men når presset på den måde opleves at komme alle steder fra, så bliver det samtidig mere utydeligt, hvor kritikken kan rettes hen, og hvor man kan skruer for at ændre noget. Denne form for forventningspres der opleves at komme alle steder fra, og som, som vi også så tidligere, ligger i den politiske tænkning på uddannelsesområdet, kan tematiseres som en form for strukturelt præstationspres, der kan sætte sig hos de unge i form af et oplevet pres i skolen. Men som det fremgår af næste afsnit, tegner det sig som et dobbeltpres hos de unge forstået på den måde, at dette strukturelle forventningspres også kan sætte sig som et individuelt forventningspres hos den enkelte.

Individualiseret præstationspres

Selvom forventningerne til at klare sig godt i uddannelsessystemet således synes at komme mange (alle!) steder fra – og også til en vis grad identificeres som sådan af de unge – så udgør egne krav og forventninger

et dominerende pres for en stor del af de unge, som det fremgår af tabel 2.4 nedenfor.

Tabel 2.4. Hvor ofte føler du dig presset? n=1712-1719.

Som tabellen viser, oplever næsten halvdelen af de unge meget tit (20 %) eller tit (28 %), at de føler sig pressede af egne krav og forventninger til skolearbejdet. Selv om svarene ikke direkte sammenligner det individuelle pres med pres fra samfund og forældre, så peger svarene på, at rigtig mange unge i Roskilde Kommune individualiserer deres oplevelse af pres. De oplever det selv som om, at det er egne krav og forventninger, som presser dem mest.

Blandt de unge vi interviewede, var krav og forventninger til sig selv også et emne, der var genkendeligt, som det fremgår af nedenstående samtale med tre gymnasieelever:

Ung 1, gymnasium: Ja, altså jeg, tror man lægger højere vægt på sine egne forventninger end karaktererne.

I: Hvorfor?

Ung 1, gymnasium: Du har jo dine egne forventninger til, hvilken karakter du får.

Ung 2, gymnasium: Karakteren, det er bare et tal, hvor du ligger.

Ung 1, gymnasium: Det er måske ikke så meget forventninger til, hvordan du nødvendigvis lige klarer dig den enkelte time, det er måske mere overordnet.

Ung 2, gymnasium: Der er ikke nogen andre der presser én, føler jeg. Det er ikke sådan, at din lærer presser dig eller dine venner presser dig. Det er kun dit eget pres du sætter på dig selv. Heller ikke forældre. Det er kun det, du selv gør.

Til trods for, at der hos de unge er en bevidsthed om pres og forventninger, der kommer mange steder fra – fra dem der styrer det hele, som en af eleverne ovenfor rammesættende formulerede det, er det alligevel som om, at det er de unges egne krav og forventninger til dem selv, der fylder mest hos dem – det er kun det, du selv gør, som stx-eleven formulerede det ovenfor. På den måde kan man sige, at et strukturelt pres vendes indad hos, og af, de unge til et individualiseret indlejret pres. Denne individualiseringstendens og selv-ansvarliggørelse er en ofte fremhævet tendens hos de unge i ungdomsforskningen (Katznelson et al. 2009; Petersen 2009; Rasborg 2013; Reckwitz 2019), og det betyder, at blikket for de strukturelle rammers betydning for den enkeltes oplevede muligheder, krav, udfordringer i livet m.m. fortøner sig, og at ansvaret for at handle, at lykkes og at mislykkes placeres hos den enkelte.

Strategier for at leve op til egne krav og forventninger

Når nu det af de unge opleves som eget ansvar at præstere og konstant optimere sig selv, bliver det også op til den enkelte at finde strategier for at leve i en tid, hvor dette netop er præmissen. Her kan det være én strategi at købe sig ind på systemet og spille på de præmisser, det giver, og en anden strategi kan handle om at stoppe op og på forskellig vis have modstrategier. Dette går vi nærmere ind i, i det følgende.

Billedet på de to forskellige strategier er selvfølgelig unuanceret, og de unge, som vi har talt med, bevæger sig mere på et kontinuum mellem disse to yderpoler. Men man kan sige, at unge, der køber sig ind på systemets præmisser, handler om ikke at kunne ændre det faktum, at der er høje forventninger til at klare sig godt i skolen og dermed i stedet ændre på egen håndtering af dette. I vores interview fremgår det fx, at et par af grundskoleeleverne går til psykolog og hypnose for at kunne håndtere

presset om at præstere til eksamener. Vi kender ikke til omfanget af dette blandt de unge i Roskilde Kommune, ligesom vi ikke problematiserer den enkeltes behov for at løse udfordringer og problemer i forhold til eksamensangst eller andre oplevelser af pres. Det, vi understreger, er den stigende psykologisering og individualisering, der også gør sig gældende i ungdomslivet, hvilket betyder, at løsninger og også bliver psykologiserede og individualiserede (Nielsen & Lagerman 2017), altså at det bliver den enkeltes opgave at håndtere et system, der skaber pres. Og at dette er så internaliseret, at det også opleves som om, at forventningerne kommer fra en selv først og fremmest, som vi så ovenfor.

En anden strategi for håndtering af pres og krav til sig selv, som de unge fortæller om, kan i modsætning hertil være at fjerne sig helt. I et af interviewene fortæller en af de unge, hvilken betydning vedkommende oplever, at krav til sig selv har haft i uddannelseslivet. Flere af de unge i samme interview nikker genkendende til denne fortælling:

Ung, udenfor uddannelse og arbejde²: Det var en af grundende til, at jeg nok blev nødt til at stoppe på min uddannelse, da jeg gik på universitetet, fordi jeg kunne ikke følge med mig selv. Så de forventninger der var, til, hvad jeg præsterede, og hvad jeg lavede, det var med til at spænde ben for, at jeg kunne præstere. Så det var lidt træls.

Som den unge her fortæller, kom forventningerne til at fylde så meget, at det blev svært at præstere det, der skulle til for at gå på universitetet. På den måde kan man sige, at forventningerne og krav tog overhånd og blev til en hæmsko, der medførte et afbrud af uddannelsen.

Set fra de unges perspektiv kan dette afbrud af uddannelse forstås som en aktiv strategi, der, for den enkelte unge, for en stund kan dæmme op for et oplevet massivt uddannelsespres nu-og-her og skabe et rum for at kunne handle anderledes. Man kan sige, at det er langt lettere for den enkelte at handle, end det er at ændre på systemet, og ovenstående skal selvfølgelig ses i det lys. Pointen her er netop at pege på dette og på, at det derfor ofte bliver til individualiserede strategier, hvor de unge tager ansvaret på sig selv. Selve systemet og rammerne ændrer sig ikke, og risikoen for at andre fremadrettet tyer til samme strategi – frafald – er til stede.

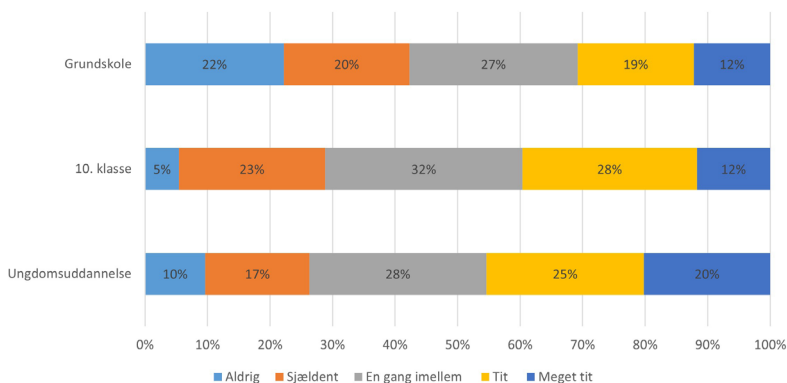
² Betegnelsen 'Ung udenfor uddannelse og arbejde' henviser til de unge, på tidspunktet for interviewene benytter sig indsatser i Roskilde Kommune for unge uden for uddannelse og arbejde.

Karakterer og pres – et modsætningsfyldt billede

I skole og uddannelsessammenhænge bliver karakterer ofte også forbundet med dette præstationspres både af de unge, undervisere og andre der har at gøre med de unge. Det er da også nærliggende, at det netop er karaktererne i form af et tal forbundet med en afsluttende præstation, der symboliserer dette præstationspres. Vi dykker derfor i det følgende mere ned i de unges fortællinger og erfaringer med karakterer og karaktersystemet.

Hvis vi ser nærmere på spørgeskemabesvarelser omkring oplevelsen af karakterpres i tabel 2.5 nedenfor, så er det tydeligt, at presset opleves forskelligt på forskellige uddannelsesniveauer.

Tabel 2.5. Hvor ofte føler du dig presset pga. karakterer? Opdelt på uddannelsesniveau (udfaldsrum omkodet) (FGU, videregående uddannelse og anden skole/uddannelse udeladt pga. få respondenter). n=1700.

Tabellen viser, at der er stor forskel på oplevelsen af pres på de forskellige uddannelser og uddannelsesniveauer. Der, hvor presset opleves stærkest, er på ungdomsuddannelserne, hvor mange af eleverne oplever et vist pres i forhold til karakterer.

Blandt folkeskoleeleverne, hvor det stadig er forholdsvis nyt at få karakterer, tales der om det nye skoleliv med karakterer som en oplevelse af pres og bekymring:

Ung 1, grundskole: Ja, jeg bekymrer mig okay tit med karakterer og sådan noget der, for så er jeg bange for oppe i fremtiden, at åh nej, så får jeg et dårligt snit, hvad hvis det ikke går som jeg har lyst til? Fordi jeg er typen, der går amok over, hvis jeg får et 4-tal, og nogle gange synes jeg også 7 er for lidt, hvilket er virkelig dårligt, fordi det bare giver mig stress.

Ung 2, grundskole: Altså 7, det er jo heller ikke dårligt, men jeg føler bare nogle gange, at det bliver gjort til en dårlig ting. Det er nærmest det samme som 02, du er kun lige bestået, føler man nogle gange.

Som samtalen mellem de to elever fra ottende klasse viser, skaber karaktererne et vist pres. Både på den lange bane, hvor bekymringerne går på, om man nu også får et højt nok snit, så man har de muligheder i fremtiden, mangerne vil have, og på den korte bane, hvor man i klassen sammenligner sine karakterer og kan være bekymret for, hvad de andre tænker. Denne form for tænkning understøtter en forståelse af, at det i høj grad er karaktererne, der presser de unge i uddannelsessystemet.

Men denne forståelse af karakter og pres er unuanceret og skygger for at det også er vigtigt at have en forståelse for de motiverende elementer, der også kan gøre sig gældende ved præstation, og det, at ens arbejde bliver vurderet og bedømt - fx i form af en karakter (Katznelson & Louw 2018), som citatuddraget herunder også illustrerer:

I: Så er karakterer ikke noget, I bliver presset af?

Flere: Nej.

Ung, erhvervsskole: Nej, jeg synes bare det er en hjælp. Jeg ved godt, at der er mange, der synes, at det er bedst for os, hvis vi ikke får dem, men hvis man nu får en karakter højere end det man plejer at få, så er det jo sit eget personlige mål, at man ligesom er kommet højere op.

I: Hvad så hvis det går den anden vej?

Ung, erhvervsskole: Altså ja, man bliver jo selvfølgelig sådan lidt ærgerlig over og bare sådan: 'åh, fuck det skulle jeg have gjort bedre', ikk'. Men så kommer man ligesom videre og sådan kæmper videre for at få

den næste til at blive højere.

Karakterer og det at blive bedømt på sin faglige præstation er også en central del af at gå i skole og at være under uddannelse. Og som det fremgår, er karakterer for nogle af de unge også forbundet med motivation og ønsket om at gøre det godt. Men karakterer er ikke formålet med at gå i skole. Formålet er først og fremmest at lære noget og at udvikle sig fagligt, og karakterer er et af de centrale redskaber, der er til rådighed til at måle denne læring og faglige udvikling. Når karakterer hentes ind som faglig autoritet i skolehverdagen, og det gøres til målet i sig selv – jeg fik 12 i det hele, som en af de unges forældre fortæller, risikerer man at vende botten på hovedet og at gøre dét at få en god karakter til målet i sig selv, frem for læring og faglig udvikling (Katznelson & Louw 2018).

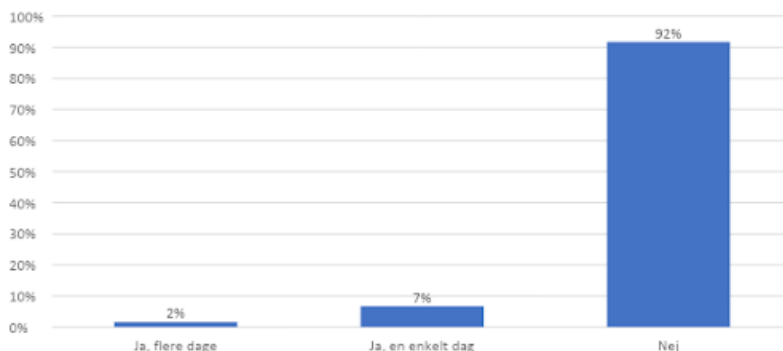
Med blikket vendt mod skole og uddannelse som en central arena for ungdomslivet og i lyset af ovenstående pointer om forholdet mellem strukturelt og individualiseret pres, forventninger og krav peger det således på et centralt opmærksomhedspunkt i det professionelle arbejde med de unge i uddannelse. Nemlig, hvordan man som underviser, vejleder og andre fagprofessionelle kan arbejde med de krav og forventninger, der på forskellig vis gør sig gældende i skole og uddannelse samtidig med, at man nuancerer og afdramatiserer disse, samt de unges eget ansvar for at handle på dem? Hvordan kan man skabe gode balancer mellem det, at de unge skal – og gerne vil – præstere og samtidig skabe rum for, at de unge kan forholde sig nuanceret til præstation, krav og forventninger og have blik for egen faglig udvikling, nysgerrighed og vovemod?

Relationen til lærerne

I det følgende vender vi blikket væk fra pres, karakterer og forventninger og kigger på et andet tema, der fylder for de unge, hvad angår skole og uddannelse, nemlig de unges relationer til lærerne. Det fylder særligt i vores snakke med grundskoleeleverne, som typisk også har et tættere forhold til deres lærere, end de unge, der går på ungdomsuddannelses-erne, har.

Som udgangspunkt tegner der sig her et positivt billede, som det fremgår af tabel 2.6:

Tabel 2.6. Tænkt tilbage på de sidste 30 dage. Har der været dage, hvor du ikke er kommet i skole/uddannelse, fordi du har haft det svært med lærerne? n=1725.

Som det fremgår, angiver kun en lille andel af eleverne samlet set, at de er blevet hjemme en enkelt dag (7 %) eller flere dage (2 %), fordi de har haft det svært med lærerne. Hvad, de har det svært med, fremgår ikke her.

Dykker man mere ned i de unges egne fortællinger, tegner der sig et billede af, at det langt hen ad vejen er relationerne til lærerne, der ændrer sig i overgangen fra grundskolen til ungdomsuddannelserne. Når udskolingseleverne fortæller om deres relation til deres lærere, er den personlige og tætte relation noget, der fylder en del og gør, at man har lyst til at komme og lyst til det faglige:

I: Betyder den der relation til læren meget for jer?

Ung, grundskole: Det gør nok, at man gerne vil komme til timerne.

I: Hvorfor det?

Ung, grundskole: Det ved jeg faktisk ikke. Det er bare en følelse, man har altså, hvis man godt kan lide læren, så vil man gerne møde op.

Relationerne til lærerne fylder ikke på samme måde i vores interviews med ungdomsuddannelseseleverne, som i interviewene med grundskoleeleverne. Eleverne på ungdomsuddannelserne giver indtryk af, at relationerne til lærerne ikke er så tætte som i grundskolen, og at det faglige fylder mere, som det fremgår af nedenstående citatuddrag:

Ung, erhvervsskole: De gode lærere, det der dem, hvor man rent lærer noget og sådan, altså får noget ud af det.

Det kan også hænge sammen med, at de unge på ungdomsuddannelserne ikke længere forventer og opsøger lærerne som en social støtte eller i en personlig relation, men mere forventer en faglig relation. Det er ikke fordi, at det faglige ikke fylder i grundskolen, eller at eleverne i grundskolen ikke har fokus på at lære noget. Det virker dog til, at det faglige og det personlige blander sig lidt mere i grundskolen, og som en elev herunder fortæller, kan en lærer, man synes er sød, faktisk gøre, at man gør en ekstra indsats i fag, man ellers ikke synes om:

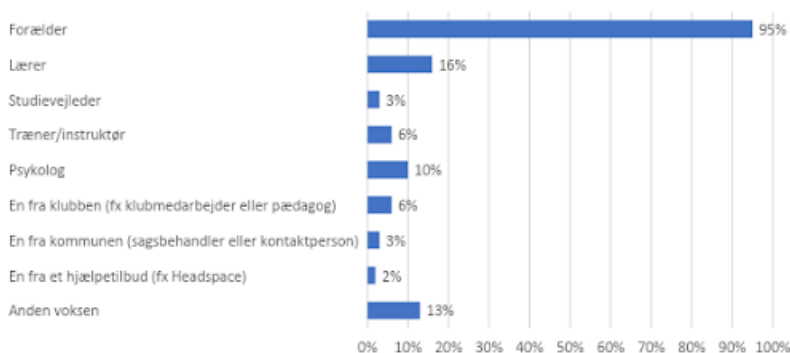
Ung, grundskole: Jeg kommer aldrig til at kunne lide tysk eller gøre mig god til det, men jeg havde jo den der lærer, som jeg synes, var den sødeste nogensinde. Så jeg ville gerne gøre mig god i hendes timer, så hun var glad for at have mig.

Eleven her giver udtryk for, at det, at han godt kan lide sin lærer, gør, at han gerne vil komme til tysktimerne og gøre sig umage i undervisningen. Pointen er, at hvis de unge oplever, at deres lærere er fagligt dygtige, eller man har en god relation til dem, så er de unge ofte mere motiverede for at lære noget i grundskolen.

Ser vi på, hvem de unge taler med, hvis noget går dem på eller gør dem ked af det, angiver 16 %, at de taler med en lærer jf. tabel 2.7 nedenfor. Næst

efter forældre er lærerne de voksne, eleverne taler mest med.

Tabel 2.7. Hvilke voksne taler du normalt med, hvis noget går dig på eller gør dig ked af det? n=966.

Tabellen viser, at de unge taler mest med de voksne, de har et tæt forhold til. Her kommer forældrene først og dernæst lærerne. Men hvis vi ser nærmere på besvarelsene fordelt på uddannelser, så viser det sig, at flere unge i grundskolen taler med deres lærere om svære ting, end de unge i ungdomsuddannelserne gør. Denne forskel på relationen mellem elever og lærere i grundskolen og på ungdomsuddannelserne er også påvirket af det forhold, at relationen i grundskolen ofte er en mere langvarig relation:

Ung, grundskole: Vores dansklærer er jo vores kontaktlærer. Så var der også en der sagde, lige i starten af timen, kan vi to lige tale sammen udenfor døren om lidt? Det er jo ikke noget, man siger til vores tysk-lærer, som vi har to gange om ugen, for eksempel.

I: Okay, så det er fordi, I har hende ofte?

Ung, grundskole: Ja, men altså vi har haft meget lærerskift. Hun har været sådan, stabilt alle tre år. Så hende ved man ligesom, hvor man har.

I forhold til at åbne op omkring mere personlige emner og søge hjælp har det altså, for den pågældende elev, betydning, hvor tæt man føler sig på læreren, herunder hvor længe man har haft læreren og hvor mange timer om ugen. Det er ikke så underligt, at de unge er mere tilbøjelige til at åbne op over for lærere, de kender rigtig godt og dermed har følelsen af, at de kan stole på. Lærere i grundskolen og på ungdomsuddannelserne har her forskellige rammer og betingelser for at arbejde med relationerne, ligesom

lærerne på de enkelte skoler også har det.

Som en undersøgelse af motivation i udskolingen har peget på, kan motivation i høj grad bygges op og understøttes i skole og uddannelse via de relationer, eleverne har til lærerne (Pless et al. 2015). Videre peger andre undersøgelser på, at relationerne til lærerne udgør et centralt omdrejningspunkt på ungdomsuddannelserne (Louw 2013; Ågård 2014), og helt generelt fremhæves relationer og relationsdannelse som en central katalysator for elevers læring i skole og uddannelse (Hattie 2009). Al læring og faglig udvikling kræver en tryghed og tillid (Illeris 2006), og her udgør relationen til lærerne et centralt omdrejningspunkt for at skabe denne tryghed og tillid. Så til trods for nuanceforskelle i elevernes italesættelse af relationerne til lærerne på tværs af uddannelsesniveauer kalder det på opmærksomhed i forhold til, hvordan man som lærer og underviser arbejder med relationerne til eleverne, og hvordan man blander det faglige og det personlige.

Overvejelser over fremtidig uddannelse og job

I det dette afsnit forlader vi relationstemaet og kigger nærmere på, hvilke overvejelser, potentialer og udfordringer de unge oplever i forhold til fremtidig job og uddannelser og ikke mindst valg af uddannelse.

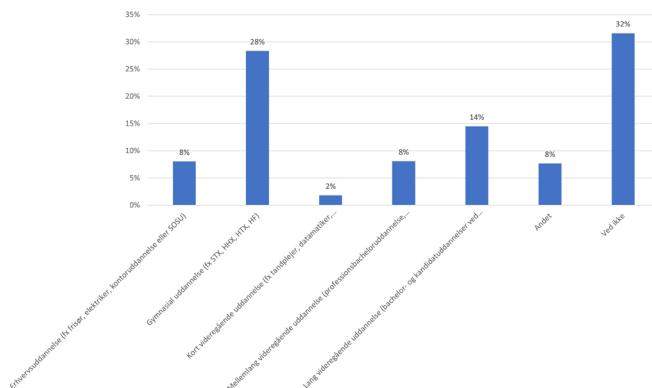
Grundskolen er den første formelle uddannelsesinstitution, man som ung kommer i kontakt med, og grundskolen udgør derfor, for de allerfleste børn og unge i Danmark, en fælles, langvarig og tryk institutionel ramme for første del ens uddannelsesliv. I 2021 startede 95 % af de unge i Danmark på en ungdomsuddannelse (gymnasiet, erhvervsuddannelse, forberedende grunduddannelse og øvrigt) efter grundskolen (Uddannelsesstatistik.dk, 2021). Derfor er de unge i grundskolens afgangsklasser også naturligt orienteret imod denne overgang og valg af ungdomsuddannelse. Overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse markerer for rigtig mange unge det første store institutionelle skift i deres ungdoms- og uddannelsesliv. Denne overgang rummer på en gang ny muligheder og nye udfordringer for de unge (Louw et al., 2018; EVA 2018), og den indebærer både overvejelser over, hvad man interesserer sig for, hvad man kan blive, men også hvem man kan blive (Juul 2018). Dermed handler valget af ungdomsuddannelse både om faglige valg, men det handler også om identitet og ungdomsliv. Her har gymnasiet i mange år været det

naturlige valg for størstedelen af de unge, mens kun en mindre del vælger en erhvervsuddannelse (Louw & Katznelson 2017; EVA 2019). Således valgte lige over 72 % af de unge i 9. og 10. klasse en gymnasial uddannelse, mens lige under 20 % valgte en erhvervsuddannelse i 2020 (Undervisningsministeriet 2015?)³.

Valg af uddannelse

Blandt de unge i Roskilde Kommune fylder uddannelsesvalget og fremtiden også meget. Både i form af valget af ungdomsuddannelse og i form af hvad der skal ske efter ungdomsuddannelsen. I spørgeskemaundersøgelsen er der blevet spurgt til, hvilken uddannelsen man forestiller sig som færdiguddannet, og som det fremgår af tabel 2.8 nedenfor, er det også i Roskilde Kommune en gymnasial uddannelse, der dominerer billedet blandt de unge:

Tabel 2.8. Hvilken uddannelse regner du med at have, når du engang er helt færdiguddannet?
n=1719.

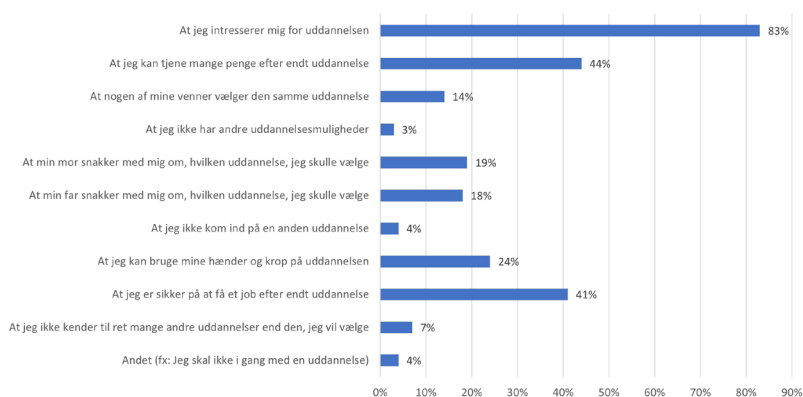

28 % af de unge forestiller sig at have en gymnasial uddannelse som færdiguddannet, mens 25 % forestiller sig, at de har en videregående uddannelse. Blot 8 % forestiller sig, at de har en erhvervsuddannelse. Orienteringen mod de gymnasiale og videregående uddannelser og væk fra erhvervsuddannelserne blandt de unge i Roskilde Kommune ligner altså den landsdækkende tendens blandt unge.

³ Statistik over tilmelding til ungdomsuddannelserne 2015 for 9. og 10. klasse (FTU) | Børne- og Undervisningsministeriet (uvm.dk)

Men spørgsmålet er, hvad det er, der fylder hos de unge i Roskilde Kommune i forhold til valg af uddannelse? Som det fremgår af tabel 2.9 nedenfor er topscorerne: Interesser (83 %), at kunne tjene penge (45 %) og jobsikkerhed (42 %).

Tabel 2.9. Hvad har betydning for dit valg af uddannelse? Flere svarmuligheder. n=360. (Kun respondenter der har svaret "Ja" til spørgsmålet: "Skal du søge ind på en uddannelse i nærmeste fremtid", har fået dette spørgsmål).

Dette er interessant i lyset af, at der er stor jobsikkerhed med en erhvervsuddannelse, gode muligheder for at få en høj livsindkomst (AE-rådet 2018) og mulighed for at komme til at beskæftige sig med det, man interesserer sig for, hvilket fremhæves som en af hovedårsagerne til at tilvælge en erhvervsuddannelse blandt unge, der rent faktisk vælger en erhvervsuddannelse (EVA 2019). Men det ser altså ikke ud til, at disse forhold er afgørende for de unge i Roskilde Kommunes valg af ungdomsuddannelse. Og som citatet fra en elev i 9. klasse herunder peger på, kan det måske hænge sammen med en stærk forestilling om, at uddannelsesvalget ses som valg, der er svært at ændre på senere hen:

Ung, grundskole: Fordi det er jo sådan, du vælger denne her retning, og hvis du ikke vil den retning, så er det bare surt show, for du kan jo ikke bare vælge noget andet efter det. Eller jo, så skal du starte helt forfra på noget andet.

Eleven italesætter her en oplevelse af, at uddannelsesvalget er bindende, fordi når man først har valgt en retning, kan man jo ikke bare vælge om og gøre noget andet. Når valget af en uddannelse bliver set som et fastlåsende valg for fremtiden, bliver dette valg endnu vigtigere og endnu sværere, fordi risikoen for at vælge forkert ligger i baghovedet, og virker som noget, der kan få afgørende indflydelse på hele livet. Netop fordi det at vælge uddannelse bliver set som så betydningsfuldt og endeligt for de unge, kan det virke som en god strategi at holde sine muligheder åbne så længe som muligt. Flere unge italesætter det at vælge en gymnasial uddannelse, herunder eux, som en måde hvorpå de kan holde deres muligheder åbne. Hvorimod du er mere låst som faglært håndværker:

Ung, grundskole: Du kan altid læse videre, når du har taget en gymnasial uddannelse eller en handelsuddannelse, fordi så kan du både læse videre til, hvad du har lyst til, fordi du har den gymnasiale eller du kan, du kan vælge at gå videre. Altså, alt efter hvilken en uddannelse du har taget eller specificeret dig i, i handelsgymnasiet, så kan du gå ud og få et arbejde. Hvis du er udlært håndværker, så er det jo meget stillet sådan, at du er god til at være håndværker.

Valget af gymnasiet opfattes altså meget som en mulighed for at udskyde et betydningsfuldt og indsnævrende erhvervsvalg nogle år og derved holde sine muligheder åbne. Ved at vælge denne vej oplever de unge i grundskolen ikke at lukke nogle døre, men i stedet holdes dørene fortsat åbne således, at man på et senere tidspunkt kan træffe et valg om hvilken job- og erhvervsretning, man vil gå. At vælge en gymnasial uddannelse bliver således et nemmere strategisk valg for de unge. Det bliver en måde at undgå at skulle træffe en beslutning nu, som de ikke er klar til at træffe. Denne strategi om at udskyde erhvervsvalg og holde muligheder åbne er en velkendt ungdomsuddannelsesvalgstrategi blandt de unge - ikke kun i Roskilde Kommune men helt generelt (Louw & Katznelson 2017). Men det er vigtigt at understrege, at dette er en oplevelse af at kunne udskyde valg. Her er der særligt to forhold at være opmærksom på:

For det første er valget af gymnasial uddannelse et valg, der for nogen unge ikke matcher deres faglige interesser - hverken her og nu eller deres drømme om fremtiden. Således har eksempelvis en femtedel af de faglærte en studentereksamen bag sig (DEA 2020).

For det andet er de unges forestillinger om åbne og lukkede døre i deres videre job- og uddannelsesliv ikke helt i tråd med realiteterne. Der er søsat en række tiltag, der principielt skal gøre det nemmere og mere fleksibelt for unge at læse videre. EUX som en kombination af en erhvervsuddannelse og en gymnasial uddannelse er blevet en mulighed. Med en erhvervsuddannelse får du ligeledes mulighed for at læse videre på en række uddannelser efter endt svendebrev. Med en professionsbachelor kan der stadig læses en kandidatuddannelse på universitet. Der er en række kvote 2 muligheder, og en del universitetsbachelor kan læses mange steder i landet og kræver en bestået ungdomsuddannelse, men ikke med høje karakterkrav. Og helt overordnet er det sådan, at både erhvervsuddannelserne og de gymnasiale uddannelser gør visse uddannelseveje henholdsvis mere eller mindre tilgængelige. Eller sagt med andre ord. Både erhvervsuddannelserne og de gymnasiale uddannelser åbner og lukker visse fremtidige job- og karriereveje. Men for unge kan disse tiltag og uddannelsessystemets indbyggede kombinationsmuligheder være uoverskuelige og uigennemskuelige, og selvom de unges forestillinger om åbne og lukkede døre som sådan ikke afspejler uddannelsessystemets realitet helt, er de ikke desto mindre dominerende for de unges uddannelsesorienteringer og -valg.

Venners betydning for uddannelsesvalg

I tabel 2.9 ovenfor er det kun 15 % af de unge, der angiver, at det har betydning for deres valg af uddannelse, at deres venner vælger samme uddannelse. I interviewene med de unge fylder unges fortæller om at være påvirket af venner og andre jævnaldrende på forskellige måder i forbindelse med deres uddannelsesvalg dog en hel del. Fx fortæller en elev fra grundskolen herunder omkring overvejelserne om at skulle på efterskole:

Unge, grundskole: Jeg har jo hørt det fra min søster, og nu er der også nogle af mine veninder, der er på efterskole, så det altså, man ser jo lidt fra deres liv, blandt andet på sociale medier og sådan noget der. Det ser jo spændene ud, og det vil man jo også gerne opleve selv.

Den unge fortæller altså, hvordan hun ved at følge veninder på sociale medier får indblik i, hvad det vil sige at være på efterskole – og dermed får inspiration og lyst til selv at starte. Fokus er her på ungdomslivet på efterskole. Men man må formode, at de unge også på lignende måder fortæller om ungelivet på gymnasiale uddannelser.

Derudover kan der også foregå en direkte påvirkning, hvor de unge indbyrdes eksplicit taler om eksempelvis hvilket gymnasium, de vil vælge, og derigennem prøver at overtale hinanden til at vælge det samme, således, at de kan gå sammen. En grundskoleelev fortæller:

Ung, grundskole: Der er mange fra vores klasse, de går sådan og snakker meget om: 'Nå, men du skal på [anonymiseret] gymnasium. Nå men det kunne jeg også godt overveje' - og så kan man sådan, synes at hinanden skal på [anonymiseret] gymnasium, fordi så kan man starte samtidig eller gå der sammen eller sådan noget.

Disse udtalelser tyder altså på, at venner og de unges relationer – også på sociale medier – har en betydning for deres overvejelser over valg af uddannelse i 8-10 klasse. Selvom spørgeskemaundersøgelsen ikke peger på venner som havende en stor betydning, er der undersøgelser, der fremhæver venner som et af de betydende forhold for unges valg af uddannelse, også selvom man måske ikke er sig denne påvirkning bevidst (EVA 2018; Andersen & Hjortskov 2019).

Som eleverne i citaterne ovenfor fortæller, så fremstår efterskolelivet spændende og som noget, man gerne selv vil prøve, og valget af samme gymnasium som vennerne fremstår som en mulighed for at gå på samme skole. Dette peger på, at der er mere på spil i valg af uddannelse end det faglige. Når de unge vælger uddannelse – både efterskolen og ungdomsuddannelser – vælger de også hvilke rammer og betingelser, de giver sig selv for at udleve et ungdomsliv og være sammen med deres venner til daglig. Altså et valg af et attraktivt ungdomsmiljø. Det vil sige, at der – også blandt de unge i Roskilde Kommune – er både ungdomskulturelle og identitetsmæssige forhold på spil i valget af vej efter grundskolen, som det kan være værd at holde sig for øje i det professionelle arbejde med at undervise, vejlede og på anden vis guide de unge i deres uddannelsesovervejelser og -orienteringer. Og i det lys er det positivt, at interesse for en uddannelse er det svar, flest af de unge i spørgeskemaundersøgelsen gav som begrundelse for valg af uddannelse.

Fremtiden

Overvejelser over fremtidig uddannelse og job fylder også meget hos de interviewede unge på forskellig vis. Ikke fordi de nødvendigvis ved, hvad

de skal – eller måske netop derfor – og fordi de tydeligvis er vant til at blive spurgt ind til, hvad de vil, og derfor løbende forholder sig til spørgsmål om fremtiden. Noget som citatuddraget herunder peger på, i sig selv kan opleves som stressende:

I: Jeg tænker, at det måske godt kan være et krav fra omverdenen, at man hele tiden bliver spurgt om, hvad man så skal?

Ung 1, uden for uddannelse og arbejde: Det er så stressende.

Ung 2, uden for uddannelse og arbejde: Det stresser. Man får det jo næsten at vide fra femte klasse eller fjerde klasse: 'Find ud af, hvad du snart vil!' - og sådan. Jeg er altså ikke engang femten lige nu.

Når vi spørger grundskoleeleverne ind til deres overvejelser over fremtidig uddannelse, er svaret typisk, at de ikke ved, hvad de vil. De fleste ved dog godt, hvad de skal lige efter folkeskolen, hvilket for manges vedkommende er efterskole. Flere taler også om at skulle på gymnasiet efter efterskolen. Et efterskoleår og efterfølgende tre år på gymnasiet er fire år frem i tiden, som for fleres vedkommende mere eller mindre er fastlagt. Alligevel omtaler de fremtiden som om, de ikke ved, hvad der skal ske:

I: Er der noget, der bekymrer jer omkring fremtiden?

Ung, grundskole: Ja. Jeg har ingen ide om, hvad jeg vil være. Nu har vi jo efterskole, og så er der gymnasiet efter det. Vi har jo UU-vejledning, og der vil de jo godt have, at vi begynder at tænke over sådan noget, og når man bare ikke har nogen ide om.

...

Ung, grundskole: Jeg har det sådan lidt, det der med, med langt ude i fremtiden, det er jo sådan lidt efter gymnasiet. Så jeg har tænkt mig at finde ud af, hvad jeg gerne vil tage af uddannelse, hvad der sådan interesserer mig, når jeg sådan går på efterskole. Og så finde ud af det i løbet af min gymnasietid, hvad jeg godt kunne tænke mig at arbejde eller læse videre eller sådan noget, på det tidspunkt. Så jeg tager det, sådan i små skridt, når jeg tænker over fremtiden.

På den måde kan man sige, at fremtiden for de unge i grundskolen er mere konkret, når det handler om tiden lige efter grundskolen og i gymnasiet, og at den er mere ukonkret og åben, når det handler om tiden efter ungdomsuddannelse. Det er ikke overraskende, da dette jo ligger mindst 4 år ud i fremtiden for mange af de unge, og som citatet ovenfor peger på, så er det noget, man kan finde ud af i løbet af de næste par år. Derfor kan det være en bevidst strategi, som stx-eleverne herunder fortæller, at vælge ikke at lade sig stresse over den mere fjerne fremtid:

I: Bekymrer I jer meget for fremtiden, eller hvordan er jeres tanker i forhold til fremtiden?

Ung 1, gymnasium: Det skal sgu nok gå.

Ung 2, gymnasium: Ja, det tror jeg også

Ung 3, gymnasium: Der er altid en vej.

Ung 2, gymnasium: Der er masser af ting.

Ung 1, gymnasium: Der er altid et eller andet, man kan lave også, tænker jeg. Du kan altid læse nogle fag op hvis det er fordi, du ikke har valgt den linje, hvor du kan komme ind på stort set alt.

Ung 4, gymnasium: Jeg tror, det sværeste er at finde på den vej, du gerne vil have, fordi der er så pissemeget at vælge imellem.

Ung 1, gymnasium: Du skal være helt sikker på, at du har fundet det rigtige, ikke.

I: Er det noget der bekymrer jer? Ikke at finde den rette vej? Nu er der så mange veje siger I, så det skal nok lykkes.

Ung 2, gymnasium: Nej, det er det ikke.

Ung 3, gymnasium: Jeg tror nok, du skal blive glad for det, du ender med at vælge sådan.

Ung 2, gymnasium: Man kan jo selvfølgelig skifte senere.

Ung 1, gymnasium: Det er det, du kan altid finde noget andet at lave senere i dit liv. Det er ikke fordi, du er bundet til at lave præcis det samme.

Dette citatuddrag er næsten eksemplarisk i forhold til at beskrive den dobbelthed eller det dilemma, mange af de unge oplever. På den ene side har de en tro på, at fremtiden nok skal løse sig, og at de har masser af muligheder. På den anden side har de også en oplevelse af, at det er vigtigt at finde deres vej og at vælge rigtigt, fordi valget låser, som vi hørte tidligere. Og i dette dilemma virker det næsten som aktivt valg ikke at lade sig presse (eller forsøger på det). Det vidner om en bevidsthed omkring, at det kan presse dem – hvis de giver lov. Flere fortæller da også, at de har stresset over det tidligere, men ikke gør det længere, fordi de nu har fundet en vej at gå. Har man ikke en plan for en vej at gå, lader det således til at kunne give anledning til mange tanker og overvejelser om, hvad der er det rigtige. I relation til det fortæller nogle af de unge også, at de oplever det som bekymrende, når de fx af deres vejleder bliver bedt om at forholde sig til tiden efter gymnasiet, som to elever i niende klasse her fortæller:

I: Er det noget, der hele tiden popper op hver dag? Eller er det en gang om året, eller?

Ung 1, grundskole: Nej, det er mere sådan, at vores UU-vejleder kommer og siger: 'Nu skal vi lige få styr på noget' – agtigt.

Ung 2, grundskole: Hvis man begynder at tænke over det for meget, så synes jeg det bliver lidt scary.

Dette pres udefra er også noget de unge uden for uddannelse og job fortæller om som stressende:

Ung, uden for uddannelse og arbejde: Vi havde vores studievejleder, der kom forbi én gang og snakkede om alle de her HTX, HHF og sådan noget. Det var i ottende klasse, og jeg havde seriøst ingen ide om, hvad noget af det var. Men han forklarede ikke andet end det her det er en videregående, det her er ikke en videregående, og det var næsten som om du havde ikke noget andet valg, end du skal på gymnasiet. Og mig der sidder der og allerede er helt tabt i folkeskolen. Sidder bare og tænker, nej nej, ikke mere skole. Altså, jeg var færdig med skole der, og jeg

er stadig færdig med skole. Jeg synes, det er så irriterende, at de hele tiden bliver ved med at trække det her uddannelse på os.

På den måde er der både unge i interviewene, der fortæller, at man ikke bekymrer sig så meget og tager det mere som det kommer, og unge som taler åbent om at bekymre sig om fremtiden, fordi de ikke ved, hvad de vil. Og unge der, som i sidste citatuddrag, bare gerne vil være helt fri for at tænke i skole og uddannelse for en stund. Disse typer af bekymringer og refleksioner opstår ofte, når de bliver bedt om at forholde sig til fremtiden af fx en vejleder.

Samtidig kan man sige, at vejlederens opgave netop er at tale om fremtiden og de mulige uddannelsesveje, der er. Men her kan det være væsentligt at være bevidst om, at man som vejleder og andre, der har at gøre med de unges fremtidsovervejelser, taler om disse uddannelsesveje på måder, der åbner op for muligheder, fremfor måder der, som citatet herover illustrerer, peger i én bestemt retning mod gymnasiet.

Blandt de interviewede ungdomsuddannelseselever er der stor forskel på, om de ved, hvilken uddannelse eller job de vil vælge. EUD- og EUX-eleverne ved i langt højere grad, hvad de vil end STX-eleverne. Dette er ikke så underligt, eftersom EUD- og EUX-eleverne i valget af en erhvervsuddannelse i højere grad allerede har valgt en erhvervsretning. Samtidig er det bemærkelsesværdig både i interviewene og spørgeskemaets åbne svarmulighed på drømme for fremtiden, at mange af de unge drømmer om et sabbatår, der fx byder på rejse og oplevelser, som eleverne herunder også fortæller om.

Ung 1, gymnasium: Jeg har ikke tænkt så langt. Jeg ved, jeg skal på højskole, og så skal jeg have en del sabbatår, hvor jeg tager ud og rejser eller bliver noget efterskolelærer eller sådan, tager det stille og roligt, og så kan jeg sgu tage en uddannelse senere, og så finde ud af hvad jeg vil, fordi lige nu har jeg ingen anelse. Jeg tænker egentligt ikke så meget over det lige nu, det skal jeg nok finde ud af.

Ung 2, gymnasium: Jeg skal også på højskole, samme højskole faktisk. Det er gymnastikhøjskole. Ja og så skibums. Det skal jeg, og så er det bare sabbatår, hvor man tager ud at rejse agtigt. Jeg aner ikke, hvad jeg skal lave efter. Jeg skal hvert fald holde pause, inden man går i gang

med et eller andet man ikke gider.

Dette er lidt i kontrast til for nogle år siden, hvor sabbatår mere var et 'CV-år', og de unge i øvrigt var meget bevidste om, at hvis de ikke startede på en videregående uddannelse to år efter afsluttet ungdomsuddannelse, mistede de muligheden for at gange deres karaktergennemsnit med 1,08. Om det er corona-pandemien, som har skabt mulighed for at sætte tempoet lidt ned og umuligheden af at kunne rejse, som gør det ekstra attraktivt, er ikke til at sige, men det er ikke desto mindre slående, hvor meget af denne type af drømme om rejser og oplevelser fylder hos de unge i Roskilde Kommune.

Opsamling på skole og uddannelse

Samlet set peger undersøgelsen på, at de fleste unge i Roskilde Kommune har det godt og trives i deres skole og på deres uddannelsesinstitution. Dog er der en lille gruppe, der ikke trives i skolen. Bagved fortællingerne om unge som trives rigtigt godt i skolen, er der dog også fortællinger om et pres, der kommer mange steder fra – fra forældre, lærere, vejledere og 'dem som bestemmer', hvilket derfor kan begrebssættes som en form for strukturelt præstationspres. Dermed kan det blive vanskeligt at se sig fri fra dette pres og vanskeligt at rette en kritik, netop fordi presset opleves strukturelt. Det betyder, at hos mange af de unge vendes dette strukturelle pres indad og bliver til et individualiseret indlejret pres, hvor de unge fortæller om høje krav og forventninger til sig selv. Det betyder, at det bliver op den enkelte unge at finde strategier for at leve i en tid, der opleves som presset.

I relation til skole og uddannelse bliver karakterer og det at blive bedømt på ens faglige præstation til en form for brændpunkt for dette pres. Det kan betyde, at de unge får en instrumentel tilgang til deres skole og uddannelse, hvor karakterer fylder meget, og kan risikere at blive til formålet med at gå i skole – på bekostning af læring, faglig fordybelse, vovemod og nysgerrighed. Her er det et centralt tema, hvordan man som underviser, skole og uddannelsesinstitution kan arbejde med balancerede læringsrum, hvor både de motiverende dele af karakterer og bedømmelsessystemet får lov at fylde, men hvor der også skabes en sund læringskultur med faglig fordybelse.

De unges relationer til deres lærere fylder meget og har betydning for, hvordan man har det i skole og uddannelse. Her fortæller de unge om et skift i relation til lærerne fra grundskolen, der opleves som mere tæt og personlig til relation, til lærerne på ungdomsuddannelser der opleves som mere fjern og mindre personlig relation. Det er ikke en overraskelse i og med, at det for de unge er det første store skift fra en velkendt og for mange unge tryk uddannelsesinstitution til nye rammer, sociale relationer, faglige krav og nye lærere man skal lære at kende og forholde sig til. Dette er en naturlig del af at bevæge sig gennem et uddannelsessystem, og det rummer både nye muligheder og nye udfordringer. Dette til trods, peger de unge i undersøgelsen her på, at relationerne til deres lærere er central for deres trivsel, og i det lys fremstår dette som et centralt indsatsområde for lærere, vejleder og ledere i grundskolen, på ungdomsuddannelserne og andre uddannelsesinstitutioner.

I relation til uddannelsesvalg og fremtid kan man sige, at unges valg af uddannelse traditionelt set er et uddannelsespolitisk fokusfelt. Fra politisk side handler det i høj grad om at skabe mulighed for at matche faglige evner med uddannelsesmuligheder. Men det handler også om at tilpasse uddannelsessystemet til arbejdsmarkedets fremtidige behov, og denne kobling mellem uddannelsespolitik og arbejdsmarkedspolitik er blevet stærkere de senere år. I øjeblikket er det på toppen af den politiske dagsorden at få flere unge til at interessere sig for – og vælge – en erhvervsuddannelse. Ikke mindst i lyset af, at vi i fremtiden kommer til at mangle faglært arbejdskraft i udbredt grad. AE-rådets seneste fremskrivning peger således på, at vi kommer til at mangle 90.000 faglært i 2030 (AE-rådet 2021; FOA 2018), og alene inden for pleje-, omsorgs- og sundhedssektoren peger FOAs fremskrivninger på, at vi kommer til at mangle 40.000 social- og sundhedsuddannede allerede i 2026 (FOA 2018). Fra politisk hold bliver der derfor i disse år gjort meget ud af at italesætte, at en erhvervsuddannelse ikke lukker døre – de åbner, som de gymnasiale uddannelser, også op for videreuddannelsesmuligheder og varierede karriereveje. Dette budskab synes dog at ramme forbi hos de unge, hvor narrativet om at holde døre åbne med en gymnasial uddannelse fortsat er stærkt – også blandt de unge i Roskilde Kommune. Dette kalder på opmærksomhed dels på om – og i givet fald hvordan – de unges uddannelsesvalg og ønsket om flere erhvervsuddannede er et prioriteret mål i Roskilde Kommune. Og i givet fald kalder det dernæst på opmærksomhed på, hvordan man som skole, underviser, vejleder og andre fagprofessionelle kan arbejde

med de unges uddannelsesvalg og -overvejelser. Som vi har set, blander det faglige sig med det sociale og identitetsmæssige, når det kommer til de unges uddannelsesvalg og -overvejelser. Dette forhold kan det være værdifuldt at være opmærksom på, både som afgivende og som modtagende uddannelsesinstitution. Men vi så også at interessebegrundelsen var stærk hos de unge i Roskilde Kommune. Så hvordan gør vi de unge klar til at starte på næste uddannelsesstrin? Hvordan møder vi de unge, der starter på vores skole og uddannelsesinstitution? Hvilke faglige og sociale rammer vil vi gerne tilbyde? Hvordan arbejder vi med at åbne de unges øjne for paletten af job- og uddannelsesveje og at gøre mange veje mulige og attraktive? Hvordan arbejder vi med at styrke de unges egne valgkompetencer og viden om deres reelle muligheder i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet? Denne type af spørgsmål er rundet af et karrierelæringsperspektiv (Law 1999; Katznelson et al. 2016) med fokus på processer, på at nuancere dramaet omkring de unges uddannelsesvalg, på at åbne uddannelses- og jobpaletten op og på at styrke de unges egne valgkompetencer. Dette giver samlet set anledning til følgende opmærksomhedspunkter i relation til skole og uddannelse:

Opmærksomhedspunkter – skole og uddannelse

- **Individualiseret præstationspres.** De unge tager ofte ansvaret på sig selv og benytter sig af individualiserede strategier til at håndtere oplevelsen af pres og stres og mister dermed blikket for de strukturelle rammer og vilkårs betydning. Hjælp de unge til at balancere det individualiserede præstationspres, de oplever.
- **Balanceret læringskultur.** Hvordan kan man som underviser, vejleder og andre fagprofessionelle arbejde med de krav og forventninger, der på forskellig vis gør sig gældende i skole og uddannelse. Og hvordan kan man skabe gode balancer mellem det, at de unge skal – og gerne vil – præstere og samtidig skabe rum for, at de unge kan forholde sig nuanceret til præstation, krav og forventninger og have blik for egen faglig udvikling, nysgerrighed og vovemod?
- **Relationsdannelse.** Elevernes relationer til lærerne er meget væsentlige for deres trivsel i skole og uddannelse. Lærere i grundskolen og på ungdomsuddannelserne har her forskellige rammer og betingelser for at arbejde med relationerne, ligesom lærerne på de enkelte skoler

også har det. Men helt overordnet kalder det på opmærksomhed i forhold til, hvordan man som lærer og underviser arbejder med relationsdannelsen med eleverne i skole og uddannelse.

- **Uddannelse, job og fremtid.** Unges uddannelsesvalg og jobperspektiver er højt på den politiske dagsorden. Men unge vælger ikke kun, hvad de vil lave, men også hvem de vil være, når de vælger uddannelse og job. Det kalder på opmærksomhed på, hvordan man i Roskilde Kommune kan arbejde med de unges uddannelsesvalg- og overvejelser på måder, der styrker de unges egne valgkompetencer og viden om deres reelle muligheder i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet.

Kapitel 3 – Sociale relationer

I dette kapitel ser vi nærmere på, hvordan de unge i Roskilde Kommune har det med deres sociale relationer. Sociale relationer har en central rolle i ungdomslivet og har afgørende betydning for, hvordan unge oplever at trives. Sociale relationer er ofte forbundet med trivsel, men unges relationer eller mangel på relationer til andre unge og til voksne kan både understøtte trivsel og skabe mistrivsel. I ungdomslivet, og i særdeleshed i overgangen mellem barndom og ungdom, sker der utallige forandringer og forskydninger i unges sociale relationer. Relationerne gennemgår drastiske ændringer i form, indhold og betydning. Både fordi de unge selv gennemgår store biologiske og identitetsrelaterede forandringer, men også fordi ungdomslivet er struktureret omkring mange skift både i forbindelse med uddannelse, arbejde, bopæl og fritidsliv. Som følge heraf er unges sociale relationer også hele tiden i forandring, og unge er konstant på arbejde i forhold til at fastholde, forandre, etablere og reetablere deres sociale relationer.

Sociale relationer er her en paraplybetegnelse for både venskaber med andre unge, forældre og professionelle voksne, men hovedvægten i dette kapitel vil være på de unges oplevelser af deres relationer til andre unge, med et kort blik på betydningen af deres relationer til forældre og andre voksne og professionelle. Forhold, som relaterer sig til sociale relationer, er allestedsnærværende, når vi taler om ungdomsliv, og de vil derfor også på forskellig vis flette sig ind i rapportens øvrige kapitler. I særdeleshed i kapitel 4 om digitale og ungdomskulturelle arenaer. Men i dette kapitel vil vi lade de sociale relationer være det analytiske omdrejningspunkt for, hvornår unge i Roskilde Kommune oplever at have det godt og mindre godt.

Vi belyser de sociale relationer gennem to analysetemaer, der hver for sig og tilsammen giver et indblik i, hvor de unge i undersøgelsen fortæller om sociale relationers betydning for at have det godt, både her og nu og fremadrettet. Det første tema kalder vi "konkret og emotionelt", og det omhandler venskabers funktioner i de unges hverdag. Det andet tema kalder vi "institutionelle skift og overgange", der sætter fokus på professionelles rolle i at understøtte de unges sociale relationer og forandringer og fastholdelse af sociale relationer i overgange mellem institutioner.

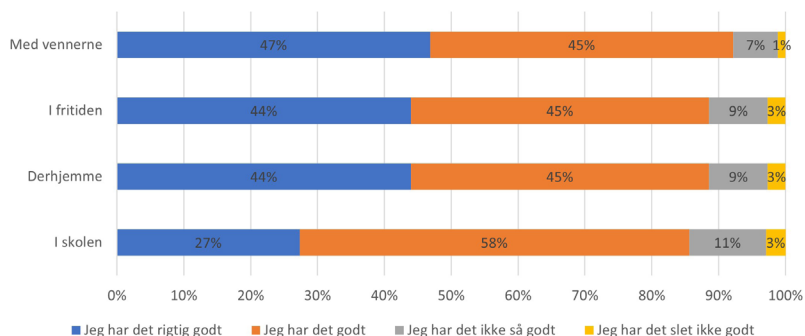
En positiv fortælling om sociale relationer

Ud fra vores spørgeskema tegner der sig helt overordnet betragtet et meget positivt billede af, hvordan de unge har det med deres relationer til andre unge i Roskilde Kommune. Hele 92 % af de adspurgte (n=1496) svarer, at de har det godt eller rigtig godt med deres venner. Det giver et meget positivt billede. Men selvom tallet er meget positivt, så er venskaber og relationer komplekse, og det er vigtigt at tage højde for de unges baggrund for deres besvarelser.

Først er det vigtigt at understrege, at der blandt unge hersker en stærk diskurs om, at det er positivt at have mange og gode venskaber (Bruse-lius-Jensen & Sørensen 2017). Det understreges af det forhold, at unge ofte oplever, at de selv er ansvarlige for deres sociale relationer og derfor, at det er deres egen skyld, hvis de fungerer dårligt. Derfor er det vigtigt for unge at kunne sige, at venner er noget, man har det godt med for tiden. Det kan være meget svært for unge at angive, at de har det svært i deres relationer eller måske endda føler sig dårligt behandlet, udenfor eller ensomme. Data skal derfor læses med dette for øje.

Men som sagt angiver de unge i Roskilde Kommune helt overordnet, at de har det godt med deres venner, som det fremgår af Tabel 3.1 nedenfor. Til sammenligning er det 85 % af de unge, som har den samme oplevelse med, at de har det godt i skolen. Begge besvarelser viser altså en meget høj oplevelse af trivsel.

Tabel 3.1. Hvordan har du det for tiden? n=1464-1497.

Men der er altså en forskel på, hvor godt de unge angiver at trives med vennerne og i skolen. Det kunne både afspejle, at det er nemmere at give udtryk for at have det lidt anstrengt med skolen, mens man helst skal have det rigtigt godt med vennerne. Men det kan naturligvis også simpelthen betyde, at de unge virkelig nyder at være sammen med deres venner.

Disse svar giver et meget positivt overordnet billede af, hvordan de unge i Roskilde Kommune generelt har det, fordi relationer til andre unge har en meget stor betydning for unges oplevelse af at have det godt (Bruse-lius-Jensen et al. 2021). Overgangen til ungdomsårene er tegnet af en bevægelse væk fra hjemmet drevet af en orientering mod andre unge. Familien har fortsat en stor betydning for de unge, og studier peger også på, at samtidens unge generelt fastholder en tæt forpligtet relation til deres familie gennem hele deres ungdom (Ottesen et al. 2018). Men særligt i de første ungdomsår glider familien i baggrunden og får en mere funktionel betydning (Bruse-lius-Jensen & Nielsen 2017), mens etablering og vedligeholdelse af relationer til andre unge træder i forgrunden i de unges opmærksomhed. Derfor er unges oplevelser af deres relation til andre unge en helt central parameter for deres trivsel. Derfor kalder tabellen også på en opmærksomhed omkring de 8 %, der har angivet, at de ikke har det så godt. Det vil vi se nærmere på i kapitel 9 om udsathedsdynamikker.

Venners betydning fremgår også tydeligt i de kvalitative interviews, vi har foretaget med de unge. Direkte adspurgt lyder det:

I: Hvad betyder det at have venner for jer?

Ung 1, erhvervsskole: En hel del.

Ung 2, erhvervsskole: Ja, meget! (griner)

Ung 3, erhvervsskole: En hel del. Det er jo en stor del.

Ung 4, erhvervsskole: Det er sådan en ekstra familie.

Det at have venner betyder altså rigtigt meget for de unge i Roskilde Kommune. Endda så meget, at venner beskrives som en ekstra familie. Altså nogen man har en helt tæt og fortrolig relation til, som har stor betydning i hverdagslivet. Men hvad betyder det mere konkret i hverdagslivet at

have venner? Hvilken funktion har de? Det ser vi nærmere på i næste afsnit.

Den funktionelle og emotionelle betydning af sociale relationer

Når sociale relationer har stor betydning for de unge i studiet, så er det blandt andet fordi vennegrupper og andre sociale relationer har en stor funktionel og emotionel rolle i hverdagen. Som ung har man brug for vennegrupper, som man kan trække på i en stor del af hverdagslivets aktiviteter (Bruselius-Jensen et al. 2021). Det er også afspejlet i vores interviews med de unge:

I: Hvad laver I sammen med jeres venner så, når I ikke er i skole?

Ung 1, grundskole: Altså bare sammen og snakker lidt og sådan.

Ung 2, grundskole: Det kommer lidt an på, hvilken vennegruppe det er.

Ung 3, grundskole: Ja, det er rigtig nok.

Ung 2, grundskole: Man kan ha' venner til sport, når man er i skolen, dem nede i skolen, så kan du lave noget sammen en weekend. Venner til sport, så kan du lave en aftale før træning eller også invitere dem til fest eller noget.

Ung 3, grundskole: Der kan også være nogen, hvor du sidder og spiller sammen med dem til langt ude på natten.

Som det fremgår af citatet, er venner i høj grad også nogen, du laver noget sammen med. De er en del af både skolelivet og fritiden, der hænges ud med dem, der dyrkes sport med dem, festes med dem, spilles computer med dem. Venner betyder altså også noget helt så enkelt som at få hverdagen til at fungere. Dette bør ikke underkendes, når venskaber og grupper sættes under lup i forhold til at have det godt. Men det er ikke kun praktisk og funktionelt, venskaber betyder også fortrolighed og tryghed, nogen at tale med når livet er lidt besværligt. Venskabers praktiske betydning for hverdagslivet og venskabers emotionelle betydning for at have det godt hænger tæt sammen, og i de følgende to underafsnit belyses de to forhold hver for sig og tilsammen.

"Skal vi følges?" – sociale relationers funktionelle betydning i hverdagen

For de fleste unge er der en række sammenhænge i hverdagen, hvor de automatisk er en del af en social gruppe. Det gælder i skolen og uddannelserne og på arbejdspladser, hvor de unge er en del af sociale sammenhænge, som de ikke selv aktivt skal tilvælge. Eksempelvis i klassen, på arbejdsvagter, i gruppearbejde og så videre. Selv om der er ganske meget arbejde i at finde sig til rette i disse mere strukturelt betingede relationer, så bliver det meget tydeligt i undersøgelsen, at de relationer, som unge selv oplever at have indvirkning på og ansvar for at etablere, bliver tillagt en meget stor betydning. Som de unge fortæller:

I: Hvor meget betyder det at have venner?

Ung 1, grundskole: En del.

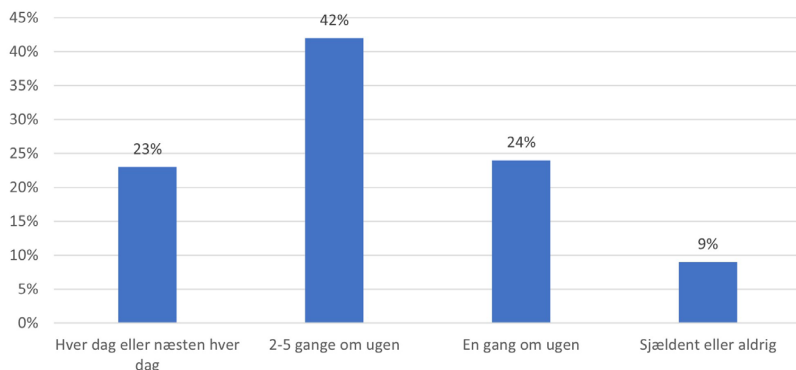
Ung 2, grundskole: Ret meget. Det bliver ret kedeligt, hvis man ikke har venner.

I: Hvad med udenfor skolen? Hvad betyder det der?

Ung 2, grundskole: Det gør vel, at man ikke er så ensom, altså sådan man føler ikke, måske hvis man ikke har så mange venner udenfor skolen, så føler man måske at skolen er det eneste i ens liv.

I dette uddrag, fra interviewet med et par grundskoler fra Roskilde Kommune, understreges venskabers centrale rolle i at skabe glæde og aktivitet i hverdagen. Men også hvor tomt, kedeligt og måske ensomt livet kan opleves uden venner. Det understreges også, at det kan være vigtigt at have venner i flere arenaer – altså også uden for skolekonteksten. Som vi kommer ind på i afsnittet nedenfor, har det stor betydning for de unges trivsel at have gode relationer i skolen. Men i ovenstående understreges det altså yderligere, at venskaber også bør være andre steder i ens ungeliv. Det afspejles også i Tabel 3.2, hvor 66 % af de adspurgte angiver, at de næsten er sammen med deres venner hver eneste dag eller i hvert fald mellem 2-5 gange om ugen. At hænge ud med vennerne er altså en ganske central del af livet for unge i Roskilde Kommune.

Tabel 3.2. Hvor ofte gør du følgende i din fritid – hænger ud med dine venner? n=1680.

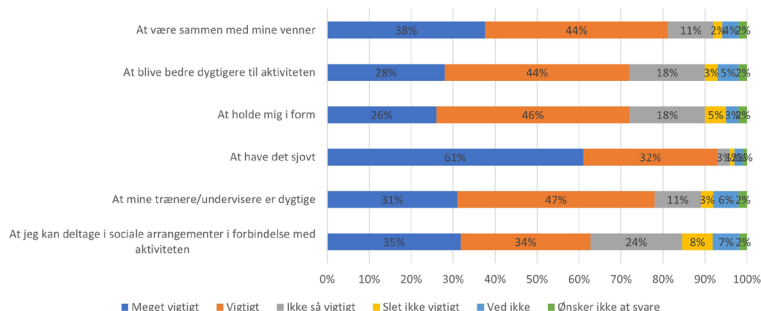

Samtidig viser tabellen også, at 9 % af de unge sjældent eller aldrig hænger ud med deres venner, mens hele 24 % kun hænger ud med venner en gang om ugen. Sundhedsprofilundersøgelsen af unge fra 11-19 år har spurgt, hvor ofte de unge er sammen med venner uden for skolen (Ottesen et al. 2018). De har brugt lidt andre svarintervaller og en anden spørgsmålsformulering. Men set i relativ sammenligning med disse svar, så er tallene i Roskilde Kommune ikke usædvanlige. Dog med en indikation af, at der er relativt flere unge i Roskilde Kommune, som ser deres venner næsten hver dag, mens der er relativt flere unge, som angiver, at de kun sjældent eller aldrig hænger ud/ser deres venner uden for skolen. Selv om tallene ikke adskiller sig særligt meget for unge i Roskilde Kommune, så er det alligevel værd at være opmærksom på det billede, som tegnes af nogle meget forskellige ungdomsliv, hvor flertallet af unge har stærke sociale netværk, som de bruger tid med en stor del af deres hverdag, mens det fylder meget lidt i hverdagen for en mindre gruppe unge. I Børnerådets studie af 9. klasseselevers fritidsliv er det et hovedfund, at unge, som sjældent er sammen med deres venner, også oplever at have et dårligt fritidsliv (Børnerådet 2019). Det er måske det, de unge i citatet ovenfor hentyder til. Nemlig, at hvis man ikke har venner, man kan hænge ud med i fritiden, så er det skolen, som bliver det vigtigste sted for sociale relationer. Det er ikke fedt, men måske er det virkeligheden for nogle unge i Roskilde Kommune.

Hvis vi så sætter fokus på de mere organiserede fritidsaktiviteter, så fremgår det i Tabel 3.3, at det er vigtigt, at fritidsaktiviteter (ungdomsklub, sport, musik, teater) ikke blot skal være sjove at gå til – men at det sociale og venskabelige også er til stede, og som det fremgår nedenfor, er det både

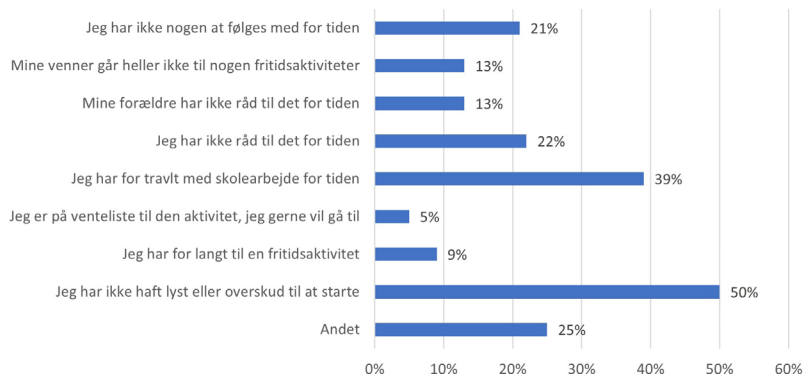
relationer til venner og til trænere, som har betydning.

Tabel 3.3. Hvor vigtigt er følgende, når du går til en aktivitet i fritiden? n=1634-1648.

Aktiviteterne i fritiden handler altså ikke (udelukkende) om at blive dygtig til noget bestemt eller at komme i bedre form, men også i høj grad om det sjove, det sociale, det relationelle, hvilket vi for øvrigt også så hos de unge i Gentofte kommunes ungeprofil 2020 (Nielsen & Louw 2021). Dette forhold understreges yderligere af, at anden forskning peger på, at den væsentligste motivation for at starte i foreningslivet er at kende nogen, som går på holdet i forvejen (Fridberg & Henriksen 2014). Det indikerer, at unge, som ikke har så mange sociale relationer, også har mere begrænset adgang til at starte i organiserede fritidsaktiviteter. Det er også et forhold, som nogle af de unge selv er opmærksomme på. I spørgeskemaundersøgelsen angiver 10 % af de unge, at de ikke går til det, de gerne vil i fritiden. Ud af disse 10 % angiver 21 %, at grunden til, at de ikke deltager i de fritidsaktiviteter, de kunne tænke sig, er, at de ikke har venner at følges med (se Tabel 3.4), og 13 % angiver, at det er fordi, at deres venner heller ikke går til noget.

Tabel 3.4. Hvad er grunden til, at du ikke deltager i de fritidsaktiviteter, du kunne tænke dig? n=168. (Kun respondenter, der har svaret "Nej" til spørgsmålet: "Deltager du i de aktiviteter, du gerne vil?"; har haft mulighed for at svare på dette spørgsmål. Flere svar muligt)

Bemærk, at tabellen kun dækker over meget få respondenter, og tallene derfor bør læses med forsigtighed. Men de kan dog bruges til at fremhæve, at der formentlig er unge i Roskilde Kommune, som ikke deltager i fritidsaktiviteter, fordi de ikke har nogen at følges med. Dermed mister disse unge også potentielt muligheden for at gå til en aktivitet, der netop kunne skabe nye sociale relationer.

I denne ungeprofilundersøgelse af de unge i Roskilde Kommune er der en række unge, som på interviewtidspunktet er udenfor arbejde og uddannelse. I det følgende taler de om den helt praktiske betydning af at være sammen om noget med nogen:

Ung, uden for arbejde og uddannelse: Nu går jeg til bowling, og hygger mig med det. en gang imellem, og kan da også godt se nogle af dem som venner dernede. Men ellers, ud over det, så har jeg, jeg har noget psykisk sygdom, og har isoleret mig rimelig kraftigt på det seneste, men ellers, før jeg gjorde det, så havde jeg, altså, fællesskaber omkring universitetet da jeg studerede. Og min bowling. Det var ligesom de to primære steder jeg havde fællesskaber. Altså studiepladsen fordi det er dem, man ser hele tiden, og skal studere med, og løber ind i. Så det er meget praktisk, hvis man også kan være venner med dem

Og senere i interviewet:

Ung 1, uden for arbejde og uddannelse: Nej, altså selvom jeg har gået på uddannelse, så har jeg ikke haft den store vennekreds eller noget, så har jeg alligevel holdt mig for mig selv, så for mig betyder det ikke særlig meget.

Ung 2, uden for arbejde og uddannelse: For mig betyder det, at jeg skal gøre lidt mere for det sociale. Altså, nu har jeg det i øjeblikket, igen på grund af sygdom, det lidt svært med det sociale. Men når det så er, så skal jeg jo til at opsøge noget frem for at der er noget automatisk. Så skal jeg til at lægge noget benarbejde i at opsøge noget. At jeg så er heldig, at jeg kan opsøge bowlingen, det er jo en krykke, jeg kan støtte mig til.

I: Ja. Og betyder det noget, at I dér mødes og har et eller andet, I er sammen om at gøre?

Ung 2, uden for arbejde og uddannelse: Ja! Man kan sige, vi skal i hvert fald ikke finde på et eller andet. Vi sidder ikke bare og kukkelurer. Vi ved jo, hvad der skal ske, og så har vi det her fælles tredje, ikke, som vi hygger os med alle sammen.

Som det fremgår af ovenstående citatuddrag, så kan det at mødes om en konkret aktivitet, her bowling, men også at gå på en uddannelse, betyde, at det sociale samvær bliver nemmere. Dels betyder kontekster som skolen helt praktisk, at man møder nogen på hverdagsbasis og altså kan glide ind i en eksisterende social kontekst. Dog med det forbehold, at det på ingen måde er sikkert, at man trives eller faktisk får knyttet meningsfulde sociale bånd, som citatet ovenfor også indikerer. Citatet viser dog også, at det at kunne indgå i fritidsaktiviteter centreret omkring noget, man gør sammen, kan være et godt grundlag for at etablere sociale relationer, selv hvis man er socialt sårbar. Disse fritidsfællesskaber kan noget andet end uddannelseskontekster, og det er derfor centralt at understøtte opbygning af sociale relationer i andre kontekster med en særlig opmærksomhed på unge, som ikke allerede har eksisterende venner at følges med.

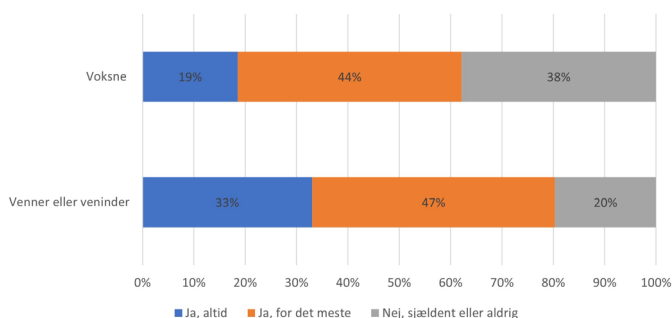
Nogen at snakke med – både når det går godt, og når det er svært

Udover at venskaber har en funktionel betydning for et ungdoms- og

hverdagsliv, så fortæller de unge i Roskilde Kommune også, at venskaber har stor en emotionel betydning. Men først skal vi se på betydningen af relationer til forældre.

De unge er jo ikke alene i verden, og som beskrevet indledende vedbliver relationen til forældre med at være et centralt holdepunkt for unge, selv om de i stigende grad orienterer sig mod relationer med deres venner. Ser vi på det kvantitative materiale, så snakker de unge både med voksne og venner om svære ting:

Tabel 3.5. Hvem taler du med, når du har brug for støtte eller hjælp? n=1582-1608.

Men hos de unge i Roskilde Kommune er der klart en overvægt af unge, som taler med deres venner. Dette fund er i overensstemmelse med den nationale sundhedsprofil (SIF, SDU 2020), hvor unge 11-19-årige i stigende grad med alderen oplever at kunne tale fortroligt med venner. Men hvor de unge i sundhedsprofilen (SIF, SDU 2020) oplever det lige så nemt eller nemmere at tale med forældre om svære ting, så peger vores undersøgelse på, at de unge i Roskilde Kommune primært søger mod deres venner, når de har brug for hjælp og støtte.

Roskilde Kommunes unges særligt stærke orientering mod andre unge som støtte understreger betydningen af, at de faktisk har gode relationer til andre unge. Det er også noget, de unge selv fortæller om. I nedenstående citatuddrag bliver det på simpel vis tydeliggjort, at det er helt centralt at have gode relationer til andre unge og at opleve at have en nær, tryk og fortrolig relation:

I: Hvad er en god ven?

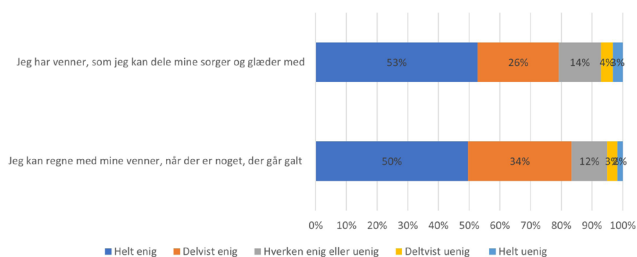
Ung 1, grundskole: Det er vel en, der er der for én.

Ung 2, grundskole: En du kan stole på.

Ung 1, grundskole: Ja. En man kan snakke med.

Som vi så ovenfor, så er en god ven en, man kan være sammen med og trække på i alle hverdagens aktiviteter. Men her bliver det tydeligt, at en god ven også er en, man kan betro sig til og dele de svære ting med. Ser vi på det kvantitative materiale, så oplever mange af de unge, at de kan regne med deres venner, når noget går galt, og at de har venner, de kan dele glæde og sorger med:

Tabel 3.6. Jeg har venner, som jeg kan dele mine sorger og glæder med og Jeg kan regne med mine venner, når der er noget, der går galt. n=1632-1634.

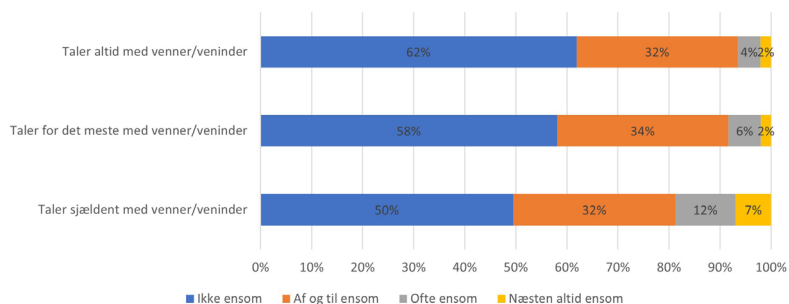

Overordnet tegner der sig et billede af, at langt de fleste unge i Roskilde Kommune oplever, at deres venskaber også kan bruges, når der er brug for fortrolighed, og at vennerne også er der, når det ikke går så godt. Samtidig viser tabellen dog også, at nogle unge, henholdsvis 5 og 7 %, angiver, at de er helt eller delvist uenige i spørgsmålene. Disse unge oplever altså ikke, at de relationer de har til andre unge, har den nære tillidsfulde kvalitet, som de forbinder med at have en god ven. Det er også værd at bemærke, at kun 50 % angiver, at de er helt enige i, at de kan regne med deres venner, når noget går galt, og at 53 % angiver, at de er helt enige i, at de kan dele sorger og glæder med deres venner. I Tabel 3.1 angav næsten alle de unge, at de har det godt med deres venner, men her nuanceres billedet ganske meget. For selv om man har gode venskaber, så betyder det altså tilsyneladende ikke, at man altid kan regne med dem eller dele svære og følsomme forhold. Bruselius-Jensen et al. (2021) peger på, at unges fællesskaber

antager mange forskellige former. Nogle er mere perifere løse forbindelser, nogle er funktionelle hverdagsgrupper, og nogle få fungerer som helt nære intime venskaber. I forlængelse heraf kan Roskilde Kommunes unges besvarelser afspejle denne differentiering i venskabsformer. Men samme studie peger dog også på, at en del unge befinder sig i periferien af deres sociale grupper og har ikke den ønskede tætte relation med de andre i gruppen. Set i det lys kan besvarelserne ovenfor også afspejle, at nogle unge måske nok har venskaber, som fungerer fint i hverdagen, men de kan ikke regne med, at de har adgang til nære tillidsfulde relationer med de andre unge, hvis de har brug for det. Det kan være en svær position at være i og er værd at være opmærksom på.

Samme forhold viser sig, hvis vi ser på sammenhængen mellem, hvor ofte de unge taler med deres venner, og hvor ofte de føler sig ensomme, som det fremgår af Tabel 3.7 nedenfor:

Tabel 3.7. Hvem taler du med, når du har brug for støtte eller hjælp? Venner eller veninder? - Føler du dig ensom? n=1592.

Tabellen viser, at de unge, som sjældent taler med venner, når de har brug for hjælp og støtte, også er mest tilbøjelige til at føle sig ensomme. Samtidig viser vores data også, at de unge, som sjældent taler med deres venner, også sjældent taler med deres forældre om svære ting.

Samlet set tegner dette et billede af, at der er en lille gruppe af unge, som hverken taler med venner eller forældre om svære ting, og at det samtidig er dem, som er mest tilbøjelige til ofte at føle sig ensomme. Samtidig peger Tabel 3.7 også på, at selv de unge, som for det meste eller altid oplever at kunne tale med deres venner og forældre, alligevel også kan føle sig

ensomme. Det vender vi tilbage til nedenfor og i kapitlet om udsathed.

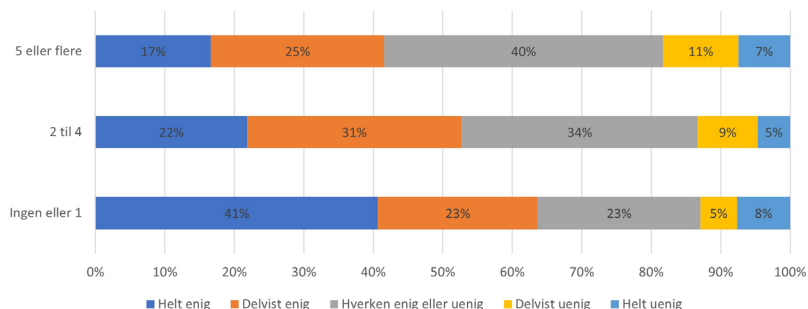
Etablering, opretholdelse og mangel på sociale relationer

I de to første afsnit har vi præsenteret et overordnet billede af, hvordan de unge i Roskilde Kommune har det med deres sociale relationer lige på det tidspunkt, hvor vi møder dem. Men sociale relationer er under konstant forandring. Særligt i ungdomsårene sker der rigtigt meget med sociale relationer, fordi de unge forandrer sig, men også fordi ungdomslivet er fyldt med skift og overgange, og alle disse skift har betydning for de unges sociale relationer. I dette afsnit vil vi derfor sætte fokus på Roskilde Kommunes unges oplevelser af deres muligheder for at etablere og fastholde deres sociale relationer i forskellige kontekster.

Det er godt at have mange venner

Den første vigtige pointe når fokus er på at etablere venskaber er, at de unge generelt lægger vægt på, at det er godt at have mange venner. I spørgeskemaundersøgelsen angiver det store flertal af unge, at de ønsker flere venner – ikke færre. Det er umiddelbart et helt forventet svar, fordi venner i sig selv forbindendes med noget godt og værdifuldt, og selv om litteraturen omkring unges sociale relationer understreger, at sociale relationer kræver en stor arbejdsindsats af de unge (Bruselius-Jensen & Sørensen 2017), så er der altså næsten ingen af de unge i spørgeskemaundersøgelsen, som gerne vil have færre venner. Det afspejler samtidig en forståelse hos de unge om, at det er godt at have mange venner, og at de stræber efter at have flere venner. Dette forhold bliver endnu tydeligere, hvis ser nærmere på sammenhængen mellem, hvor mange nære venner de unge oplever at have og deres ønske om at få flere venner.

Tabel 3.8. Hvor mange nære venner/veninder har du, som du jævnligt er sammen med? (udfaldsrum omkodet) - Jeg kunne godt tænke mig at have flere venner. n=1625.

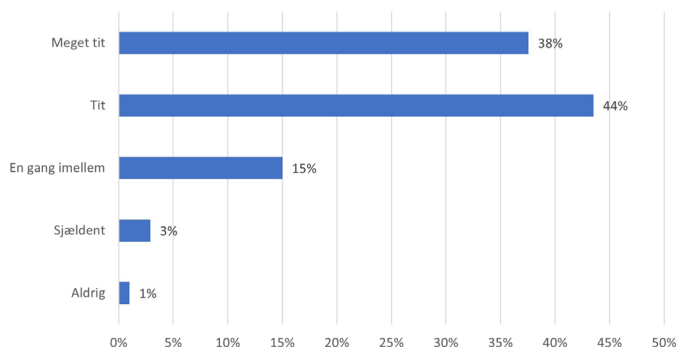

tilbøjelige er de til at ønske sig flere venner. Der er altså for langt de fleste unge ikke tale om, at de aktivt har valgt ikke have mange tætte relationer til andre unge.

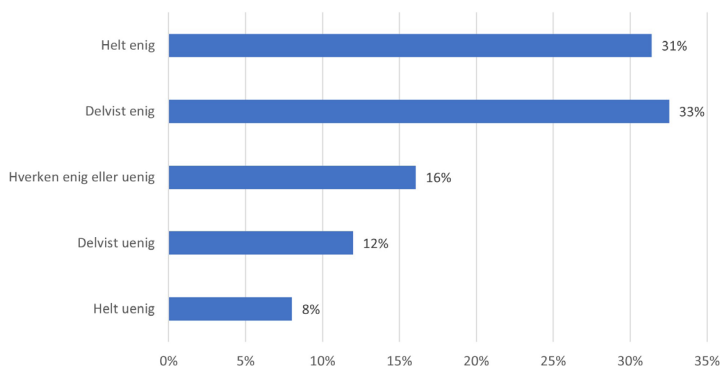
En plads i klassefællesskabet

De fleste fællesskaber i ungdomslivet etableres i forlængelse af de institutionelle sammenhænge, de unge indgår i, i deres hverdag (Bruselius-Jensen & Sørensen 2017). Derfor er en grundlæggende del af unges trivsel knyttet til, hvordan de har det med deres sociale relationer til de unge i deres klasse og på deres uddannelsesinstitution.

Tabel 3.9. Er du glad for din klasse/dit hold? n=1826.

Tabel 3.10. Hvor enig eller uenig er du i følgende: Jeg har en god kontakt til elever fra andre klasser/hold. n=1761.

Tabellerne ovenfor viser, at de unge næsten udelukkende oplever, at de har det godt med deres klassekammerater, og langt de fleste oplever også at have god kontakt med elever fra andre klasser. De unge, som vi har interviewet, understreger også betydningen af, at de sociale relationer i skolen fungerer godt, og det er noget, de også oplever at have et fælles ansvar for. Blandt de unge, som vi har talt med i Roskilde Kommune, tegner der sig et billede af, at de har et ønske om – og en opfattelse af – at der skal være plads til alle i fællesskabet. Et slags inklusionsønske. Det afspejler sig i denne snak med en gruppe folkeskoleelever:

Ung 1, grundskole: Altså i vores klasse, der prøver vi at få alle med til alt. Men hvis der er nogen der ikke er med, så er det fordi de selv har valgt det.

I: Men hvor kommer det fra det der med, at I prøver at få alle med?

Ung 2, grundskole: Hm, hvis man for eksempel skal over i centeret, og man plejer at gå i grupper over i centeret, så kan man lige spørge om de vil med og sådan noget.

Ung 1, grundskole: I de små klasser, der var det meget sådan noget med ens lærer og forældre skulle lære, at alle skal kunne være med til alt og føle sig med og sådan noget. Nu er det sådan mere moralsk rigtigt at få alle til at være en del af det.

I ovenstående citatuddrag bliver det tydeligt, at eleverne selv fremhæver vigtigheden af at have en inkluderende klasserumskultur, hvor alle bliver inviteret med. Det understreges sidst i citatet, at det også ses som det moralsk rigtige at gøre. Det afspejler, at eleverne hele tiden indbyrdes arbejder med, hvordan de selv og andre har det og er med i klassefællesskabet, og at det er idealet, at alle er med. De oplever altså også en slags fælles ansvar for faktisk at være et inkluderende klassefællesskab. Men den videre snak med grupper viste også, at det ikke altid lykkes at få alle med i selv samme klassegruppe. I samtalen bliver det fremstillet som om, at nogen fra klassen selv har valgt at melde sig ud af fællesskabet. Og det er måske også tilfældet. Men det understreger, at ikke alle finder en plads i klassefællesskabet, selv om det tales frem som idealet.

Akkumulering af venskaber i fritiden

I vores samtaler med de unge i Roskilde Kommune omkring at danne og fastholde nye venskaber var der ofte fokus på de nye venskaber og forbindelser, som de unge danner udenfor uddannelsesarenaerne. Flere af de unge fremhævede fester som et sted, hvor der i særlig grad var mulighed for at danne nye venskaber:

I: Men hvordan møder du lige en, du bliver gode venner med?

Ung, grundskole: Altså, hvis nu for eksempel, vi bliver inviteret til en eller anden fest eller sådan noget der, så møder man bare flere der.

Som en fortsættelse af denne oplevelse af, at man kan få nye venner, når man mødes til fester, så fortæller en gruppe erhvervsskoleelever, at unge, som man har mødt til fester, senere kan blive venner, når man skal starte på nye uddannelsesinstitutioner:

Ung 1, erhvervsskole: Jeg tror også det har meget at gøre med, hvis man er til en fest, så har de måske deres venner med og så bliver man venner med dem, og så bliver jeg måske venner med deres ven. Det er meget fælles venner, det er det i hvert fald fra min side af. Så meget at gøre med, hvem der kender hvem og fælles venner og sådan noget.
Ung 2, erhvervsskole: Da jeg startede på denne her skole, så blev jeg lidt overrasket over hvor mange fra denne her skole, jeg egentlig havde fælles venner med.

I ovenstående citater bliver det tydeligt, at de unge kan få nye venner i andre kontekster ved at blive inviteret med til fester, hvor det er muligt at møde unge, som de ikke ser i hverdagen. Dette forhold forstærkes af, at ungdommen netop er karakteriseret ved at være en livsfase, som i særdeleshed er præget af mange skift, hvorfor unge generelt ofte introduceres til nye både formelle og uformelle arenaer og dermed også til andre unge. For mange åbnes der dermed mulighed for at etablere og akkumulere sociale relationer til andre unge.

Den oplevelse de unge har af, at eksisterende venskaber kan lede til nye venskaber, fordi de giver adgang til at deltage i nye sociale kontekster, understreger samtidig, at unge med få venner står mere sårbare i forhold til at etablere nye venskaber. For selv om ungdomsårene for de fleste er en livsfase, hvor man får adgang til mange nye arenaer og dermed til mange andre unge, så er det meget nemmere at blive inviteret ind og med, og ikke mindst at have mod på at være med, hvis der allerede er nogen man kender, jf. pointe fra tidligere afsnit vedrørende fritidsaktiviteter. Når vi ovenfor satte fokus på den store betydning af klassefællesskabet, og vi her skriver om, at venskaber akkumuleres fra de venner, man allerede har, så bliver det tydeliggjort, hvor svær en position de unge i Roskilde Kommune, som står udenfor arbejde og uddannelse, er i, i forhold til at fastholde og etablere nye relationer. De har måske ikke på samme måde det selvfølgeligelige hverdagslige fællesskab, som finder sted i og i forlængelse af de institutionelle sammenhænge, og de har måske heller ikke vennegrupper, de kan følges med til fest eller nye fritidslivsaktiviteter, hvor de kan møde nye potentielle venner.

Når det ikke lykkes at etablere de venskaber, man ønsker

Ungdomslivet fortælles generelt frem som en livsfase, hvor det sociale betyder særligt meget, og som en tid hvor man etablerer sine vigtigste sociale relationer. Efterskoleåret og gymnasietiden fortælles eksempelvis ofte frem som en tid, hvor man knytter 'venskaber for livet'. De fleste unge går derfor ind i ungdomslivet med en forventning om at etablere fællesskaber, hvor de hører til og trives. Derfor kan det også være særligt hårdt for de unge, som ikke oplever, at det lykkes, og som måske endda i hverdagen oplever at skulle være tilskuer til, at alle de andre unge omkring dem tilsyneladende lykkes med alle deres venskaber. I interviewene præsenterede vi de unge for en graf, der viste, at 32 % af de unge i Roskilde Kommune føler

sig ensomme af og til, mens 7 % ofte føler sig ensomme. Med det udgangspunkt taler de unge i det nedenstående citatuddrag om, hvordan det netop kan skabe en oplevelse af ensomhed at se alle de andres relationer:

I: Hvad kunne forklaringen på ensomhed være?

Ung 1, erhvervsskole: Der er mange grupper, tror jeg.

I: Mange grupper, hvad betyder det?

Ung 2, erhvervsskole: Det er jo nogen der føler sig udenfor, nogen der ikke føler de passer ind.

Ung 1, erhvervsskole: Det kan godt være de godt vil have den uddannelse, for eksempel, hvis de nu går på (gymnasiet), og så er der måske nogle der føler, at alle de andre, de er sådan her, men det er jeg jo overhovedet ikke, altså jeg føler ikke rigtig at jeg passer ind. Og så kan det godt være, at man går og føler sig lidt ensom, det med at føle, at man ikke rigtig passer med nogen af de mennesker, der er der.

De unge her fortæller, at selv om man gerne vil have en særlig ungdomsuddannelse eller gå på en særlig uddannelsesinstitution, så er det ikke sikkert, at man oplever, at man passer ind med de andre unge, som går der. Oplevelsen af, at alle andre har mange venner og er i grupper, kan skabe følelsen af ensomhed. Selvom der måske i princippet er masser af grupper at hægte sig på, så er det ikke nødvendigvis i disse grupper, man oplever at passe ind. Og dermed bliver synligheden af andre unges venskaber, nærmest et pres:

Ung 1, uden for uddannelse og arbejde: Så føler man sig mere presset til at være sammen med flere

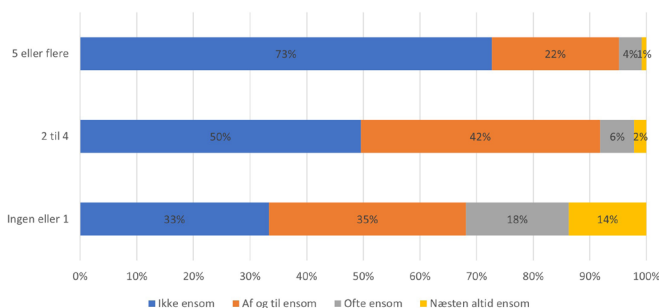
Ung 2, uden for uddannelse og arbejde: Ja, man føler måske større pres til ligesom at høre sammen med nogen af de grupper, der er

Ung 1, uden for uddannelse og arbejde: Ja, man ser jo populære folk rundt omkring, og man ser folkemængder gå og snakke sammen og sådan noget. Hvor hvis du ikke har så stor gruppe for eksempel, kan man godt føle sig mere "jeg burde måske have sådan en stor gruppe i stedet for".

I ovenstående citatuddrag tydeliggøres det, hvordan det at være tilskuet til andre unges mange grupper og venskaber kan opleves som medvirkende til at skabe pres.

De to citater ovenfor har fokus på den oplevelse af mangelfulde fællesskaber eller måske endda oplevelsen af ensomhed, som kan opstå, når man oplever at stå udenfor de fællesskaber, der er omkring en i hverdagen. Men som vi kort viste i afsnittet om at have nogen at tale med, så kan unge også føle sig ensomme, selv om de umiddelbart har et stort netværk og mange venner. Tabel 3.11 nedenfor viser, at selv de unge, som har mange nære venner, faktisk også kan føle sig ensomme af og til:

Tabel 3.11. *Hvor mange nære venner/veninder har du, som du er sammen med jævnligt? (udfaldsrum omkodet) - Føler du dig ensom? n=1597.*

Et lignende billede tegnede sig blandt de unge i Gentofte kommune (Nielson & Louw 2021), og Lasgaard et al.'s (2019) studie af moderat og svær ensomhed blandt unge peger på, at langt de fleste unge kan opleve sig ensomme, også selv om de meget ofte er sammen med andre unge. I vores studie gælder det samme mønster for unge, som angiver at have mange nære venner. De føler sig også ensomme af og til. Men ensomhedsfølelsen er størst blandt unge, som ikke har nogen eller kun få relationer. Dermed er det vigtigt at slå fast, at der formentlig ikke er særligt mange unge for hvem, det er selvvalgt kun at have få eller ingen relationer. Har man ingen eller få venner, så føler man sig mere ensom. Men det er også vigtigt at påpege, at unge godt kan føle sig ensomme, selv om de tilsyneladende har mange relationer, som de ofte er sammen med. Ligesom de viser at nogle unge næsten ingen venner har, men alligevel ikke alle føler sig ensomme hele tiden.

Opsamling på sociale relationer

dette kapitel har vi stillet skarpt på de unge i Roskilde Kommunes sociale relationer. Venskaber og fællesskaber spiller en afgørende rolle for de unge, særligt fordi man i ungdomsårene begynder at orientere sig mod sine venner og mindre mod familien. Derfor er det at have (mange) velfungerende sociale relationer i høj kurs i ungdomslivet. Et godt ungdomsliv forbindes således af de unge selv og i deres vurdering af andre med at have mange venner. Derfor vil unge gerne fremstille sig selv som nogen, der har det rigtigt godt med vennerne. Helt generelt lader det også til, at de unge i Roskilde Kommune har det godt i deres venskaber. Men der er også nuancer, som det er værd at være opmærksom på.

I andet analytiske nedslagspunkt har vi kigget nærmere på venskabets praktiske og emotionelle betydning, og hvordan unge i Roskilde Kommune oplever at have adgang til både funktionelle og emotionelle meningsfulde sociale relationer. Her peger undersøgelsen på tre hovedpointer. Første pointe er, at det er vigtigt at have venskaber på mange forskellige arealer, som man kan trække på i hverdagens mange forskellige aktiviteter. For det andet, at det har stor betydning for de unge at have aktive relationer til andre unge i deres fritid, men at der faktisk er en relativt stor andel af de unge i Roskilde Kommune, som ikke umiddelbart har særligt meget kontakt med andre unge i fritiden. For det tredje pegede vi på, hvordan nære, tillidsfulde venskaber med andre unge betyder meget, fordi det primært er dem, de unge orienterer sig mod, når de søger fortrolighed og støtte. Det står særligt stærkt i Roskilde Kommune fordi de unge, i højere grad end på landsplan, orienterer sig mod deres venner frem for familie.

I det tredje analytiske nedslag satte vi fokus på de unge i Roskilde Kommunes arbejde med at etablere og vedligeholde deres sociale relationer til andre unge. Kapitlet viste, at der er en stærk norm og orientering blandt de unge mod at have mange venskaber. En norm som også er understøttet af generelle og institutionelle fortællinger om ungdomsårene, som de væsentligste år for at danne sociale relationer og venner for livet. De unge fortæller med entusiasme om livet med deres klassekammerater, men også i høj grad om at møde nye venner udenfor skolen. For de langt de fleste unge i Roskilde Kommune går det rigtigt godt. Men det er også tydeligt, at der er nogen unge, som står meget svagere i dette arbejde med at etablere venskaber. Det kan både være de unge, som ikke rigtigt

trives i det sociale i deres institutionelle sammenhænge. Eller det kan være unge, som ikke har særligt mange venner og derfor ikke bliver inviteret til fester og andre sammenhænge, hvor man kan møde andre unge. Men målet om at have mange venner er særligt svært for de unge, som er udenfor arbejde og uddannelse, som ikke automatisk er sammen med andre unge i hverdagen og derfor ikke bliver inviteret med til ting.

Opmærksomhedspunkter – sociale relationer

- **Det går godt med vennerne:** På tværs af spørgeskemaundersøgelsen ser det ud til, at langt de fleste unge i Roskilde Kommune har venner, som de har det godt med. Både i skolen og i fritiden.
- **Et polariseret socialt ungdomsliv:** Venner er en vigtig kapital i ungdomslivet, og her tegner der sig samlet set et billede af et socialt polariseret ungdomsliv, hvor langt størstedelen af de unge i Roskilde Kommune har det rigtig godt, men hvor der også hele tiden er en lille gruppe af unge, som har meget få relationer, som de ser meget lidt. For dem ser ungdomslivet helt anderledes stille ud. Det kan være en fordel at give plads til begge fortællinger om ungdomslivet.
- **Når venner ikke giver adgang til aktiviteter:** Venner er dem, man gør ting sammen med i hverdagen, både i skolen, men også i fritidslivet. De fleste unge i Roskilde Kommune har adgang til aktiviteter, de kan lave sammen med deres venner: fester, fritidsaktiviteter og bare at hænge ud med. Men det er vigtigt at understøtte, at de unge, som ikke har nogen at følges med, alligevel kan få adgang til fritidsaktiviteter.
- **Mangler nogen at snakke med, når det er svært:** De unge i Roskilde Kommune er ekstra stærkt orienteret mod deres venner, når de har brug for nogen at tale med. Men det er langt fra alle unge, som oplever, at deres venner er der for dem, når noget er svært. Venskaber handler ikke kun om sjov og ballade, og det er vigtigt, at både forældre og professionelle kan understøtte unge i at støtte hinanden med svære forhold – men også at understøtte de unge i at have tillid til, at det er i orden også at dele de svære ting.
- **Alene i et hav af relationer:** Ensomheden blandt unge i Roskilde

Kommune er værst for dem, som kun har få eller ingen venner. Men nogle unge i Roskilde Kommune føler sig også ofte ensomme, selv om de faktisk har mange relationer. Ensomhed kan derfor være svært at få øje på, og det understreger, at vi skal tale højt om ensomhed.

Kapitel 4- Digitale og ungdomskulturelle arenaer

I dette kapitel vil vi sætte fokus på ungdomslivet på to arenaer, som særligt er karakteriseret ved, at ungdomslivet her er meget lidt struktureret og overvåget af voksne. Det drejer sig om det digitale ungdomsliv og det ungdomskulturelle liv omkring fester og at hænge med venner derhjemme eller i det offentlige rum. Mens det selvfølgelig er vigtigt at understrege, at både de digitale platforme og de festkulturelle rum på rigtig mange måder er struktureret og defineret af alle mulige forhold, så er det arenaer, hvor de unge ofte er alene, og hvor voksne ofte ikke har adgang. Derfor er det også ofte på disse arenaer, at unge introduceres til at afprøve deres roller i ungdomslivet. Derfor kalder vi dem 'ungdomskulturelle arenaer' i dette kapitel. Først stiller vi skarpt på det digitale liv, hvor vi ser på samspillet mellem digitale og fysiske arenaer. Derefter sætter vi fokus på overgangen mellem barndom og ungdom, og på hvordan de unge i Roskilde Kommune trives i denne overgang og i festkulturen.

Ungdomsliv online/offline

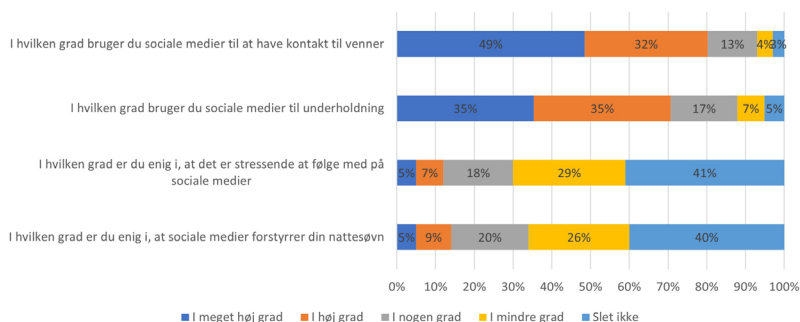
Sociale medier og digitale teknologier er en stadig større del af vores liv. De har grundlæggende funktioner i uddannelse og arbejde. Men de udvider også til stadighed vores muligheder for at holde kontakt og møde nye mennesker og til at underholde os selv. For unge mennesker, som er vokset op med disse teknologiske muligheder, opleves det fysiske og digitale som helt sammenflettet. I det følgende vil vi se nærmere på, hvordan unge i Roskilde Kommune bruger sociale medier, og hvordan de har det med det.

Holde kontakt – opretholde venskaber på afstand

En af de allervigtigste funktioner i det digitale ungdomsliv er at holde kontakt med venner. De unge i spørgeskemaundersøgelsen angiver meget tydeligt, at de bruger deres sociale medier rigtig meget til at holde kontakt med venner. Som det fremgår af Tabel 4.1, er det netop denne svarmulighed, der scorer højest, stærkt efterfulgt af, at sociale medier bruges til

'underholdning'. I forlængelse af vores kapitel om sociale relationer peger de unges svar her på, at sociale medier altså opleves som et medie til at kunne dyrke og opretholde venskaber.

Tabel 4.1. Brug af sociale medier. n=1492-1517.

I voksensamfundet har der længe været en bekymring for, om unges øgede tidsforbrug på digitale medier har en negativ betydning for deres sociale relationer. Men Ottesen et al. (2018) viser, at der på landsplan er sammenhæng mellem den tid unge bruger på sociale medier, og hvor godt de trives i deres sociale relationer med andre unge. Jo bedre unge trives socialt, des mere tid bruger de på kommunikation på sociale medier. Set i det lys kan det faktisk ses som et trivselstegn, at de unge i Roskilde Kommune bruger så meget tid på at kommunikere på sociale medier. De er simpelthen i gang med at praktisere og vedligeholde deres sociale relationer. Og som det fremgår af tabellen, så er det faktisk de færreste unge, som angiver, at sociale medier påvirker deres trivsel eller deres søvn. Data fra vores undersøgelse viser også, at det er langt de færreste unge, som oplever ubehagelig ting, når de er på de digitale arenaer. Eksempelvis har kun 5 % oplevet digital mobning meget tit, tit eller en gang imellem, og kun 6 % har oplevet deling af billeder, som de ikke havde givet tilladelse til. Og mens de unge i Roskilde Kommune bruger 2-3 timer på en skærm i både hverdage og weekender, så er det 21 % som ønsker at bruge mindre tid digitalt. Så helt overordnet lader det altså til, at de nye digitale muligheder understøtter, at de unge i Roskilde Kommune har det godt.

Men der er også unge, som svarer negativt på spørgsmålene. Ottesen et al. (2018) peger også på, at de unge, som har få sociale relationer, også ofte kommunikerer meget lidt på sociale medier. Det antyder, at meget af

den digitale kommunikation handler om at vedligeholde venskaber, som også er en del af det fysiske hverdagsliv, og at de unge, som har få venner, de er sammen med i hverdagen, også har få venner, de mødes med digitalt. Derfor kan det læses som positivt, at der kun er 7 %, som angiver, at de kun i mindre grad eller slet ikke bruger sociale medier til at kommunikere med deres venner.

Selv om sociale medier i høj grad bruges til at vedligeholde hverdagens relationer, så viser vores interviews, at sociale medier også muliggør, at de unge kan dyrke de sociale relationer, som ikke indgår i deres fysiske hverdagsliv.

Ung, uden for uddannelse og arbejde: Altså min bedsteveninde, hun bor i Odense. Hun boede faktisk på Als før, så det var meget sådan spredt ud, ikke? En af mine andre bedstevenner, han bor i Sønderjylland, sådan nede i Sønderborg faktisk. Så det er jo sådan meget langt væk, ikke?

I: Hvordan holder du kontakt med dem?

Ung, uden for uddannelse og arbejde: Vi skriver sammen og sådan noget.

Flere unge fortæller om betydningsfulde venskaber spredt rundt omkring i både Danmark og i udlandet, som de vedligeholder via sociale medier. Det kan være efterskolevenner, venner man har mødt ved rejser eller udveksling, relationer man har, fordi ens families stammer fra et andet land eller som i eksemplet ovenfor, fordi ens gode venner er flyttet eller bor langt væk.

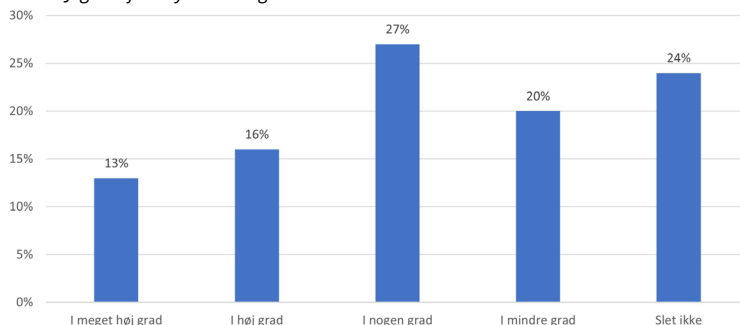
I forrige kapitel 3 om sociale relationer satte vi fokus på de unge, som ofte hang ud med deres venner, og den lille gruppe som meget sjældent var sammen med venner. Men disse tal kan være blinde for, at de unge, som ikke så tit hænger ud med deres venner, måske er sammen med dem digitalt.

Det digitale som et sted at møde nye potentielle venner

Udover at kunne opretholde kontakt med relationer der fysisk er langt

væk, så er sociale medier også et sted at få nye venner. Som det fremgår af Tabel 4.2, angiver 29 %, at de i høj eller meget høj grad har fået nye venner gennem sociale medier.

Tabel 4.2. Jeg har fået nye venner gennem sociale medier. n=1500.

De sociale medier er altså en arena, ligesom skolen, fritidsaktiviteten eller festen, hvor der er mulighed for at møde andre unge, og hvor de unges deltagelse har potentiale til at udvikle venskaber. Men i modsætning til skole og klubaktiviteter så er den digitale arena ikke begrænset til de unge, som man er sammen med i hverdagen, og vores interviews peger på, at sociale medier kan være med til at udvide de unges sociale netværk:

Ung 1, grundskole: For det meste følger jeg folk, som ved hvem jeg er også, så vi ligesom har en eller anden form for relation, men vi behøver ikke at kende hinanden personligt. Det kan være folk fra andre byer. Nogle som folk fx har sagt "ej ved du hvem det her er?". Og så har været sådan "ej lad os lige gå ind og følge den person på instagram", og så følger de måske mig tilbage.

Ung 2, grundskole: Også tit venners venner. Altså virkelig langt ude, men du ved hvem personen er.

I: Men ikke nødvendigvis en man har mødt? Eller mødt mange gange i hvert fald?

Flere: Nej!

Som de unge her forklarer, så er mange af de nye bekendtskaber, som de får gennem de sociale medier, faktisk gennem venners venner. Altså

nogen man ved, hvem er, eller kender lidt i forvejen. Selv om den digitale arena på den måde er mere åben end hverdagens fysiske arenaer, så peger de unges fortællinger på, at det stadig kræver eksisterende (fysiske) venskaber for at få nye venner digitalt. Det er en dynamik som også er stærkt til stede i de unges forskellige grupper på sociale medier. Her kan man danne en gruppe, og så kan alle i gruppen tilføje nye medlemmer. På den måde kan unge fra forskellige vennegrupper få kontakt med hinanden. Her fortæller en gruppe gymnasieelever om snapchatgrupper, som ender med at være store festgrupper:

Ung 1, gymnasium: Ja, men mest så danner man vennegrupper, og så er der flere og flere der kommer til fordi så er der et par stykker, der møder dem.

Ung 2, gymnasium: [afbryder] Ja, og så er der nogen, der kender nogen og...

Ung 1, gymnasium: For eksempel gå rundt i byen, så altså vi har en Snap gruppe, hvor hele vores vennegruppe er, så kan man se, at der kommer nogen, der bliver nogen tilføjet til og sådan noget.

Ung 2, gymnasium: Ja, og hvis der er nogen, der holder fest, så skriver de det inde i den gruppe. Og så er der mulighed for, at de kan komme eller lade være.

I: Og så må man godt tilføje ekstra til den gruppe og tage nogle flere med?

Ung 1, gymnasium: Jaja. Det er fuldstændigt åbent.

De unges samtale viser, hvordan de digitale medier gør det muligt for de unge at åbne for, at andre unge kan komme og feste sammen med dem. De omtaler selv disse grupper som 'fuldstændigt åbne'. Men fra de øvrige samtaler er det tydeligt, at der er tale om venners venner. Men ikke desto mindre fremstår det som, at de digitale medier understøtter de unges muligheder for at etablere nye sociale netværk og måske også venskaber.

Nogle digitale rum er særligt åbne og tilgængelige

På tværs af vores interviews er der dog et særligt digitalt rum, som lader til at være særligt åbent for, at alle unge – også unge som ikke kender nogen i forvejen – har adgang til at være sammen med andre unge. Nemlig gennem forskellige digitale spilleplatforme eller discords, som de kaldes. Det er platforme, hvor der spilles forskellige spil, og hvor man frit kan deltage. Her fortæller en af de unge om at spille på discord:

Ung 1, uden for uddannelse og arbejde: Jeg har haft nogle oppe i toppen af Jylland men.

Ung 2, uden for uddannelse og arbejde: [afbryder] Hvordan blev du venner med dem?

Ung 1, uden for uddannelse og arbejde: Jeg mødte dem i et spil, hvor jeg spillede mod dem. Så kunne jeg se deres navne var danske, så skrev jeg til dem.

Som den unge fortæller, så var vedkommende inde på en discord og tog kontakt til nogle andre unge, bare fordi han så, at deres navne var danske. Nedenfor fortæller en anden ung, hvordan han nærmest udelukkende har digitale venner og primært fra spil:

Ung, uden for arbejde og uddannelse: Min vennekreds er mere online, hvor jeg mere snakker med folk fra USA og England og sådan noget. Det er dér, jeg bruger det mest af min tid, med at snakke med dem.

I: Så dine venskaber er digitale?

Ung, uden for arbejde og uddannelse: Ja, jeg har det digitalt, mest. Jeg spiller jo computer, fordi jeg har aspergers, så jeg kan godt forstå det der med, at jamen, det er faktisk svært at være social med mange folk en gang imellem. Så det er faktisk meget rart at have et eller andet, man kan fokusere på som person med aspergers.

I citatet ovenfor fortæller den unge, at hans venskaber er primært digitale. I forlængelse af en samtale om betydningen af at være sammen med andre omkring en fælles aktivitet fortæller han også, at han, fordi han har

aspergers, har det nemmere med at være sammen med nogen omkring det at spille et særligt spil sammen.

Sociale medier kan altså på en række måder understøtte etableringen af venskaber, som ligger uden for de unges fysiske hverdag. For nogen udspiller de venskaber sig gennem venners venner og i kontekster, hvor man mødes fysisk på et tidspunkt. For andre udspiller de sig i fuldt digitale rum, hvor man mødes for at spille, men også får lært hinanden at kende undervejs.

Når sociale medier opleves som ekskluderende

I ovenstående er det således gjort klart, at de sociale medier både kan etablere og vedligeholde venskaber og relationer. Men selvom sociale medier i ovenstående beskrives som en arena med en masse gode muligheder, så er det også en arena, hvor det altid er muligt at følge med i andres udstilling af deres sociale liv, og det kan gøre ondt at overvære. Som en ung her beskriver:

Ung, grundskole: Altså, jeg tror det er fordi, hvis man nogle gange sådan sidder derhjemme, og man kigger på sociale medier, og så ser alle sine venner, som har opbygget en stor vennegruppe, og så er det også bare svært enten at komme ind i en, eller selv komme med. Så jeg tror måske, det har noget med det at gøre.

Som eleven her fortæller, kan der være en kobling mellem følelsen af ensomhed og brugen sociale medier. Når man sidder derhjemme og ser, hvordan de andre er sammen og tilsyneladende har det rigtigt sjovt og dejligt, så kan det – også for unge som har gode venskaber – give en oplevelse af udenforskab. Så selv om det, jævnfør ovenstående afsnit, kan være et tegn på god social trivsel hyppigt at kommunikere på sociale medier, så er det vigtigt at huske, at de unge også kan blive konfronteret med de andres sociale relationer på en negativ måde.

Ungdomsliv og festkultur

En af de største bevægelser i ungdomslivet tegnes af deres bevægelse fra at være børn til at være unge. Der findes en lang række kulturelle normer og koder for, hvad det vil sige at være ung – normer som de unge opererer

mere eller mindre bevidst indenfor. Hvordan man omgås, hvad man laver, og hvordan man bliver og gerne vil blive anskuet er i drastisk forandring i denne periode. Unges arbejde med at træde ind i ungdomslivet på en måde, hvor de selv oplever sig som unge, og de også anerkendes af de andre som unge, kan have stor betydning for oplevelsen af at have det godt. Når unge bevæger sig fra at være børn til at blive unge, forandrer de deres forståelse af dem selv og dermed af deres kammerater. Deres relationer til voksne forandres og deres interesser, og måden de er sammen på, forandrer sig også. I ungdomsforskningen kalder man det for ungdomskulturelle overgange. I dette afsnit vil vi se nærmere på, hvordan disse ungdomskulturelle overgange viser sig i materialet, og hvad det betyder for de unge. Først sætter vi fokus på relationen til voksne og professionelle, og derefter stiller vi skarpt på den tydeligste forandring, som sker i de første ungdomsår, nemlig etableringen af festkultur.

Forandringer i relationer til voksne og professionelle

Når unge bevæger sig ind i ungdomslivet, så ændres relation mellem unge og deres forældre og andre voksne sig. Der er sjældent tale om voldsomme brud og konflikter, som man tidligere har forbundet med relationen mellem unge og deres forældre. Som vi viste ovenfor, vedbliver langt de fleste unge i Roskilde Kommune med at have tætte fortrolige bånd til deres forældre og andre voksne. Der er snarere tale om en bevægelse, hvor de unge langsomt orienterer sig mere og mere mod andre unge, og forældre glider fra at have en central rolle i deres liv til i højere grad at indtage en rolle som baggrundsstøtter (Bruselius-Jensen & Sørensen 2017). I vores interviews, med særligt de ældre unge, synes de voksne at være nærmest fraværende i vores interviews, medmindre de taler retrospektivt om oplevelser med voksne fra tidligere. Det samme gælder relationen til de professionelle, de unge møder. Som vi så i afsnittet om uddannelse, så er det stadig helt centralt at have en god relation til de professionelle. Men det forventes, at denne relation bliver mere ligeværdig, med plads til selvstændighed.

Voksne og forældre fylder altså ikke meget som tema i de unges fortællinger. Men på vores ungeworkshop valgte en del af de unge alligevel at pege på relationen til voksne og professionelle som et betydningsfuldt tema. Der var primært fokus på faglige relationer. Men som det fremgår af posteren i Figur 4.1 ovenfor, så var de unge også optaget af, at

der skulle være plads til, at de kunne forandre sig og blive set på en ny måde af de lærere og andre professionelle, de omgås. De unge fortalte, at det kunne være rigtig svært at få lov til at ændre sig, "at komme ud af de bokse, man er placeret i", som en ung siger det. Det kunne være en bevægelse fra at være lidt doven og uengageret til faktisk gerne at ville deltage aktivt i skolen. På den måde sætter de unge her fokus på betydningen af, at de selv ændrer sig i ungdomsårene, men at de også gerne vil have, at relationer til voksne forandrer sig sideløbende. De unge vil gerne opleve, at de bliver set og anerkendt som det, de oplever at være på vej til at blive nu.

Figur 4.1. Plakat fra ungeworkshop. Fokus på betydning af relationer til voksne for at have det godt i Roskilde Kommune.

Festkultur og rusmidler

Det med at blive set som den man er, eller er ved at blive, er også et helt centralt tema i relationen til andre unge i den tidlige ungdom. Overgangen fra barn til ung sker på meget forskellige tidspunkter og på forskellige måder for forskellige unge. Det er et tema, som står meget stærkt igennem vores interview om sociale relationer. Når vi taler med de unge om relationen til andre unge, handler det, på godt og ondt, om at feste og hænge ud med de unge, man kender og også gerne med nogle unge, man ikke kender så godt. Det har vi allerede kort været inde på i forbindelse med, hvordan de unge etablerer nye relationer. Men i det følgende vil vi stille skarpt på den sociale organisering omkring fester og rusmidler.

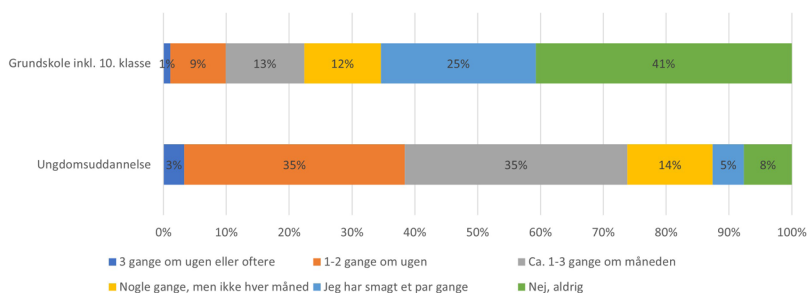
Både selve det at feste, men også generelt at forholde sig til fest og alkohol er for mange unge definerende for deres overgang mellem barndom og ungdom. Også for de unge som ikke ønsker at drikke alkohol eller store mængder af det, betegner ankomsten af en alkoholkultur en betydelig forandring i de sociale relationer. For mange unge bliver fest, alkohol, rygning og rusmidler et spørgsmål om at finde nye arenaer, hvor grænser kan afprøves, og dermed hvor den enkelte også kan afprøve sig selv. Lige midt i dette spændingsfelt og i denne overgang er der samtidig meget på spil for unges sociale relationer. Hvad med dem, der ikke vil drikke alkohol? Hvad

med dem, der er optaget af at dyrke sport i hallen flere gange om ugen? Og hvad med dem, der er hoppet med på alkoholvognen, men som, fordi det er nyt, stadig ikke helt har fundet rytmen i, hvordan man kan begå sig i dette rum? Med andre ord, er der meget på spil både kollektivt og individuelt, i perioden hvor alkohol og fester bevæger sig ind i de unges liv. Det kan både adskille de unge, hvor nogle forsamles om fest, mens andre samles om deres gamle interesser, og samtidig kan det samle de unge på tværs af årgange, klasser og institutioner på nye måder.

Festen starter i grundskolen

Det store skift i de unges sociale liv sker for langt de fleste i de sidste år i grundskolen. Som man kan se af Tabel 4.3 nedenfor, så er der langt flere på ungdomsuddannelserne end i grundskolen, som drikker alkohol. Det er altså i folkeskolens udskolingsklasser, hvor de fleste unge socialt begynder at orientere sig mod at være sammen om fester og alkohol.

Tabel 4.3. Drikker du alkohol? Opdelt på uddannelsesniveau (udfaldsrum omkodet) (FGU, videregående uddannelse og anden skole/uddannelse udeladt pga. få respondenter). N=1414.

Denne overgang til at drikke alkohol er også tydelig på landsplan i skolebørnsundersøgelsen (SIF, SDU 2019), som viser, at andelen af unge, som har prøvet at drikke alkohol, stiger fra ca. 40 % for de 13-årige til mere end 80 % for de 15-årige, og for de 15-årige er det omkring 20 %, som drikker alkohol mindst én gang ugentlig. Blandt unge på de gymnasiale uddannelser drikker omkring 80 % mindst en genstand om ugen (SIF, SDU 2020). Noget af dette handler givet vis også om, at mange unge her skifter fra grundskolen til en ungdomsuddannelse, og de ritualer der er knyttet til alkohol ved starten af uddannelsen. Dette er ikke særligt for de unge i Roskilde Kommune, men gør sig gældende for de fleste unge i landet. Men

derfor er det alligevel vigtigt at sætte fokus på denne overgang, fordi det har stor betydning for, hvordan de unge har det.

Fest og alkoholkultur er noget, som forhandles

I interviewene med de unge i grundskolen i Roskilde Kommune talte de unge om dynamikkerne, hvor nogle i klassen drikker, og andre ikke gør. Her er overgangsprocesserne helt tydelige, fordi de stadig er nye og til forhandling blandt de unge. Det er netop en overgang – det er ikke landet et sted endnu. I modsætning hertil er festkulturen mere etableret, når vi taler med den ældre målgruppe. Alkohol og fester fylder på en helt anden måde i vores interviews med ungdomsuddannelseseleverne i Roskilde Kommune. Det bliver en større og mere selvfølgelig del af deres liv. Og det fylder rigtig meget. For mange af dem. Men der er også et par stykker, der ikke er nær så optaget af at feste og drikke alkohol. Det kommer vi mere ind på nedenfor.

Et er, at de unge påbegynder forbrug af alkohol i denne periode. Noget andet er, hvordan de forhandler holdninger, praksisser og normer for alkohol og festkultur med hinanden. I den følgende samtale bliver det tydeligt, at holdningerne til – og praktisering af – alkohol og fest forhandles i uddannelsesklasserne, og at det på bare få år ændrer sig:

Ung 1, grundskole: Altså mellem syvende og ottende klasse, der synes man jo stadig det var sådan lidt, ikke taberagtigt, men det der med at gå til fester var meget sådan fjernt og mærkeligt, sådan at skulle drikke og sådan.

Ung 2, grundskole: Ja, beer pong med sodavand eller?

Ung 1, grundskole: Altså, i 7. klasse, dem der drak det var sådan noget ud på en bænk, så havde de en masse alkohol med som de stillede op på et bord, tog billeder af det og drak nærmest ingenting. For at virke seje. Og så nu i niende klasse, så er det mere sådan noget med privatfester, hvor det giver god mening, at få lidt at drikke og sådan noget.

Som det fremgår i samtalen mellem to eleverne her, er det at drikke alkohol en svær balance. Det er ikke sejt, hvis man er hurtig ude, så er det tværtimod kikset og lidt af en performance. Men i niende klasse er det hyggeligt

og 'giver god mening'. Det skift sker på meget kort tid. Det betyder, at der sker meget store ændringer i de sociale relationer mellem de unge i denne periode, og det kan være svært at balancere at være både accepteret, populær, sej og ikke kikset. Set udefra går skiftende hurtigt i udskolingen, og de unge taler også meget om, hvordan de skal gå til det med at drikke, og hvordan de udvikler sig i forhold til at kunne håndtere det:

Ung, grundskole: Det var bare sådan, nu skal det bare ned. Og så gjorde man det på kort tid, og så var man lige pludselig lidt mere oppe at køre. Så jeg drikker ikke så meget som jeg gjorde engang, det var mere i 8. klasse, der drak jeg rigtig meget

Og fra en nuværende ottendeklasses elev lyder det:

Ung, grundskole: Jeg er ikke sådan, man skal totalt drikke sig fuld, vel. Men jeg synes det er sjovt at se andre være fulde. Fordi de snakker på en sjov måde, og går rundt og falder og gør en masse mærkelige ting. Men det gik lidt galt for mig, fordi i vores klasse, der er der ikke så mange, der gør det. Og så er der nogen, der har set på nogle stories, at jeg har været ude sammen med nogen, der havde drukket. Og så var der nogen, der havde sagt det til sine forældre, og nu får jeg bare at vide "Ej men mine forældre, de kan ikke lide det, de vil ikke have, jeg er sammen med dig". Og så er jeg bare sådan "Nå okay". Det er sådan det er. Men hun hænger ud med mig alligevel.

Fortællingen viser både, hvordan en niendeklasses elev fortæller, at ottendeklasses alkoholkultur allerede er noget, "som jeg gjorde dengang". For hende har det altså allerede ændret sig markant på et års tid. Samtidig viser samtalen også, hvordan en ottendeklasses elev helt tydeligt stadig er på det stadie, hvor man drikker 'og vælter rundt'. Samtidig viser citatet også, at eleven fra ottende klasse har haft en tidlig introduktion til alkohol i forhold til de øvrige i klassen, og det giver den unge nogle problemer og et kedeligt rygte. På den måde er overgangen til fest og alkohol en meget følsom overgang, som kan have stor indvirkning på elevens oplevelser af at blive accepteret blandt de andre i klassen. Samtidig er det også en overgang, som udspiller sig forskelligt i skoleklasserne, og derfor har en meget lokal karakter. Selv om de fleste unge går gennem denne udvikling, kan den altså lokalt tage form på mange forskellige måder.

Citatet ovenfor er også interessant, fordi det viser, at forældrene stadig har en central rolle i reguleringen af de unges sociale liv og relationer i grundskolen, selv om de unge begynder at finde deres egen vej. I vores interviews med unge på ungdomsuddannelserne er referencer til forældrene som nogen, der har indflydelse på de unges sociale liv, helt fraværende. Det er altså i den sidste del af grundskolen, at fest og alkoholkulturen grundlægges, og hvor forældre og andre voksne har bedst mulighed for at gå i dialog med de unge.

I vores interviews med ungdomsuddannelseseleverne fylder alkohol og fest også, men ikke i forhandlingen om, hvorvidt det er acceptabelt i samme grad. Her er fortællingerne mere klare, alkohol er noget de fleste drikker til festlige lejligheder og hyggelige stunder. I det næste ser vi nærmere på, hvordan forhandlinger er usynlige og synlige på en og samme tid, og på hvordan dette indvirker nærmere på sociale relationer.

Når nogen begynder at feste, og andre ikke gør

Overgangen fra barn til ung, og de forskellige normer der er knyttet hertil, skaber forskelle mellem de unge, selvom de er på samme alder eller i samme klasse. Dette så vi blandt andet i citatet ovenfor med folkeskoleeleverne, hvor nogle i klassen fester meget, mens andre stadig ikke må drikke for deres forældre. I grundskoleelevernes fortællinger bliver det klart, at selvom klassen kan have en stærk motivation for, at alle skal kunne være med, så er dette ikke nær så simpelt i praksis, når det handler om fest og alkohol. Her fortæller en ung erhvervsuddannelseselev, hvordan alkohol kan gøre, at man er med, men ikke helt alligevel:

Ung, erhvervsskole: Ja, det er mere en følelse, men altså ikke fordi, at de ikke byder en velkommen, altså bare sådan, at folk har respekt for det og synes det er helt fint, hvis man ikke drikker og prøver selvfølgelig at få en med og sådan, at man har det sjovt alligevel. Men det kan stadig godt lidt være sådan, at man alligevel ikke helt er med.

Man er altså ikke "helt med", når man ikke drikker. Citatet viser, at man på ene side faktisk bliver inviteret med, og at de andre endda kan have respekt for, at man ikke drikker. Men når det man samles om, for en stor del handler om at drikke, så er man altså bare ikke helt med, når man ikke drikker. Så selvom man på papiret er inviteret med, så er det ikke sikkert,

at man helt er med alligevel. At skabe inkluderende rum kræver ikke blot en formel invitation. Om end det er et godt første skridt.

Pres til at drikke

Et socialt aspekt af alkohol og festkultur er oplevelsen af, at alkohol er en så vigtig del af at være sammen socialt i ungdomslivet – og for mange også voksenlivet – at denne norm kan gå hen og blive nærmest usynlig i samværet. Og når normer bliver usynlige i sociale sammenhænge, kan de også blive sværere at adressere og have samtaler om. I følgende samtale mellem unge udskolingselever bliver usynlige gruppepresprocesser mere synlige for de unge undervejs i samtalen.

I: Men er det noget, man sådan presser hinanden til eller?

Flere: Nej. Overhovedet ikke.

Ung 1, grundskole: Man spørger, vil du være med til at tage et shot?

Man kan sagtens sige nej.

Ung 2, grundskole: Jeg er egentlig meget glad for, jeg ikke holdte sådan en femten års, hvor man skal tage de der femten shots. Det er sygt i hovedet, også selvom der er rød sodavand i de fleste af dem.

I: Man skal drikke femten shots, når man bliver femten?

Ung 3, grundskole: Det er sådan en tradition.

Ung 2, grundskole: Og du bliver ikke tvunget til det, hvis det er. Du kan også bare lade være med at holde en femten års, så slipper du får det.

Ung 1, grundskole: Den der har fødselsdag, sidder ved et bord, og så er der sådan en bakke. Med femten shots, hvis man nu bliver femten. Og så står alle ens venner rundt om det der bord og hepper og filmer og alt muligt, og så tager man dem sådan her og det er bare direkte efter hinanden.

Ung 2, grundskole: Og det er low key gruppepres faktisk.

Som det fremgår af de unges samtale, så oplever de selv, at de har valg,

når det kommer til alkohol. Selvom det er en stor del af festkulturen, og alkohol er en naturlig del af at fejre sig selv og andre, så oplever de unge ikke, at man kan kalde det et pres. Man kan jo altid sige nej. Dette går igen i andre interviews, hvor fortællingen er den samme. Samtidig fremgår det tydeligt i citatet, at der er en række traditioner, eller måske nærmere overgangsritualer (Frederiksen & Meyer 2021), hvor alkohol har en central rolle, og som er afgørende for oplevelsen af at være en integreret del af fællesskabet. Deres beskrivelse af ubehag, og dog sammenholdet, ved de femten shots er til at tage og føle på. Det er et overgangsritual, man skal igennem, når man fylder femten, og det er en vej, man går sammen med sine venner. Det er en social tradition, som for de unge, er så indlejret, at det ikke ved første øjekast kan opleves som et pres, men derimod noget godt, noget sjovt og noget samlende. Som Frank et al. (2021) skriver, så kan et nej til alkohol også opleves som et nej til fællesskabet. Derfor handler det tilsyneladende pres til at drikke også om, at festfællesskabet er samlet omkring og måske endda til dels betinget af alkoholen.

Mens de helt unge kan være blinde for, eller måske ikke har lyst til at sætte fokus på, at der kan være et pres for at drikke, så har de lidt ældre elever retrospektivt lidt mere blik for det pres, det måske egentlig var:

Ung 1, erhvervsskole: Der var rigtig mange fra min folkeskole, der synes, at de var mega seje, hvis de begyndte at drikke og ryge og alt sådan noget der i sådan syvende, sjette klasse.

Ung 2, erhvervsskole: Ja, på min folkeskole det var også meget sådan, hvis du ikke drak, så var du fandme en taber, ikke? Så vi begyndte virkeligt tidligt at drikke, sådan alle sammen.

I: Så man blev sådan lidt presset også af, at de andre gjorde det så?

Ung 1, erhvervsskole: Ja, og så var man bare sådan, okay så lad os gøre det!

Ung 2, erhvervsskole: For ikke at føle sig udenfor, for ikke at føle sig alene, ikke?

Ung 1, erhvervsskole: Nu har jeg aldrig rigtig tænkt så meget over sådan hvad andre tænker, men sådan, så er folk sådan, skal du ikke have en

tår? Så var jeg sådan, ah okay, så giv mig en tår, ikke? Og det gjorde vi meget tidlige. Vi startede meget tidligt, i min folkeskole, med at drikke.

Det er den sociale del af alkohol, der i disse unges øjne gjorde, at der lige blev taget en tår, eller som gjorde, at der tidligt blev startet med at feste. "For ikke at føle sig udenfor, for ikke at føle sig alene". De unges beskrivelser taler her deres tydelige sprog: de oplever selv, at sociale relationer med andre unge gør noget ved, hvornår de starter med at drikke alkohol. Nu er det ikke sådan, at det pr. definition er problematisk, at unge drikker alkohol, hvis vi ser dette med sociale relationers briller. Det er ikke nødvendigvis dårligt, at unge eksperimenterer med at afprøve alkohol sammen med andre unge, og at alkohol kan være hyggeligt og sjovt og være med til at overskride grænser, på en positiv måde. Med lidt alkohol i blodet kan det blive nemmere at tale med nye bekendtskaber, eller det giver dig en billet ind i et fællesskab med andre unge. Men det kan også skabe situationer, hvor det opleves som den eneste måde, hvorpå man får lov at være med. Og hvor det producerer udenforskab, hvis man ikke har lyst til drikke alkohol. Alkohol kan på den måde komme til at fremstå som en nødvendighed for netop ikke at være udenfor.

Som citaterne ovenfor viser, så har unge masser af nuancerede, mange-facetteret og flertydige erfaringer – og refleksioner om disse – at trække på. Derfor bør unges egne erfaringer og gode råd til at navigere i forhandlingerne og normer i sociale sammenhænge, hvor alkohol er en del af samværet, være afgørende for meningsfulde samtaler med forældre og professionelle. De kan med fordel bruges, hvis der er behov for at skruer på gode samværsformer, hvor fest og alkohol er involveret.

Opsamling på digitale og ungdomskulturelle arenaer

I dette kapitel har vi dykket ned i de to arenaer, som i særlig grad er ungdomskulturelle. I det digitale ungdomsliv såvel som i unges fest- og sociale fritidsliv er der meget lidt umiddelbart indblanding, overvågning og strukturering fra forældre og professionelle voksne. Her udfolder de unge altså ungdomslivet alene. Derfor er voksne også ofte bekymrede for, hvad unge laver, og hvordan de trives på disse arenaer. Denne bekymring lader ikke til at være begrundet, når vi ser på de unges digitale liv. For de digitale muligheder lader i høj grad til at være med til at gøre livet bedre

for de unge i Roskilde Kommune. Det digitale tilbyder rigtigt god underholdning og en god platform for at spille sammen. Men digitale medier understøtter også det sociale liv. De unge i Roskilde kommune er meget aktive på sociale medier. Men det kan i høj grad læses som et billede på, at de har gode sociale relationer, som de frekventerer og plejer både online og offline. De unge i undersøgelsen beskriver sociale medier som en arena, hvor venskaber både kan opretholdes, og nye venskaber kan etableres. De fungerer i høj grad som en forlængelse af de fysiske rum, de unge mødes i.

Men digitale teknologier er også centrale, når de unge skal fastholde venskaber over store distancer, fx med unge som flytter landsdel eller unge fra udlandet. Her er det helt centralt, at unge, der måske ikke har så mange fysiske venner, faktisk kan opleve at have lige så tætte emotionelle venskaber med andre online. Forbindelser til nye venner kan også opstå online i semi-åbne sociale grupper. Ofte gennem venners venner, men også på åbne platforme, hvor unge eksempelvis mødes for at spille computerspil, men så danner venskaber over spillet.

Slutteligt kiggede vi nærmere på, når sociale medier kan medvirke til, at unge kan have det mindre godt. Her kom vi ind på, hvordan det at se andres sociale liv udspille sig på sociale medier kan skabe en oplevelse af udenforskab og utilstrækkelighed.

I sidste del af kapitlet har vi sat fokus på ungdomskulturelle overgange med særligt fokus på, hvordan fest- og alkoholkultur virker ind på sociale relationer og på de unges muligheder for at have det godt eller mindre godt i disse. Først belyste vi, hvordan overgangen fra barn til ung er en livsfase, hvor relationerne til forældre, men også andre voksne, ændrer sig. Unge bliver mere orienteret mod deres relationer til andre unge. Men det er stadig vigtigt for de unge, at de kan fastholde gode relationer til voksne, og et væsentligt element herfor er, at de unge får mulighed for at udvikle sig og bliver set og anerkendt for den udvikling.

Dernæst satte vi fokus på den radikale overgang, som fest og alkoholkulturens indtræden har for de unges sociale relationer og samvær. Først belyste vi, hvordan de unges etablering af fest og alkoholkultur bibringer et meget brat skift i de unges relationer. Det handler om få år, hvis ikke måneder, i skiftet mellem hvornår det er cool at drikke alkohol, og hvornår det bestemt ikke er. Disse forhandlinger indvirker på de unges

sociale relationer, fordi det bliver let at træde ved siden af – og på den anden side, hvis man rammer rigtigt, måske lettere at falde til. Hernæst satte vi fokus på de både usynlige og synlige dynamikker om pres til drikke alkohol, som de unge fortæller frem. Dette virker hos de unge både som sammenholdsskabende og sjovt, og samtidig retrospektiv lidt som implicit gruppepres, der er svært at komme udenom, hvis man ønsker at være socialt inkluderet i fællesskabet.

Opmærksomhedspunkter – digitale og ungdomskulturelle arenaer

- **Dobbelt op på alt det gode:** De digitale mediers muligheder lader til understøtte det gode ungeliv i Roskilde Kommune. Det generelle billede fra undersøgelsen er, at de unge trives mindst lige så godt i deres digitale liv, som de gør i deres fysiske relationer. Der er altså umiddelbart ikke grund til bekymring omkring det digitale ungeliv i Roskilde Kommune.
- **Det digitale understøtter eksisterende og nye sociale relationer:** De unge bruger i høj grad sociale medier til at vedligeholde deres relationer, og de, som er meget aktive på sociale medier, har det også godt med deres venner. Men digitale medier understøtter også etablering af nye relationer og venskaber. Både gennem digitale (fest) grupper men også gennem spilplatforme.
- **Et vindue til de andres sociale liv:** Sociale medier kan være med til at skabe et yderligere pres på unge til at skulle leve op til et aktivt ungdomsliv. For unge, som har svært ved at være med, bliver digitale medier endnu et vindue til at være tilskuer til, hvor skønt de andre har det sammen.
- **En brat overgang fra barn til ungdomsfest:** Den tydeligste bevægelse vi kan se i hele vores materiale, er det skift, der sker for de unge, når de træder ind i festkulturen og, for de fleste, begynder at drikke alkohol. Det er en svær tid at navigere succesfuldt i for de unge, samtidig med at de vender sig lidt væk fra deres fortrolige voksne. Vi kan hjælpe de unge ved at se og anerkende deres forandring og give dem plads til at tale åbent om svære bevægelser.

- **Det sker i udskolingen:** For langt de fleste unge sker denne overgang i udskolingen. For de fleste i Roskilde Kommune er det mellem niende klasse og ungdomsuddannelserne. Lige i denne overgang kan der være plads til, at voksne kan understøtte de unge i at udvikle en god festkultur. Det bør gøres med afsæt i de unges egne erfaringer med fest og alkohol og med unge som medskabere af gode festpraksisser.
- **Alkohol – sjov og et pres:** Indtagelse af alkohol er en central del af overgange og overgangsritualer for de unge i Roskilde Kommune og i resten af landet. Det er forbundet med sjov og spænding. En slags leg, hvor man er sammen på en ny måde. For mange bliver indtagelse af alkohol en nødvendighed for at kunne være med i de sociale fællesskaber, selv om de unge selv siger, at de ikke oplever det som et pres.

Kapitel 5 – Steder, rum og betydninger for ungdomslivet i Roskilde Kommune

Steder og rum er ikke bare neutrale steder, man opholder sig. Steder er ladet med mening og betydning og skaber bestemte former for samvær og gør andre former for samvær vanskeligere. Steder og rum kan ændre betydning alt efter, hvem der indtager stederne og tidspunkt. Materialitet, steder og stemninger, der knytter sig til steder og byrum, har betydning for oplevelsen af at have det godt (Rasmussen et al. 2019) og for hvilke liv, der kan udfolde sig. På den måde er rum, steder, geografisk placering, lokaliteter ikke neutrale, og deres betydninger er til forhandling. Steder påvirker og kan påvirkes, de gør noget ved os, ligesom vi gør noget ved steder, og de har betydning for konstruktionen af identitet og skabelsen af relationer (Jensen 2008).

Særligt for ungdommen er steder og rum i offentligheden forbundet med afprøvning, og steder skifter betydning i samspil med de unges transition-sprocesser. Rasmussen beskriver, hvordan unges egne steder kan være identiske med de steder, de voksne har udpeget til de unge som gode steder at opholde sig. Det kan være skolen, ungdomsklubben eller håndboldhallen. Men unges steder kan også adskille sig eller gøre op med de etablerede steder, og i stedet kan de unge udpege deres egne (Sand 2018). Unges egne steder vil være steder, de unge kan relatere til, og som de oplever at kunne gøre noget ved på egne præmisser (Rasmussen et al. 2019). Pludselig er legepladsen eller tennisanlægget ikke længere et sted, der leges eller spilles tennis, men et sted der drikkes øl, flirtes, og sociale relationer dannes og afprøves. Det er samtidig et centralt led i unges identitetsproces at udråbe eller etablere 'egne steder'. Larsen & Wulf-Andersen skriver at *"ved at territorialisere offentlige, åbne rum som egne steder deltager unge i særlige kulturelle praksisser, hvor særlige værdier og identiteter skabes og udvikles"* (Larsen & Wulf-Andersen 2015: 36). På den måde kan steder, der måske er definerede til bestemte formål, skifte karakter, og kroge, gadehjørner, tennisbaner og bestemte gader kan blive områder, som de unge definerer på ny og gør til deres egne – og hvor de

kan afprøve sig selv som unge.

Når de unge i Roskilde Kommune skal forklare os om de steder, der er meningsfulde for dem – deres territorier - får vi samtidigt blik for en række ungdomskulturelle forhandlinger, koder og normer. Steder markerer overgange fra barn til ung og fra ung til voksen, og steder bliver pålagt betydninger for egen identitet. Også selvom stederne udefra 'bare' er de lokale tennisbaner eller en park, så er de betydninger, der tillægges stederne, med til at forme meningsfulde ungeliv.

Lidt sat på spidsen vil unge altid gerne have et halvtag. Spørger vi – ikke kun i Roskilde Kommune – hvor det er sjovt og godt at hænge ud, hvad man mangler for, at det bliver endnu bedre at hænge ud sammen, ja, så er svaret som oftest et sted, der kan rumme privatliv, og hvor der er mulighed for at snakke, drikke lidt, høre musik – gerne udenfor. Men helst ikke i regn. For mange er det et neutralt sted – der er ingen, der behøver at lægge hus til, hvilket både betyder mere plads, og at forældre ikke skal involveres. At det ikke nødvendigvis betyder, at det skaber et mere inkluderende rum, fordi man mødes ude, det vil vi se nærmere på senere i dette kapitel.

Dette kapitel har således fokus på Roskilde Kommune som sted og rum for unge til at udfolde deres ungdomsliv. Hvad fortæller de unge om at bo i Roskilde Kommune? Hvilke steder bruger de? Hvad betyder stederne for dem? Er der noget de unge savner? Hvilke former for tilhør oplever de unge til der, hvor de bor og færdes? Hvordan oplever de unge Roskilde Kommune som ramme for ungdomslivet, sociale relationer og trivsel? Vi kommer også omkring ungdomslivets overgange og transitioner, og hvilken betydning steder har for disse skift, og vi kigger på unges fordomme og forestillinger om forskellige steder, samt hvilke utryghedsskabende og tryghedsskabende steder og situationer, der findes i Roskilde Kommune, herunder hvordan det skaber særlige vilkår for særlige ungepositioner.

Roskilde Kommune – et særligt sted

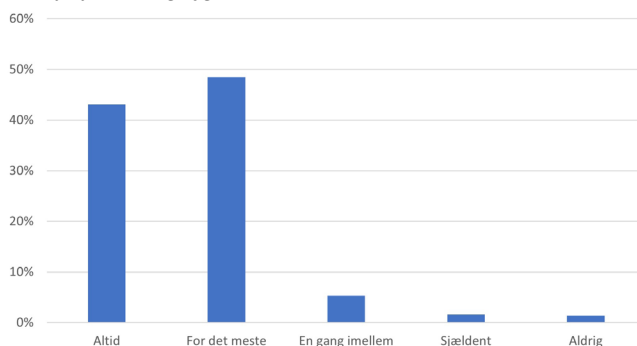
Roskilde kommune ligger i Region Sjælland og dækker et område fra Gadstrup i syd til Jyllinge i nord og fra Gevninge i vest til Trekroner i øst. Der bor knap 89.000 borgere i Roskilde Kommune (2021 tal). Roskilde by er en af landets ældste byer og er – som Danmarks 10. største – hovedby for Roskilde Kommune. Roskilde by er smukt placeret i bunden af Roskilde

fjord, hvorfra man kan se byens varetegn, Roskilde Domkirke knejse over byen, og sammen med Vikingeskibsmuseet understreger det byens 1000-årige arv og kulturelle betydning. Naturen er hele tiden tæt på i Roskilde Kommune, og der er fx hverken langt til skoven i Boserup eller Gulddysse, en dukkert i fjorden eller den nyanlagte Himmelsø i Darup, vandreture fx i Skjoldungernes Land eller naturoplevelser i Hedeland Naturpark. Samtidig er Roskilde Kommune tæt på Storkøbenhavnske bydele som Tåstrup, Ishøj, Hundige, og med Københavns Hovedbanegård mindre end 30 minutters togrejse væk fra Roskilde station byder hovedstaden sig også til med alle dens muligheder for udfoldelse af ungdomsliv og ungdomskultur. Når man snakker om Roskilde som sted og rum, er det også svært at komme uden om Roskilde Festival, Nordeuropas største musikfestival, der hver sommer sætter Roskilde by på verdenskortet og danner helt særlige rammer for udfoldelse af ungdomslivet og ungdomskultur i Roskilde. På mange måder er Roskilde Kommune og middelalderbyen Roskilde således et unikt sted med en stærk geografisk og kulturel identitet og historie.

Roskilde Kommune – et trygt sted

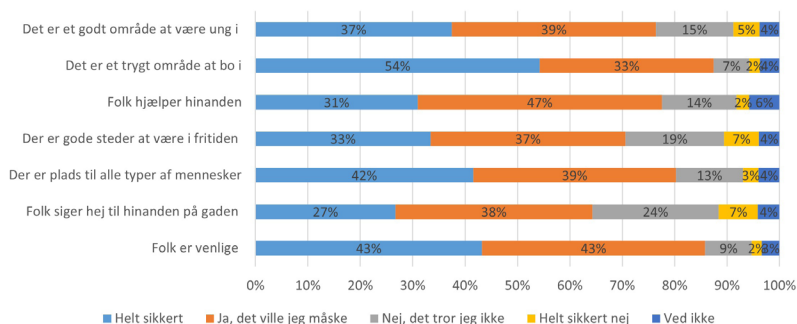
Men spørgsmålet er, om de unge ser det på den måde, og hvordan de i det helt taget har det med at bo i Roskilde Kommune som sted. Som det fremgår af Tabel 5.1, angiver 91 % af de unge i spørgeskemaundersøgelsen, at de altid (43 %) eller for det meste (48 %) føler sig trygge i det område, de bor.

Tabel 5.1. Hvor ofte føler du dig tryk i det område, hvor du bor? n=1421.

Kun 3 % føler sig aldrig (1 %) eller sjældent (2 %) trygge, og det peger her indledningsvis på, at langt de fleste unge har oplevelsen af, at Roskilde Kommune er et trygt sted at være ung. Der tegner sig tilsvarende et positivt billede af de unges forhold til det konkrete område i Roskilde Kommune, de bor i, som det fremgår af Tabel 5.2:

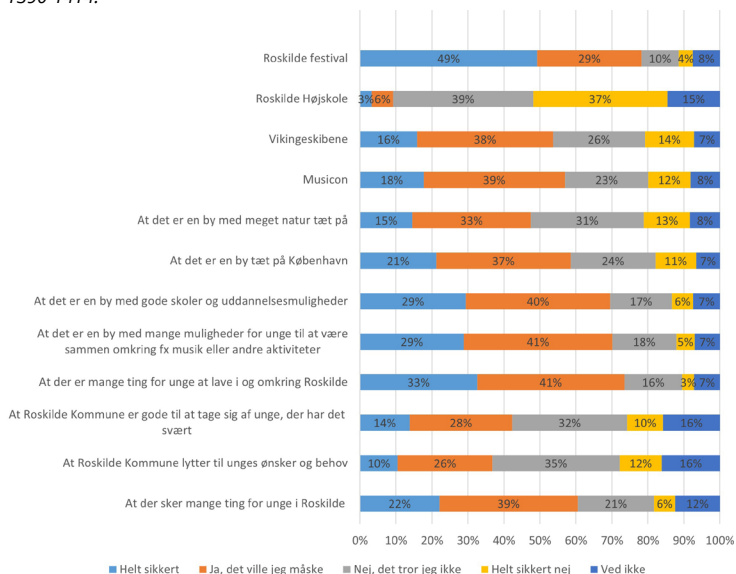
Tabel 5.2. Hvis du skulle fortælle om det område, hvor du bor, ville du fortælle at: n=1416-1423.

Trygheden ved det nærområde man bor i går igen her, og tabellen peger videre på, at de unges oplevelse af de mennesker, der bor i deres område, er overvejende positivt. Størstedelen af de unge i spørgeskemaundersøgelsen oplever, at folk er venlige, siger hej på gaden, at der er plads til alle typer af mennesker, og at folk hjælper hinanden. Det er et godt udgangspunkt for et ungeliv, fordi det at føle sig tryk er et fundament for at indgå i relationer og fællesskaber, og det at opleve et godt naboskab er et fundament for at føle et tilhør til ens lokalområde. Helt overordnet tegner der sig altså et positivt billede af de unges forhold til at bo i Roskilde Kommune og deres oplevelse af at føle sig tryk i deres nærområde.

Men at opleve et tilhør til der, hvor man bor, har ikke kun noget at gøre med trygheden, men har også at gøre med, om man kan forbinde sig med stedet og de særlige rum og muligheder, som en by eller et område tilbyder. Som beskrevet indledningsvis kan Roskilde Kommune og Roskilde by på mange måder beskrives som et særligt sted i Danmark. Men spørgsmålet er, hvilke ting de unge lægger vægt på, hvis de fx skulle fortælle andre om, hvad Roskilde by er for et sted:

Tabel 5.3. Hvis du skulle fortælle andre om, hvad Roskilde er for en by, ville du så fortælle om?
n=1390-1414.

Som det fremgår af Tabel 5.3, er Roskilde Festival ikke overraskende topscoren og udgør således en central del af de unges fortælling om Roskilde by. Men kigger man lidt længere ned i tabellen, springer særligt tre svar i øjnene. Mellem 70-74 % af de unge i spørgeskemaundersøgelsen angiver, at de helt sikkert eller måske ville fortælle andre, at Roskilde er en by med gode skoler og uddannelsesmuligheder, men også, at det er en by med mange muligheder for unge til at være sammen omkring fx musik eller andre aktiviteter, og at der er mange ting for unge at lave i og omkring Roskilde, samt lidt færre (61 %) der angiver, at der sker mange ting for unge i Roskilde. Som en af de unge også fremhæver her:

Ung, uden for uddannelse og arbejde: jeg føler, at hvis man kigger efter det, så er mulighederne som regel i Roskilde. Men man skal lave en lille smule kigning. Kig online og se hvad der er. Men jeg synes, mulighederne er der.

Vikingskibene og Musicon ser også ud til at være noget, de unge forbinder med Roskilde by, og området omkring Musicon nævnes som et godt sted, hvor man også har mulighed for at udfolde sig kreativt, om end flere

påpeger, at det er et sted for de lidt yngre:

Ung, erhvervsskole: I skolen bruger jeg også rigtig meget Musicon, det der Ragnarok og sådan noget.

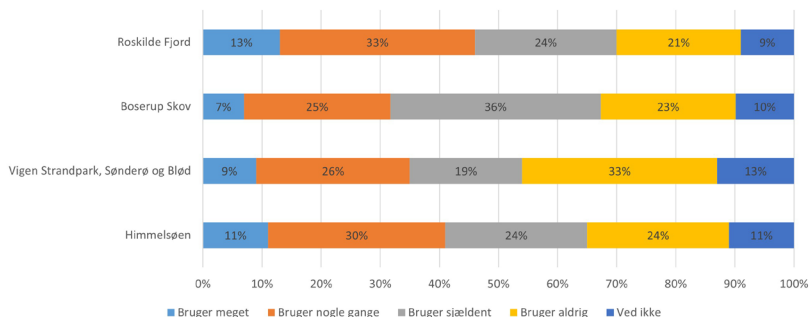
I: Hvad foregår der dér?

Ung, erhvervsskole: Det er sådan en kreativ bydel, hvor man sådan kan skate og...

Det ser altså ud til, at de unge bruger Roskilde, og, at de oplever, at Roskilde er en by med mange muligheder for dem både i fritiden og som uddannelsesby. Til gengæld ser det ikke ud til, at naturen rundt om Roskilde udgør en helt så central del af de unges fortælling om Roskilde som sted. 13 % ville helt sikkert og 33 % ville måske fortælle om naturen, hvis de skulle fortælle andre, hvad Roskilde er for en by. Det betyder ikke, at de unge ikke bruger naturen rundt om i Roskilde Kommune. De fire mest brugte naturområder blandt de unge er Roskilde Fjord, Boserup Skov, Vigen Strandpark, Sønderø og Blød samt Himmelsøen.

Eksempelvis bruger 46 % af de unge Roskilde Fjord meget (13 %) eller nogle gange (33 %). 41 % bruger Himmelsøen meget (11 %) eller nogle gange (30 %). 35 % bruger Boserup skov meget (7 %) eller nogle gange (25 %), og 32 % bruger Vigen strandpark, Sønderø meget (9 %) eller nogle gange (26 %).

Tabel 5.4. Hvilke naturområder rundt om i Roskilde Kommune bruger du? (4 mest brugte naturområder). n=1342-1367.

Så faktisk lader det til, at de unge i praksis bruger naturområderne rigtig meget. Dette tyder på, at naturen er væsentlig for mange af de unge i Roskilde Kommune som frirum og som sted at være ung i også, som også disse unge diskuterer:

Ung 1, uden for uddannelse og arbejde: Der er noget fint, altså Trekroner søen og noget af det smålandbrug, der er derude omkring. Det var meget hyggeligt ved rideskolen og gå en gåtur op omkring den bare for at se, om hestene de nu er ude og hygge sig.

Ung 2, uden for uddannelse og arbejde: Der er dejlig natur derude.

Ung 3, uden for uddannelse og arbejde: Jeg går ture med min barn-domsven, som også bor i Roskilde. Der er to parker, der ligger nede ved Algade, og dem kan vi godt lide at færdes i og mødes i.

I: Det lyder faktisk som om, at I sætter ret meget pris på, at der er nogle, lidt smuk natur og gode ture man kan gå og sådan noget. Det er jo en vigtig ting at tage med videre. At ungdomsliv også handler om natur og gåture og sådan noget, ikke?

Ung 1, uden for arbejde og uddannelse: Det er ikke kun diskoteker.

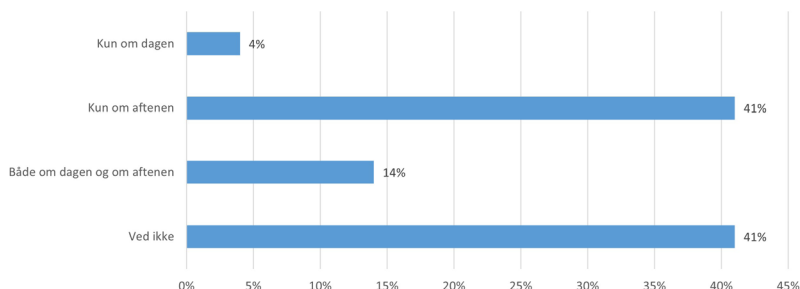
Naturen er altså vigtig for mange af de unge i Roskilde Kommune, selvom det måske ikke udgør en så central del af deres umiddelbare fortælling om at være ung i Roskilde Kommune.

Trygge og utrygge steder

Langt størstedelen af de unge i Roskilde Kommune oplever, som beskrevet ovenfor, at de er trygge, og at de har en positiv oplevelse af det nærområde, hvor de bor. Det gælder i og for sig også for de unge i nattelivet. De fleste unge føler sig også trygge her. Det er som sagt et positivt tegn på, at mange af de unge trives i Roskilde Kommune, og at de unge i Danmark helt generelt faktisk oplever sig trygge i nattelivet (Rådgivende Sociologer 2008⁴). Men steders betydning og oplevelsen af et sted er ikke statisk, men kan forandres, fx afhængig af tid på døgnet, som det fremgår af nedenstående Tabel 5.5 samt afhængig af, hvem man er sammen med, og hvad man laver.

4 <https://dkr.dk/vold-og-voldtaegt/forebyg-vold-i-nattelivet/vold-og-utryghed>

Tabel 5.5. Hvornår på dagen har du oftest følt dig utryg i det område/de områder? (Det område/de områder henviser til områder, de unge i forrige spørgsmål har angivet, at de har følt sig utrygge). n=1369.

De unges besvarelser i tabellen ovenfor viser tydeligt, at der eksempelvis kan være meget stor forskel på et sted om dagen og om aftenen. Det betyder med andre ord, at de unge kan opleve, at det samme sted kan have forskellige betydninger og kan opleves både som trygt og utrygt. I dette afsnit kigger vi nærmere på nogle af de steder og situationer, som de unge fremhæver som særligt utrygge, også selvom det ikke er majoriteten, der finder steder i Roskilde Kommune utrygge.

Stationens mange betydninger i ungelivet

Et sted, der går igen i mange af de unges fortællinger om utrygge steder, er Roskilde Station. Den beskrives som et særligt sted, hvor der er meget på spil og samtidig som et sted, der skifter betydning afhængig af tid på dagen, og hvem man er sammen med:

Erhvervsskoleelev: Hvis man går ned til stationen på højlys dag, så er der måske en der sidder og spiller musik, og folk de går og de passer deres eget liv. Så er det egentlig meget hyggeligt, at man lige går igennem der, og der er musik i baggrunden. Men lige så snart det bliver mørkt, så er det bare et helt andet sted, man er.

Stationen er et sted, alle kender til og bruger i større eller mindre grad – i sammenligning med andre områdespecifikke steder. Men stationen lader til at fylde særligt meget for de unge og nævnes ofte i interview og fritekstfelterne i spørgeskemaundersøgelsen. En del af denne fortælling er, at de unge finder stationer ubehagelige om aftenen.

I: Hvad med sådan, er der nogle steder der er utrygge at være i Roskilde?

Ung 1, erhvervsskole: Roskilde Station om aftenen.

Ung 2, erhvervsskole: Jeg synes faktisk ikke den er så uhyggelig efter, at klubberne er åbnet og sådan noget, så synes jeg ikke det er så slemt.

Ung 3, erhvervsskole: Jeg synes bare sådan, stedet når det er mørkt.

Ung 4, erhvervsskole: Altså, nu bor jeg meget centralt i Roskilde, altså jeg bor sådan fem minutter fra stationen, så hvis om aftenen jeg kommer hjem fra fest, og skal gå hjem alene, så er det altså lidt nøj, fordi der er rigtig mange fulde mennesker, og de råber efter en og sådan noget der, så får man sådan lidt nøj på.

Og som det også fremhæves af mange i fritekstbesvarelserne i spørgeskemaundersøgelsen:

Fritekstsvar, spørgeskema: Roskilde Station er noget af det mest uhyggelige, fordi det er der alle alkoholikerne og de mennesker, der provokerer andre for sjov. Det er mega ubehageligt at gå der alene, må jeg indrømme som pige.

Konfrontationen med andres fuldskab er en stor del af grunden til, at mange af de unge udpeger stationen som et utrykt sted. Blandt andet fordi man kan risikere at blive råbt efter. Her nævner de unge i interviewene også Trekroner St. og Viby St. som sådanne ubehagelige steder om aftenen. Men som det fremgår i ovenstående citat, er der kommet lidt mere liv på stationen, siden klubberne er åbnet igen efter corona nedlukningerne, hvilket opleves som rart, så man ikke føler sig alene, hvis nogen fx skulle finde på at komme med tilråb. Det opleves som endnu værre, hvis man står der næsten alene uden andre tilskuere.

Både i fritekstfelterne i spørgeskemaundersøgelsen og i interviewene med de unge fremhæves stationen altså som et særligt sted ladet med betydning, der kan ændre sig fra dag til aften og nat, og særligt som kvinde kan det opleves utrygt at befinde sig alene på stationen om aftenen. Nogle unge kvinder oplever ikke at kunne være i fred og skal bl.a. finde sig i at blive råbt ad eller spurgt, om de vil med hjem.

I: Men har i været udsat for noget [på stationen], eller er det noget, man hører?

Ung 1, erhvervsskole: Ja, [venindes navn] og jeg, vi bliver fløjet af, hver gang vi går på den station.

Ung 2, erhvervsskole: Jeg har.

Ung 3, erhvervsskole: Ja.

Ung 1, erhvervsskole: Altså, råbt ad og jeg er også engang blevet fulgt efter på Roskilde station, og jeg er der jo ret tit om aftenen på Roskilde station, men der er virkelig nogle ubehagelige typer, altså sådan også folk der kommer op til en og er sådan: 'Skal du ikke med hjem?' Og hvor jeg er sådan: 'Nej det, det skal jeg i hvert fald ikke!'.

Som citaterne viser, skaber det utryghed for pigerne, at fremmede – særligt fulde mænd – henvender sig til dem. Især når pigerne er der alene, føler de sig udsatte. Flere unge nævner, at de forsøger at undgå stationen, men at dette er svært, da det ligger centralt i Roskilde og er et knudepunkt for offentlig transport til og fra Roskilde.

Men det er ikke kun tidspunktet på dagen, der betyder noget for de unges oplevelse af stationen som et særligt rum i ungdomslivet. I vores interviews med nogle grundskoleelever kom det frem, at der kan være forskellige strategier på spil for, hvordan man håndterer møder afhængig af, hvem man følges med:

Ung 1, grundskole: Det er bare virkelig nederen at se folk. Hvis man er sammen med nogen, så er det fint nok, men hvis du er alene, og du tager med familien, og så møder nogen.

I: Hvorfor er det slemt?

Ung 1, grundskole: Det er bare ikke fedt.

Ung 2, grundskole: De nedstirrer dig bare, og så siger de ikke noget. Eller også siger de hej, men hvis du sådan er alene, så siger de bare hej, og hvis du er sammen med dine forældre, så er du bare sådan, hej.

I: Det er ikke så fedt, hvis man er sammen med sine forældre deroppe, kan jeg høre. Men hvad hvis man er der med nogle venner?

Ung 2, grundskole: Så er det fint nok.

Ung 1, grundskole: Altså, det er okay, det kommer an på hvem.

I: Men hvem er de der, man ikke vil møde?

Ung 3, grundskole: Det kommer vel lidt an på, men jeg tænker, jeg har ikke lyst til at støde ind i nogen, jeg kender, når jeg er på vej et eller andet sted hen, fx stationen. Så vil jeg bare gerne gå uden at møde nogen.

I: Hvad gør man så?

Ung 2, grundskole: Jeg går bare væk.

Ung 1, grundskole: Jeg tager en hætte på

Ung 2, grundskole: Jeg går bare den modsatte vej. Og så ringer jeg og siger, nu går jeg herover, for der er nogen jeg ikke vil møde.

Ung 4, grundskole: Jeg kigger bare sådan lidt væk. Det er tit folk, som man ikke sådan kender, men man ved hvem de er, og de ved hvem en er.

Som det fremgår i ovenstående samtale, er stationen eller andre offentlige steder med mange mennesker lig med et potentielt rum for pinligheder og akavede møder. Her ville nogle nok overbærende sige: sådan er det med teenagere. Men det er det værd at tage med, at de unge her virkelig oplever at være på arbejde. De har udviklet en lang række strategier for, hvad man kan gøre, hvis man pludselig står i den situation, at man støder ind i nogle andre unge på det forkerte tidspunkt. Eksempelvis hvis man går alene eller med sin familie. Disse strategier, og de unges måder at fortælle om dem på, giver indblik i, hvor meget der faktisk er på spil for de unge. Det vidner også om, at der er forskel på at møde venner og på mere eller mindre bekendte. Vennerne – de tætte – dem vil man altid sige hej til, også selvom man har hele familien med på slæb. Møder man andre unge, man kender lidt, uden helt at kende dem, er der imidlertid mere på spil. At blive set, hørt, genkendt er for mange unge forestillingen om, hvordan

der gøres ungdomsliv rigtigt – forestillingen om det populære – og det handler om at blive set de rigtige steder, med de rigtige personer, på de rigtige tidspunkter.

Parker og offentlige rums betydning for sociale relationer og ungdomsliv

Oplevelsen af steder og deres betydninger er altså ikke statisk, men kan forandres alt efter tid på døgnet, og hvem man er sammen med. Steder har også betydning for relationer – både etableringen af nye og fastholdelsen af gamle. Og hvorfor er det så centralt her? Det er det fordi relationer og relationsdannelse er en helt central del af ungdomslivet, og gennem de unges forhandlinger af sociale relationer og positioner afprøver de, hvem de er og kan være, og de får adgang til nye fællesskaber og oplevelser sammen med andre unge. På den måde hænger de steder, de unge mødes, sammen med at kunne skabe meningsfulde relationer med andre unge og at have det godt i sit lokalområde, nærmiljø og med ens omgivelser. I det følgende vil vi derfor se på, hvordan disse steder, som de unge fremhæver, har betydning for deres sociale ungdomsliv.

Parker, offentlige pladser eller bare et sted med et halvtager typer af steder, de unge i Roskilde Kommune ofte nævner, og som de unge herunder fortæller, kan sådanne steder hurtigt omformes til hang-out-spots og dermed blive omdrejningspunkt for nyetablering og opretholdelse af sociale relationer for de unge. Her fortæller en gruppe unge som bor i et lokalområde udenfor Roskilde by:

I: Kan I fortælle lidt om, hvordan det er at være ung, her i byen? Hvor man hænger ud henne?

Ung 1, grundskole: Tennisbanerne!

Ung 2, grundskole: Det er de hårde typer.

Ung 1, grundskole: Der får man street credit.

I: Hvad er der med tennisbanerne?

Ung 2, grundskole: Jamen der er sådan nogle bænke, hvor man kan

sidde og snakke og alt sådan noget.

Ung 3, grundskole: Et lille lukket sted.

Ung 2, grundskole: Ja, der er sådan et halvtag.

Ung 4, grundskole: Og så sidder der unge mennesker og drikker og alt sådan noget.

Ung 3, grundskole: Ja, jeg tror hele (by) kender tennisbanerne.

Ung 1, grundskole: Ja, eller nede ved klinten. Nede ved vandet.

Som det fremgår, er det helt bestemte steder, de unge mødes, og disse steder får bestemte betydninger – ikke så meget i kraft af hvad det er for et sted, men mere i kraft af det de unge har sammen, når de mødes der. Her mødes de unge og har mulighed for at være sammen uden voksenindblanding. Og som de unge fortæller, så kender alle i byen til disse steder.

Byparken i Roskilde fremhæves her af mange af de unge som et helt særligt sted for ungdomslivet. Her kan være trygt og sjovt, når man mødes med en kasse øl med vennerne en fredag eftermiddag. Men mindre trygt når man går alene igennem parken om natten på vej hjem fra byen. På samme måde opleves den løbende polititilstedeværelse i parkerne om natten af nogle unge som tryghedsskabende, mens andre oplever det som voksenindblanding i festlighederne og i de unges eget definerede rum.

Parkerne er på papiret 'åbne' steder – det er et offentligt rum, og der er masser af plads. Ungdomsuddannelseseleverne forklarer os i interviewet, at man fx kan spørge ud i klassen, om nogle vil med ned og sidde i parken, og de tager så måske nogle af deres venner med. Noget kunne altså pege på, at udendørsområderne og parkerne er inkluderende steder, hvor alle kan få lov at komme med, hvor der er plads til alle, hvor der ikke er begrænsninger på, hvor mange der kan få lov at slå sig ned til lidt hygge. Det synes altså ikke at være et lukket arrangement, og man kan sagtens invitere venner udover dem, der lige går i klassen. Der er altså ikke tale om en på forhånd defineret gruppe. Men som de unge herunder forklarer, så er det samtidig ikke en hel åben fest:

I: Men når I mødes derovre i byparken, er det mere åben fest end andre steder?

Alle: ja.

Ung 1, gymnasium: Helt klart.

Ung 2, gymnasium: Det er jo ikke antal på hvor mange, der kommer eller hvem, der kommer.

Ung 3, gymnasium Alle må være.

Ung 1, gymnasium: Men det er mere lukket, end hvis man er på bar eller klub.

I: Hvordan det?

Ung 1, gymnasium: Fordi der snakker alle bare med alle, altså for folk sidder i grupper.

Som det fremgår her hos gruppen af stx-elever, sidder man i parken mere grupperet end på klubben eller på en bar, hvor man i højere grad har tendens til at snakke med folk, man ikke kender, og hvor man ikke er ligeså låst til den gruppe, man kom med. For de unge er det at gå på diskotek faktisk mere en indbydelse til at skabe nye relationer og snakke med folk, de ikke kender nær så godt, sammenlignet med byparken. På den måde kan diskoteker og spillesteder faktisk danne en mere faciliteret ramme om de unges samvær på tværs af grupper. Måske i modsætning til de selvorganiserede fester i parken. Taget i betragtning af, at disse steder har været lukket ned i længst tid under coronarestriktionerne – det der sidst blev prioriteret genåbnet – er det værd at bemærke, at det måske ikke bare er en ramme for social hygge, grænseafprøvning og fest og ballade. Men faktisk også er et rum, hvor de unge har mere plads til at turde skabe nye relationer.

Gaderne, byrummet, naturområder er alle offentlige steder, som principielt er for alle, der ønsker at benytte dem. Men blot fordi der er fri adgang, er det ikke det samme som, at denne adgang kan benyttes af alle, eller at alle er eller føler sig velkommen. Stederne er ikke neutrale, og byen

inddeles og opdeles af de unge. De unge, vi har interviewet, der er uden for uddannelse og arbejde, fortæller eksempelvis om byparken som et ekskluderende sted, hvor andre unge end dem selv hænger ud:

Ung 1, uden for uddannelse og arbejde: Men jeg ved et sted, hvor der er rigtig mange unge der færdes, det er folkeparken. Om fredagen, i hvert fald. Og i weekenderne. Der sidder de bare, der er der sådan, alle mulige fra gymnasier og også fra niende og så kommer de derind, og så sidder de med deres højtaler, og så sidder de sådan og hyggedruk og sådan noget.

Ung 2, uden for uddannelse og arbejde: Men det er sgu ikke kun om fredagen, det gør de sgu hele tiden. Og det er så frustrerende.

Som vi så før, taler stx-eleverne om byparken som et sted, de sagtens kunne finde på at tage hen. Det samme gør sig imidlertid ikke gældende for alle unge i Roskilde Kommune. Som citatet viser, taler nogle unge uden for uddannelse og arbejde om byparken som et sted, andre unge tager hen. De betragter ikke stedet som deres, men derimod som et der tilhører niendeklasserne og gymnasieeleverne. Det indikerer, at parken – på trods af at være offentlig og principielt åben for alle – ikke er et sted, som alle unge har lyst til at være.

Ungdomslivets overgange og steder

Steder er også på forskellig vis forbundet med de unges aldersbestemte måder at bruge dem på. Vores interview afspejler på den måde også, hvordan overgangsprocesser i ungdomslivet er stedstilknyttede. Da vi under gruppeinterviewene lægger et stort kort over Roskilde kommune på bordet og beder de unge snakke om steder, hvor de opholder sig, bliver det tydeligt, at steder også er markører for at gøre ungdomsliv på den rette måde. Det at hænge ud bestemte steder, på bestemte måder, kan således nærmest være på lige fod med det at gå i det rette tøj eller være til den rigtige fest. Når de unge i Roskilde Kommune skal forklare os om de steder, der er meningsfulde for dem, får vi samtidigt blik for en række ungdomskulturelle forhandlinger, koder og normer. Steder markerer overgange fra barn til ung og fra ung til voksen, og steder bliver pålagt betydninger for egen identitet. Også selvom stederne udefra 'bare' er de lokale tennisbaner eller en park, så er de betydninger, der tillægges stederne,

med til at forme ungdomslivet.

Mange af de unge, vi har interviewet, fortæller, at de har særlige steder i lokalområdet, de typisk mødes. Det er steder, de har en opmærksomhed rettet imod, og hvor de søger hen, når de skal mødes med vennerne. Disse steder er dog ikke statiske, men forandrer sig i takt med alder og med, hvor man er i uddannelsessystemet, som vi også så tidligere i relation til området omkring Musicon. Der er altså steder, der er seje at opholde sig, når man går i syvende klasse, og måske lige har fået lov til at være bestemte steder fx i ungdomsskolen, eller når man må forlade skolens grund i frikvartererne.

Ung, gymnasium: Altså, da jeg flyttede til en skole i Roskilde i syvende klasse, der var det jo så fedt at kunne gå op på gågaden i frikvartererne og efter skole, lige at kunne gå op og købe noget med udefra. Det er ikke fordi, jeg er ellevild over at kunne gøre det nu.

Som eleven her fortæller, var det i syvende klasse mega fedt at kunne tage op i gågaden i frikvartererne eller efter skole, netop fordi det var noget nyt, og fordi det markerede en særligt nyvunden frihed til at kunne færdes frit i det offentlige rum. Når man har haft adgang til dette sted et stykke tid, bliver det mindre og mindre særligt, hvorfor man begynder at søge mod nye steder. Gågaden i Roskilde nævnes fx som et sted, stx-eleverne ikke længere betragter som deres sted – det tilhører folkeskoleeleverne, familierne og de ældre. Her forklarer en grundskoleelev helt kort, hvordan det med steder opleves i ungdomslivet:

I: Synes I, det er noget, der mangler? Altså mangler der et hæng-udsted? Eller har I det, I skal bruge?

Ung, grundskole: Altså man kan bare rykke til et nyt sted, hvis det er...

De unges steder er altså ikke statiske, men ændrer sig i takt med skift i ungdomslivet. Når de unges færden i byen ændrer sig, og der er steder, man tidligere som barn eller teen opholdt sig ved men ikke længere bruger, er det netop en markering af de skift, de unge oplever i deres liv, der handler om løsrivelse og identitetsskabelse. Stederne bliver symboler på barndom, ungdom, voksenliv. Og steder er således med til at markere ungdomskulturelle transitioner, som helt eksplicit fortælles frem af

de unge i undersøgelsens beskrivelser af, hvor man som ung hænger ud i Roskilde Kommune. At have et godt og meningsfuldt ungeliv handler således også om at have steder til at udfolde dette på egne præmisser. Unges steder kan således også understøttes af professionelle, men uden at de 'overtager' de unges rum og steder eller definitionen af dem.

Opsamling på steder, rum og betydning for ungdomslivet i Roskilde Kommune

Overordnet set oplever en stor del af de unge, at Roskilde er en by med mange muligheder for unge med mange ting for unge at lave i og omkring Roskilde og med gode uddannelsesmuligheder. Videre føler langt de fleste unge i Roskilde Kommune sig trygge i de områder, de bor og opholder sig i. Tryghed har betydning for, hvordan de unge har det nu og her. Oplevelsen af at føle sig tryk et sted danner samtidig grobund for at turde prøve sig selv af på nye måder. På dette overordnede niveau tegner der sig altså et positivt billede af de unges trivsel i Roskilde Kommune i relation til steder og byrum i kommunen. Samtidig så vi, at nogle unge føler sig utrygge særlige steder og tider og i særlige situationer, hvilket kan have en negativ indvirkning på deres trivsel. Her fremhæves særligt stationerne som typer af sted, der ændrer karakter og betydning for de unge afhængig af tid på døgnet.

Kommunens parker og offentlige rum er vigtige steder for de unge. Har oplever de, at de har mulighed for at mødes, vedligeholde relationer og skabe nye. Disse steder – og her nævnes byparken i Roskilde af mange af de unge – er således steder ladet med betydning for de unge, og de udgør centrale arenaer for ungdomslivet i Roskilde Kommune. Men som vi også så kapitlet igennem, egner nogle steder sig bedre til at etablere nye relationer end andre. De er mere oplagte på grund af måden, de bruges – fx diskoteket, hvor man ikke går lige så meget i grupper som fx i parken. Er man som ung god til at trives i dette "virvar" af store grupper og nye bekendtskaber, har man det måske rigtig godt disse steder. Trives man mindre godt i den type sammenhænge, har man det måske bedre andre steder, hvor man er mere i sine etablerede venskaber.

Ungdomslivet indeholder mange overgange og skift, hvilket også skaber mange skift i de steder, de unge hænger ud og mødes. Forskellige steder 'hører til' forskellige aldre og perioder i ungdomslivet. De unge i Roskilde

Kommune synes at have det godt, når de har adgang til disse forskellige steder, de betragter som deres, og når de har oplevelsen af, at de nemt kan rykke til et andet sted, hvis andre skulle overtage det tidligere. Det vil sige, når de oplever, at der er plads til dem i byrummet, plads til udfoldelse og til at gøre ungdomsliv på lige netop deres måde.

Roskilde er en stor kommune, hvorfor der er forskel på de muligheder, unge i fx Jyllinge, Gadstrup og Roskilde har. Dog synes de unges fortællinger om deres steder ikke at adskille sig synderligt. Mange hæng-ud-steder er orienteret omkring et halvtag, et område eller et bestemt sted, som de unge betragter som deres sted, og som de knytter bestemte betydninger og muligheder til, om det så er ved Roskilde havn, den nærliggende legeplads, klinten eller det lokale tennisanlæg. I et trivselsperspektiv synes det således vigtigt, at de unge i kommunen, uanset hvor de bor, oplever, at de har steder, der er deres, hvor de har mulighed for at mødes – både med dem de i forvejen kender men også på tværs af grupper og relationer. Samtidig er disse steder, som vi har set, også forbundet med bestemte koder og ungdomskulturelle normer, og ikke alle unge oplever sig inkluderet i disse sammenhænge eller på disse steder. Det peger i hvert fald på to opmærksomhedspunkter. For det første, at unge i kommunen har områder, de oplever som deres, og hvor de selv kan få lov af definere betydningen af stederne. For det andet kan nogle af disse steder opleves som ekskluderende af nogle unge, og dette er værdt at være opmærksom på i det professionelle arbejde med de unge. Hvordan kan man understøtte, at alle unge oplever, at de har adgang til de steder, der er tyngdepunkterne i de unges samvær i byrummet, uden at bremse de unges egen definitions magt over netop disse områder eller steder? Dette giver samlet set anledning til følgende opmærksomhedspunkter i relation til steder, rum og betydninger for ungdomslivet i Roskilde Kommune:

Opmærksomhedspunkter – steder, rum og betydninger for ungdomslivet i Roskilde Kommune

- **Tryghed og utryghed.** De unge i Roskilde Kommune giver i overvejende grad udtryk for at være trygge. Dog oplever visse unge sig utrygge visse steder og på visse tidspunkter, særligt på stationerne om aftenen og natten.

- **Naturen i og omkring Roskilde.** Naturen i Roskilde Kommune og særligt omkring Roskilde bruges af relativt mange unge, men forbindes ikke som sådan med de fortællinger om at være ung i Roskilde Kommune. Natur og ungdomsliv kunne måske i højere grad kobles sammen.
- **Parker og offentlige rums betydning i ungdomslivet.** Roskilde Kommunes parker og offentlige rum har stor betydning som arenaer for ungdomslivet på forskellig vis. Det synes således centralt for de unges trivsel, at de oplever, at de har legitim adgang til disse områder og til selv at definere betydningen af dem.
- **Fællesskaber og inklusion i de offentlige rum.** Ikke alle unge i Roskilde Kommune oplever, at de er inkluderet i de ungesammenhænge, der udspiller sig i de offentlige rum på lige. Dette kalder, i det professionelle arbejde med unge, på særlig opmærksomhed på både de unge, der allerede oplever sig som en del af fællesskaberne i byens parker og offentlige rum, og de unge, der oplever sig ekskluderet.

Kapitel 6 - Sundhed

Ifølge WHO er sundhed ikke bare defineret ved ikke at være syg. Sundhed handler også om at have det godt socialt, fysisk og psykisk. Ydermere understreger WHO, at sundhed også er forbundet med muligheden for at kunne handle på sin egen sundhed. Sundhed handler altså dermed ikke kun om fravær af sygdom men om oplevelsen af livskvalitet og handlemuligheder.

I forlængelse af denne definition på sundhed har vi i dataindsamlingen ikke systematisk inddraget hverken selvrapporterede eller kliniske data om individuelle sygdomme og diagnoser, og med få undtagelser har vores kvalitative data heller ikke omfattet diagnosticerede sygdomme. Derimod har vi valgt at anlægge et perspektiv på sundhed, som tager udgangspunkt i unges perspektiver, erfaringer og oplevelser med at have det godt – både fysisk, socialt og psykisk. Med det udgangspunkt vil vi i dette kapitel forsøge at nærme os unges oplevelse af selv at have mulighed for og kompetencer til at handle på deres egen (og andres) sundhed. På den måde forfølger vi også i denne del af rapporten primært de forhold, som de unge i undersøgelsen selv angiver, har betydning for, om de har det godt. I forlængelse af WHO's sundhedsbegreb anlægger vi et todelt perspektiv på sundhed, dvs. hvordan de unge oplever at have det med deres sundhed, samt i hvilken grad de oplever at kunne gøre noget ved de sundhedsproblemer, de selv oplever at have, og som de møder hos andre.

Det sociale aspekt af at have det godt har vi behandlet løbende i de foregående kapitler, hvor vi har set nærmere på de relationer – både til venner, voksne, professionelle – de unge i Roskilde Kommune oplever som centrale i deres liv. Vi har ligeledes sat fokus på ensomhed og udenforskab. Disse aspekter vil derfor kun blive behandlet i relation til de to andre aspekter i sundhedsbegrebet, nemlig hvordan de unge oplever at have det fysisk og psykisk, og hvad de oplever selv at kunne gøre ved det. I dette kapitel sætter vi således fokus på de unges oplevelse af fysisk og mental sundhed på en række parametre som søvn, kropsopfattelser, stres i hverdagen, fysisk aktivitet, rygning, alkohol og drømme om det gode liv her og nu og i fremtiden.

Fysisk sundhed

Vores første analytiske nedslagspunkt fokuserer vi på de unges oplevelser af at have det godt i forhold til deres fysiske sundhed. Vi kigger både på de unges egne oplevelser af brede sundhedsparametre som kost og motion, men kigger også ind i oplevelsen af retten til egen krop, og hvordan egne handlemuligheder i forhold hertil opfattes.

Opfattelser af fysisk sundhed

I nedenstående uddrag fra et af vores interviews tales der om sundhed, og hvordan sundhed kan forstås.

I: Føler I jer egentlig sunde, og på hvilken måde?

Ung 1, uden for uddannelse og arbejde: Det kommer an på, hvad man definerer sundhed som.

Ung 2, udenfor uddannelse og arbejde: Jeg vil sige, jeg er begyndt at føle mig mere sund her de sidste par måneder, men det er så også fordi, jeg valgte at leve et sundere liv, spise sundere, begynde at træne hver dag, eller fem gange om ugen, og sådan noget. Så på den måde så føler jeg mig sundere.

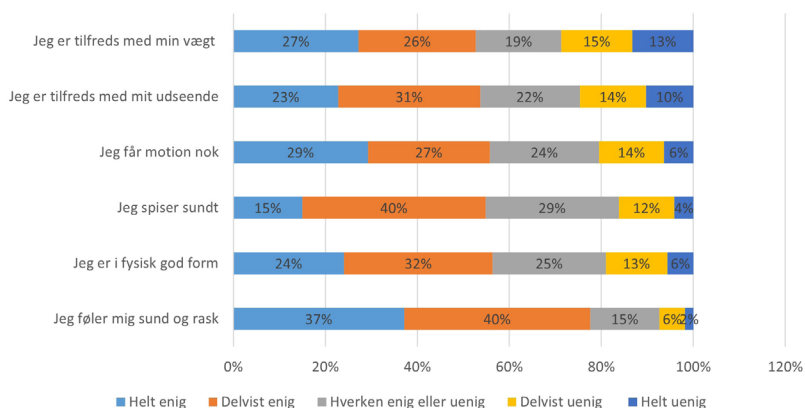
Som det fremgår i ovenstående citatuddrag, så forbindes sundhed umiddelbart med motion og kost og dermed med fysisk sundhed i en snæver forstand. Det er netop den dimension af sundhed, som dette første afsnit stiller skarpt på.

I spørgeskemaet er de unge blevet spurgt ind til sundhed på forskellige måder – herunder deres oplevelse af egen fysiske, kropslige sundhed. Her tegner der sig overvejende et positivt billede. 77 % af de unge i spørgeskemaundersøgelsen angiver, at de er helt (37 %) eller delvist enige (40 %) i, at de føler sig sunde og raske. Dette ligger en anelse under tallet på landsplan i den seneste ungeprofilundersøgelse fra 2019/2020 (BørnUngeLiv), hvor ca. 82 % af de unge angiver, at de er helt eller delvist enige i, at de føler sig sunde og raske⁵. Spørger vi yderligere ind til en række parametre, der

5 Spørgsmålene omkring sundhed i BørnUngeLivs ungeprofilundersøgelse er identiske med spørgsmålene spørgeskemaet anvendt i Roskilde kommune. Dog er BørnUngeLivs undersøgelse opdelt på grundskolen og ungdomsuddannelserne. sammenligningens skyld er disse to tal her slået sammen, men sammenligningen bør alligevel tages med et vist forbehold, da aldersgrupperne ikke matcher helt.

oftest forstås som tegn på sundhed, nuanceres billedet dog en smule. Her angiver 56 % (landsplan 64 %) , at de er helt eller delvist enige i, at de er i fysisk god form, 55 % (landsplan 62 %) angiver, at de spiser sundt, 56 % (landsplan 62 %) angiver, at de får motion nok, 54 % (landsplan 69 %) angiver, at de er tilfredse med deres udseende, og 53 % (landsplan 63 %) angiver, at de er tilfredse med deres vægt, jf. Tabel 6.1 nedenfor.

Tabel 6.1. Hvor enig eller uenig er du i følgende? n=1462-1472.

De unge i Roskilde Kommune føler sig altså generelt set sunde og raske. Men når der sættes fokus på konkrete forhold, så er billedet mere nuanceret. Eksempelvis er kun 15 % helt enige i, at de spiser sundt, mens kun 23 % er helt enige i, at de er tilfredse med deres udseende. Dette kunne tyde på, at det netop er et mere mangfoldigt sundhedsbegreb, som præger de unges orientering i deres sundhedspraksis og opfattelser. Alligevel, som citatet indledningsvist viser, knytter særligt mad- og motionsvaner, to af de såkaldte KRAM-faktorer, sig stadig til de unges opfattelse af hvad det vil sige at være sund.

Når det at spise sundt scorer 'lavest' på 'helt enig' ud fra de opstillede muligheder, så kunne dette tyde på, at de unge, vi har spurgt, ikke mener at deres daglige kost er overvejende sund. En undersøgelse af efter-skolelevers køkkendeltagelse peger i den forbindelse på, at unges første skridt mod en selvstændig madkultur er meget præget af indtagelse af fastfood og slik – mad for sjov (Katznelson et al. 2021). Det kan være, at det

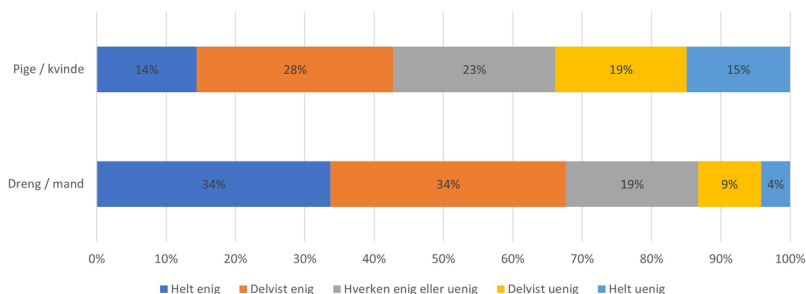
er dette, som er reflekteret i de unges svar. Samtidig er det også et udtryk for, at de unge ikke oplever at kunne leve op til konventionelle forestillinger om et sundt liv.

Spørger vi mere ind til de unges motionsvaner, tegner der sig et positivt billede. Her angiver 52 %, at de bevæger sig, så de bliver svedige eller forpustede hver dag eller flere gange om dagen (22 %) eller næsten hver dag (30 %). BørnUngeLivs profilundersøgelse viser, at 48 % på landsplan angiver dette. En undersøgelse fra Børnerådet viser endvidere, at der er en sammenhæng mellem fysisk aktivitet og mistrivsel samt fysisk aktivitet og ensomhed. Unge, der aldrig eller sjældent dyrker motion, udviser ifølge undersøgelsen flere symptomer på mistrivsel og føler sig mere ensomme end andre unge (Børnerådet 2020). Set i det lys er det altså særligt positivt, at en stor andel af de unge i Roskilde Kommune er meget aktive, og det kan kun anbefales at understøtte de unge i at fastholde dette.

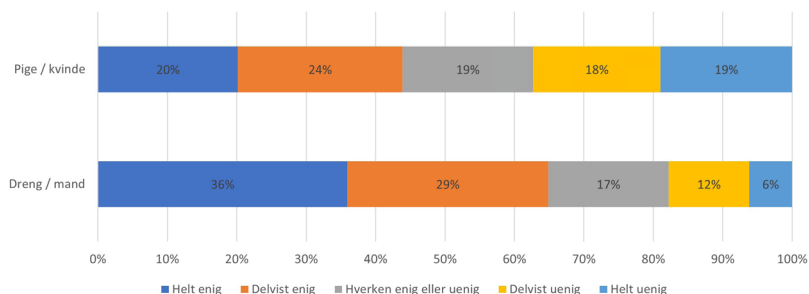
Ret til egen krop – kropsofattelser og kommentarer

Som det fremgår af ovenstående, tegner der sig et billede af, at de unge i Roskilde Kommune generelt set er sunde og raske. Men som det også fremgår, er vægt og udseende noget, der 'splitter' de unge. Det er her, der er flest unge, der svarer 'helt uenige'. Det er så at sige ikke så entydigt, hvad en samlet ungegruppe i Roskilde Kommune mener om dette. Laver vi en opdeling på køn, viser det sig da også, at flere piger end drenge er utilfredse med deres udseende og vægt, jf. Tabel 6.2 og Tabel 6.3 nedenfor. Dette stemmer overens med det generelle billede, vi ser på baggrund af lignende undersøgelser (Børnerådet 2020; Børns Vilkår & TrygFonden 2020; Sex & Samfund 2017, Nielsen & Louw 2021).

Tabel 6.2. Jeg er tilfreds med mit udseende. Opdelt på køn ("anden kønsidentitet" og "ønsker ikke at svare" udeladt pga. få respondenter). n=1411.

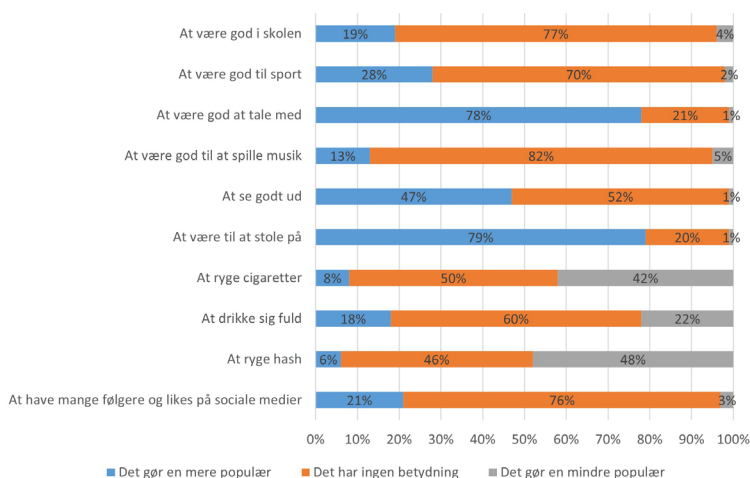

Tabel 6.3. Jeg er tilfreds med min vægt. Opdelt på køn ("anden kønsidentitet" og "ønsker ikke at svare" udeladt pga. få respondenter). n=1410.

I spørgeskemaet har vi ligeledes spurgt de unge, om popularitet og udseende hænger sammen. Og det kunne noget tyde på, hvis vi ser vi på disse tal. Som det fremgår af nedenstående Tabel 6.4, oplever de unge, at det at være god at tale med og at være til at stole på betyder mest i forhold til at være populær i vennegruppen. Samtidig angiver næsten halvdelen (47 %) af de unge i Roskilde Kommune, der har svaret på spørgeskemaet, at det gør en mere populær i de grupper, de befinder sig i at se godt ud i de grupper.

Tabel 6.4. Hvilken betydning oplever du, at følgende har for at blive populær i de grupper, du færdes i? n=1614-1621.

Samme tendens så vi i ungeprofilundersøgelsen foretaget blandt de unge i Gentofte Kommune (Nielsen & Louw 2021). Med disse tal kan man således stille spørgsmålstegn ved, om denne opfattelse af at skulle se godt ud spiller ind på, hvordan de unge går og har det. Eller om det er håndterbart for dem – uden videre indflydelse på deres trivsel. Under et interview med en gruppe gymnasieelever taler de vigtigheden af udseendet ned, når vi direkte spørger til, hvor meget det betyder. Senere i interviewet kommer det dog alligevel frem, at det spiller en rolle. Det er derfor ikke så lige til, hvordan udseende for de unge reelt fylder, da det måske synes mere 'korrekt' at svare, at det ikke betyder noget. Ovenstående tabel skal altså også læses med det in mente. Hos et par folkeskoleelever lyder det, at usikkerheder omkring kroppen kan være en af grundene til, at mange går til psykolog. Yderligere forklarer de:

Ung 1, grundskole: Altså, det er sådan, de har det dårligt med deres krop, eller de har det dårligt med et eller andet. Et eller andet i den stil, fordi der er nogle piger, eller det kan jo også godt være drenge, der føler, at de bliver meget kommenteret på.

I: Okay, så der er noget med, hvordan man skal se ud. Der er nogle idealer?

Ung 2, grundskole: Der bliver også bare generelt kommenteret meget på piger eller kvinder generelt, føler jeg, i forhold til drenge.

Som de unge taler om her, har det at være usikker og utilfreds med sin krop også at gøre med, at mange – især piger – oplever at blive kommenteret på deres krop. Disse kommentarer, oplever de unge, kan også komme fra lærerne, som de oplever rammer skævt i deres interaktion og kommunikation med de dem:

Ung 1, grundskole: Det er det, vi synes, der kommer fra vores lærer hele tiden. Og det er det, der virkelig gør en sur.

Ung 2, grundskole: Har I ikke sagt noget til sådan...?

Ung 1, grundskole: Jo vi har sagt, at det lyder kønsracistisk, men han lytter jo ikke.

Ung 3, grundskole: Vores lærer bliver ved med at kommentere specielt på mig. Eller jeg ved ikke, jeg føler, det er specielt på mig, for han kommenterer hele tiden på, "du ser virkelig træt ud i dag".

Ung 2, grundskole: Det gør han også på mig, og hvis man ikke er træt, og man føler, at man er så glad i dag, så får man bare at vide, at man ser træt ud.

Ung 3, grundskole: Også hvis jeg bare sidder og kigger lidt steneren ud i luften, så er han sådan "Hvorfor ser du dog sådan ud". Men det er nok ment på en sjov måde, men det er sådan nej tak-agtigt. Det er ikke så fedt.

Ung 4, grundskole: Der er også ret tit nogle, altså der er mange der kommenterer på, hvad man spiser, i hvert fald specielt på min gamle skole, der var der virkelig mange, der gjorde det.

I: Altså, de andre elever eller lærere?

Ung 4, grundskole: Ja ja, både elever og lærere for den sags skyld, og det er jo ikke lige det fedeste at få at vide.

Som det fremgår i denne samtale, så har de unge masser af store og små erfaringer med at få kommenteret deres udseende, så selvom noget måske er tiltænkt som en kæk eller sjov bemærkning, så opleves det ikke rart, og de ville gerne have været det foruden. Herved stiller de skarpt på en aftidens store diskussioner. Det er tydeligt, at det er et tema, der fylder meget hos de unge, og som de er meget opmærksomme på i forhold til den måde, de bliver mødt på og kommunikeret med, som en anden ung også her uddyber:

Ung, uden for uddannelse og arbejde: Alt det man siger om kroppen, hvis det er på en negativ måde eller bare siger noget om kroppen uden, at man ligesom har noget at sige. Det kommer an på, hvordan man siger det jo. Det har noget med stemmeleje at gøre. Alt bliver body-shamet på en eller anden måde.

I begge citatuddrag tales der ikke blot om konkrete episoder fra hverdagen, men der trækkes samtidig på en tematik, der gennem de seneste

år har vundet indpas og fokus. Nemlig at have sprog for 'bodyshaming' og diskrimination på grund af køn og krop. De unge har, måske i højere grad end tidligere, et sprog for og opmærksomhed på at kunne identificere oplevelser med kommentarer på køn og kroppe. Noget tyder på, at flere af dem vi talte med kunne identificere og tale åbent om, hvordan kommentarer på køn og krop kan skabe usikkerheder og ubehag. De unges udvidede sprog kan hjælpe med at komme nærmere, hvordan tematikken kan adresseres og håndteres i deres hverdag. De seneste års fokus på og debat om kropspositivitet, Metoo og samtykkelovgivning har i hvert fald sat sine spor på en sådan måde, at uanset holdning så er det emner, de fleste forholder sig til på den ene eller anden måde. Og dette kan med fordel bruges i det videre arbejde med disse tematikker, hvor unge med fordel kan positioneres som eksperter på eget liv. Det skal understreges, at selvom snakken måske er ude at gå blandt de unge, så er det stadig enormt vigtigt at understøtte og opretholde gode normkritiske snakke og refleksioner om krops- og sundhedsopfattelser, da samfundet stadig bygger på, at særlige måder at se ud på er den rigtige måde at se ud på, fx den hvide slanke krop. Også her er traditionelle sundhedsforståelser og skønhedsnormer altså også stærkt på spil i de unges omgang og syn på hinanden - et særligt udseende skaber særlige privilegier og popularitet (jf. Tabel 6.4). Snakken er derfor langt fra afsluttet, og de unges udtalelser vidner blot om, at de har noget på hjertet, hvad angår normer for krop, retten til egen krop og ønsket om ikke at blive kommenteret på, og at dette tema har betydning for de unges trivsel. Og videre peger det på, at de unge her kalder på en åbenhed omkring disse temaer og et rum og et sprog for at identificere, diskutere og tale åbent om, hvad der sker, når køn og krop kommenteres på - hvad end det er træthed, indtagelsen af mad eller lignende. Og disse erfaringer og refleksioner kan bruges og understøttes i undervisningen, fx som en del af Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.

At have handlerum på egen sundhed

I forlængelse af WHO's definition på sundhed er det, som nævnt, indledende centralt ikke kun at måle sundhed ud fra en række biologiske eller medicinske parametre men at undersøge den oplevede mulighed for at handle på egen sundhed og selv bestemme over krop. Begrebet 'at være sundhedslitterat' (Nutbeam 2000) omfatter i den forbindelse både at have viden og kunne anvende viden om sundhed men også kritisk at

kunne overføre og handle på sundhedsparametre i sit hverdagsliv inden for de strukturelle rammer, der er givet. Begrebet 'sense of coherence' (Antonowski 1987, Lindstöm & Ericson 2005) refererer til oplevelsen af sammenhæng mellem de krav, der stilles, og de ressourcer man oplever at have til rådighed. Sundhed handler i forlængelse heraf også om, hvorvidt de unge dels oplever at kunne få deres hverdag til at hænge sammen, men også om de har viden og ressourcer til at handle på de forhold, som ikke fungerer i deres hverdag.

I en dansk kontekst er børn og unge generelt meget vidende om sundhedsrelaterede forhold (Wistoft 2011), så i det følgende sætter vi fokus på hvordan og i relation til hvilke forhold, de unge i Roskilde Kommune oplever at have handlemuligheder ift. deres egen og andres sundhed. Og hvordan dette indvirker på oplevelsen at have det godt eller mindre godt. Vi ser altså i dette afsnit nærmere på, hvordan de unge oplever selv at kunne handle på deres sundhed og retten til at bestemme over egen krop, fysisk som psykisk, men også hvornår de henter hjælp, og hvilke begrænsninger der er for at kunne handle på egen sundhed.

Selv at handle og hjælp til at handle

Når det handler om oplevelsen af at kunne handle på egen sundhed, fortæller de unge i interviewene, at de har en opfattelse af, at de i vid udstrækning selv er herre over at påbegynde en såkaldt 'sundere livsstil' med sund kost og mere motion. De oplever altså selv at have ansvar for egen sundhed, hvilket gør sundheden til et individuelt forhold, de selv skal handle på. Ingen af de unge nævner strukturelle betingelser – i stedet placeres ansvaret – og eventuelt skylden – hos dem selv. Som en af de unge her eksemplarisk forklarer:

Ung, uden for uddannelse og arbejde: Jamen, jeg har levet et meget usundt liv i lang tid, men jeg er også begyndt at ændre lidt på det. Jeg er helt vild med energidrik, og i gamle dage fik jeg ikke motioneret så meget. Men jeg løber også. Tre gange om ugen løber jeg ti kilometer, og jeg har virkelig tabt meget vægt på den. I stedet for at købe en pose chips eller en chokoladebar, så prøver jeg at købe nogle bananer, nogle æbler og sådan. Fordi jeg synes, jeg får mere ud af det, og det er billigere og sundere for mig. Og så det mentale. Der er det noget med, at jeg gerne vil være tilfreds med mig selv og have godt selvværd og ikke

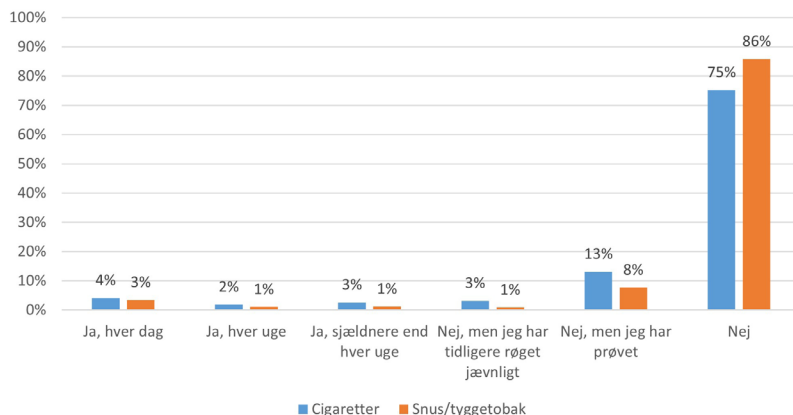
have så meget stres, og det forbinder jeg med uddannelse og økonomisk frihed. Det er en del af det, jeg arbejder på, vil jeg sige.

Den unge mand fortæller, at han har valgt at ændre sin livsstil i form af mad- og motionsvaner, hvilket han forbinder med at leve mere sundt. Men som det også fremgår, omfatter ændringerne også hans mentale sundhed, hvilket han forbinder med øget selvværd, fravær af stress og økonomisk frihed. Men det er hårdt arbejde for de unge, og de tager ansvaret på sig, men det er ikke altid, de oplever at kunne håndtere dette selv. Flere af de unge i interviewene fortæller således om at have brug for hjælp fra fx psykiatrien, psykolog eller hypnotisør eller bare have brug for at snakke med en anden voksen omkring dette. Pointen her er, at de unge langt hen ad vejen tager ansvar for selv at handle på deres sundhed og trivsel og også langt hen ad vejen ser det som deres eget ansvar. Men de giver samtidig også udtryk for, at de har brug for hjælp til at kunne tage dette ansvar. Spørgsmålet her er, hvordan man som fagprofessionel, i de sammenhænge man arbejder med de unge i, kan støtte og styrke deres egne handlekompetencer i eget liv i forhold til deres sundhed og trivsel. Dette kalder dels på behovet for blik for den enkelte unges situation, kompetencer og udfordringer, og dels på at balancere støtten så den netop styrker de unges egne handlekompetencer.

Rygning og tobak

Unge rygestart er søgt forhindret de sidste mange årtier, og de seneste år er der foretaget en række yderligere reguleringer. Priser på cigaretter og tobak er hævet, aldersgrænsen for køb er hævet til 18 år, og der er indført rygeforbud i skoletiden – også på ungdomsuddannelserne. Men hvordan ser det ud med de unges forbrug af cigaretter, snus og tyggetobak i Roskilde Kommune? Som det fremgår af Tabel 6.5 nedenfor, er der faktisk en stor andel af de unge i spørgeskemaundersøgelsen, der ikke ryger eller anvender snus eller tyggetobak.

Tabel 6.5. Ryger du cigaretter? Og Bruger du snus eller tyggetobak? n=1460 & 1465.

Samme billede tegner sig i øvrigt hvad angår e-cigaretter, og det peger overordnet på, at rygning og brug af snus eller tyggetobak m.m. blandt de unge i Roskilde Kommune ikke er et udbredt fænomen.

I vores interviews gav stort set alle udtryk for, at de virkelig ikke synes, det var sejt at ryge. Det blev nærmest beskrevet som ulækkert og dumt. Hvorvidt dette er et udtryk for, at reguleringer og kampagner har virket eller ej, kan ikke siges entydigt, men blandt de unge lød det, at rygning er sådan noget de voksne tror er et problem blandt ungdommen:

Ung 1, gymnasium: Altså, jeg tror problemet er lidt, at de voksne tror stadigvæk, at folk ryger, men der er ikke nogen der ryger, folk tager kun snus.

Ung 2, gymnasium: Rygning sker mest til fester

Ung 3, gymnasium: Men rygning er også sværere at gemme, hvis du kan sige det på den måde. Folk kan se hvis du står og ryger, snus kan folk ikke nødvendigvis se. Cigaretter gør du mere til fester, og daus, det er noget du gør i løbet af dagen, ikke.

De unge, som vi talte med, havde overvejende et billede af rygning som noget, der enten var dumt eller ligegyldigt. Sejt var det i hvert fald ikke.

Samtidig beskrives det også, at der er sket en bevægelse fra cigaretter til snus blandt de unge. Men som det fremgår i Tabel 6.5 ovenfor, er det ikke et billede, som spørgeskemaundersøgelsen kan understøtte blandt de unge i Roskilde Kommune. Men på landsplan er brugen af snus blandt de unge steget de seneste år og til trods for, at det tilsyneladende ikke er så udbredt blandt de unge i Roskilde Kommune, giver de unges brug af snus alligevel anledning til opmærksomhed. Ikke mindst i lyset af, som det også fremhæves i interviewet ovenfor, at snus kan indtages mere i det skjulte.

Et andet interessant forhold, hvad angår de unges holdning til rygning og cigaretter, handler om retten til selv at bestemme. Hos en af de unge lyder det:

Ung, uden for uddannelse og arbejde: Nej, men jeg synes bare det er dumt, fordi helt ærligt, vi er voksne mennesker. Halvdelen eller over halvdelen af dem er voksne mennesker, de burde sgu da selv kunne tage ansvar for, om de ryger eller ej. Ligesom de får at vide, at de selv må tage ansvar for, hvis det er de ikke kommer. Jeg synes, det er fint nok, at de har lavet det her forbud mod du ikke må ryge, når du går i folkeskole, fordi der er man stadigvæk under atten og alt det der.

Som det fremgår i citatet, reflekteres der over, hvornår kroppes sundhed skal reguleres af udefrakommende. En klassisk politisk diskussion om hvorvidt staten eller andre myndigheder skal blande sig i den enkeltes krop. Denne unge mener, at det er fint, så længe der er tale om børn og unge, der er under 18 år og dermed ikke myndige. Men så snart der indføres rygeforbud på andre institutioner – ungdomsuddannelser, andre tilbud og arbejdspladser – så umyndiggøres den enkelte og den enkeltes eget ansvar for egen sundhed. En anden måde at se det på kommer til udtryk hos en elev på en erhvervsskole:

Ung, erhvervsskole: Jeg synes også personligt selv, ligesom resten her, at det er mega dumt, det skader dig selv, eller det skader ikke kun dig selv, det skader også andre. Eller for klimaet eller jeg ved ikke om det påvirker klimaet, det gør det nok. Så jeg er meget modstander af det. Altså jeg har ikke noget imod folk der ryger. Det er deres eget valg.

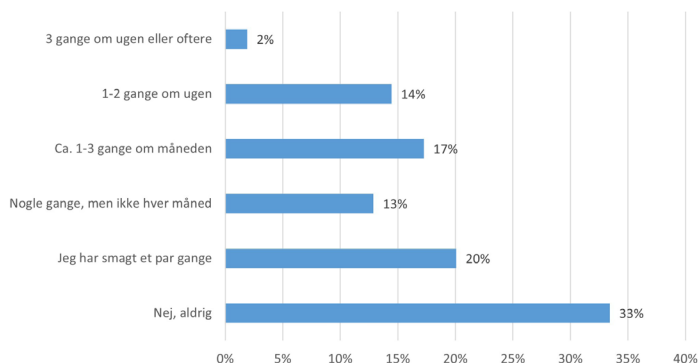
I ovenstående understreges holdningen stadig, at det må være ens eget valg, om man vælger at ryge. Men samtidig tydeliggøres det, at det altid

'bare' er et 'frit' valg. Her understreges, at andres sundhed også er på spil. Og sat på spidsen også klimaets sundhed. Og særligt måske det sidstnævnte er et udtryk for, at unges klimabevidsthed også spiller sammen med deres sundhedsopfattelse. Men i begge citatuddrag forsøger de unge at balancere det individuelle ansvar og retten til selv at bestemme over egen krop med et bredere sundhedsperspektiv og samfundsmæssigt ansvar. Dette til trods er pointen at tage med herfra for det første, at de unge i Roskilde Kommune hverken ryger eller bruger andre former for tobaksprodukter i særlig stor udstrækning, hvilket er positivt. Videre er pointen, at der er en vis opbakning blandt de unge til regulering og regler på området, særligt for de unge under 18 år.

Alkohol

Hvad angår alkohol i relation til ungdom, identitet og festkultur behandles det tema uddybende under kapitel 4 om digitale og ungdomskulturelle arenaer. I dette kapitel kigger vi blot på, hvordan alkoholforbruget ser ud blandt de unge i Roskilde Kommune. Som det fremgår af Tabel 6.6 nedenfor, drikker 1/3 af de unge i Roskilde Kommune aldrig alkohol, mens en mindre andel (17 %) gør det 1-3 gange om måneden, 14 % gør det 1-2 gange om ugen, og 2 % gør det 3 gange om ugen eller oftere.

Tabel 6.6. Drikker du alkohol? n=1460.

I mange år har danske unge haft ry for at drikke meget, og WHO påpeger vedvarende, at alkoholforbruget blandt de unge i Danmark er det højeste i Europa. Som udgangspunkt tegner der sig dog ikke et billede af, at

alkoholforbruget blandt de unge i Roskilde Kommune er særligt højt, og det ligger også under de unge på landsplan, hvis man kigger på udskoling og ungdomsuddannelserne samlet set i BørnUngeLivs seneste ungeprofilundersøgelser (BørnUngeLiv 2019/2020)⁶. Men hvis vi dykker en anelse mere ned i tallene og opdeler på udskoling inkl. 10. klasse og tiden efter, nuancerer billedet sig lidt, som det fremgik af Tabel 4.3 i kapitel 4 om digitale og ungdomskulturelle arenaer. Her viste det sig nemlig, at der sker en stigning i de unges alkoholforbrug i overgangen fra grundskolen inkl. 10. klasse til ungdomsuddannelserne. Dette skift er indholdsmæssigt nærmere beskrevet i kapitel 4. Her kan det blot konstateres, at de unge i Roskilde Kommune for det første ikke har et alarmerende højt alkoholforbrug og faktisk ligger under de tilsvarende aldersgrupper på landsplan. I et sundhedsperspektiv tegner dette et positivt billede. Og for det andet kan det konstateres, at der altså sker en ændring i alkoholforbruget i overgang fra grundskole til tiden efter, som det er værd at være opmærksom på i det professionelle arbejde med de unge og deres alkoholkultur, særligt i de institutioner de unge befinder sig i efter grundskolen.

Stress og pres i hverdagen

Oplevelsen af stress og pres er noget, der har fyldt både i besvarelserne i spørgeskemaundersøgelsen og i vores interview med de unge. Det var også det tema, som fyldte mest på den workshop vi afholdt med unge i Roskilde Kommune, som det fremgår af Figur 6.1

Det er altså et tema, der fylder for de unge, og på den måde afspejler det et generelt billede, der tegner sig blandt unge på tværs af landet på forskellig vis.

Når vi snakker med de unge i Roskilde Kommune, er det tydeligt, at de har meget at se til. Skolen skal passes, og lektier skal laves. Der er venner og kærester, der skal passes, fester der skal gås til, og fritidsaktiviteter kan også optage meget tid. Der er en almen opfattelse af, at et aktivt liv er et godt liv. Det er også understøttet af undersøgelser af, at unge med et aktivt hverdagsliv trives godt (Børnerådet 2020). Men hvordan opleves de mange aktiviteter af de unge selv? Hvornår har de følelsen af at lykkes med at balancere deres forskellige aktiviteter, og hvornår bliver det for

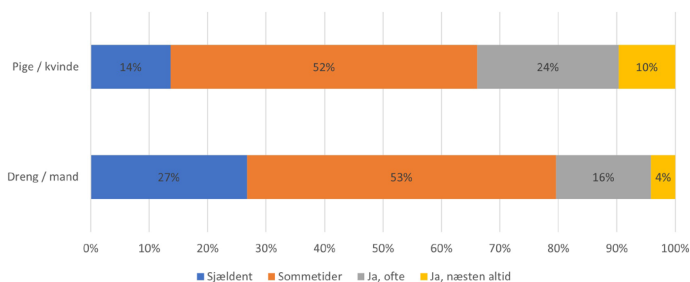
⁶ BørnUngeLiv udarbejder ungeprofilundersøgelse både på grundskolen samt unge 15-30 år. Her refereres til begge undersøgelser.

meget? Og hvordan håndterer de unge det, når de pludselig oplever, at de har gang i for meget, og det begynder at påvirke dem negativt? Det vil vi dykke ned i, i det følgende.

Oplevelsen af at have for meget at se til

På mange måder hører det ungdomslivet til at have gang i meget. Det gælder selvsagt ikke alle unge, men det er det overordnede billede, der tegner sig i vores datamateriale. Blandt de unge er der forskellige oplevelser af hverdagens aktiviteter og mængden af dem. Nogle har ikke så mange aktiviteter, de skal nå, andre har mange, men trives fint med det. Endelig er der dem, der ikke trives med det, og hvor det bliver for meget. I spørgeskemaundersøgelsen angav 28 % således, at de ofte eller altid har for meget at se til, mens 20 % kun sjældent oplever, at de har for meget at se til. De resterende (52 %) ligger derimellem. Der er altså en forholdsvis stor spredning, hvilket vidner om de unges forskellige oplevelser af mængden af aktiviteter i deres hverdag, men, som Tabel 6.7 viser, ser det også ud til at være en sammenhæng mellem køn og hvor ofte man synes, man har for meget at se til.

Tabel 6.7. Synes du, at du har for meget at se til i din hverdag? Opdelt på køn ("anden kønsidentitet" og "ønsker ikke at svare" udeladt pga. få respondenter). n=1601.

At der er forskel på de unges oplevelser af tidspres, får vi også blik for, når vi snakker med de unge.

I: Hvis I skulle vælge et par ord om, hvordan det er at være jer? I jeres liv.

Ung 1, grundskole: Skole, fodbold, fest.

Ung 2, grundskole: Tidspresset måske.

Sådan beskriver to folkeskoleelever deres ungdomsliv. Og det er egentligt meget sigende for de forskellige oplevelser, de unge har af alle de aktiviteter, de skal nå. For der er meget at se til. Men opfattelsen af hvorvidt det er et problem eller ej, er ikke fuldkommen ensartet. For nogle er der meget at se til, men det bliver italesat som nærmest ubesværet, mens andre forklarer, at det kan være en svær balance i kamp mod tiden. Blandt de unge synes der dog igen at være en oplevelse af, at det er deres egen skyld, at de har travlt.

Ung 1, grundskole: Det er jo min egen skyld, jeg går til håndbold. Men om mandagen så tager man i skole klokken 8, og så er jeg hjemme fra sport 19-19.30. Og det kan bare hurtigt blive en lang dag, hvor du skal nå at spise og gøre klar til dagen efter, og så er det bare at sove, og så er det en ny dag, hvor man også har en normal skole. Og jeg ved jo godt, det er min skyld, jeg går til sport.

Ung 2, grundskole: Men det skal der jo også være plads til.

Ung 1, grundskole: Ja, der skal være plads til, at man har fritidsaktiviteter.

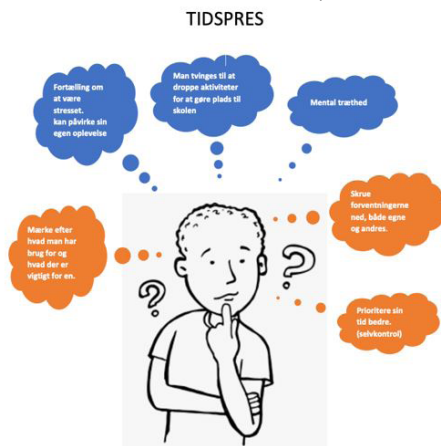
I forlængelse af afsnittet ovenfor om sund livsstil er det også her gennemgående for de unge, vi har talt med, at de oplever, at det er deres eget ansvar at skulle prioritere og balancere deres tid, sådan så de kan nå det hele.

Ung, grundskole: Jeg er i hvert fald ret tidspresset det her år. Jeg går i 9., og jeg skal fokusere meget på skole. Og så har jeg sport, jeg skal gå til, tre gange om ugen. Og så har jeg også en kæreste, der mangler opmærksomhed. Jeg er sammen med ham næsten hver dag. Ja, så det der med, man kommer hjem lidt sent, og så skal skynde sig i seng, og man har altid noget, man skal skynde sig til. Og man føler ikke helt man kan nå med, lektier og alt muligt.

I: Så du har det sådan, at du ikke helt føler du kan nå det du skal?

Ung, grundskole: Jamen jeg når det hele. Det er bare nogle gange stressende for mig.

Som den unge her beskriver, kommer hun i mål med alt det, hun skal. Udefra kan hun altså se ud som en, der har styr på tingene og både når skolen, lektierne, sin kæreste samt sport tre gange om ugen. Indefra opleves det imidlertid stressende med de mange aktiviteter. Hun føler ikke, hun kan nå det hele på en fyldestgørende måde, hvilket ifølge hende selv opleves som et pres. På vores workshop med unge i Roskilde Kommune var temaet 'tidspres' et af de temaer, de unge valgte at arbejde med, hvilket også understreger, at det er et tema, der fylder meget for de unge (se Figur 6.1) De unge, der arbejdede med dette tema, kom frem til tre problemstillinger, som de fandt mest centrale i forhold til, hvordan det at være tidspresset har en negativ indvirkning på deres hverdag. Først og fremmest snakkede de unge om det rent lavpraktiske i, at fritidsaktiviteter kan ligge på samme tid som undervisningen i skolen, hvorfor man kan se sig nødsaget til at droppe den pågældende fritidsaktivitet. Skolen er vigtigere og mindre fleksibel. De unge har en oplevelse af, at de skal have deres ungeliv til at passe rundt om skolen, og at de kan være nødt til at droppe andre aktiviteter for at gøre plads til skolen. Derudover blev der i gruppen talt om, at de mange aktiviteter i hverdagen og manglende pauser mellem forskellige aktiviteter kan skabe en manglende lyst og motivation. De unge når ikke at omstille sig fra den ene aktivitet til den anden, hvilket resulterer i, at de bliver udmattede i krop og sind og mister motivationen til den næste aktivitet, de skal i gang med. Det kan fx være i skolen mellem forskellige fag, hvor der blot kommer en ny lærer ind i klassen, og så er næste time i gang. Det kan også være efter skole, hvor man skal skynde sig videre til håndbold, når man har fået fri, for ikke at komme for sent. Sidst men ikke mindst talte de unge i gruppen om, at andres fortællinger om at være pressede og stressede kan smitte af og

Figur 6.1. Plakat fra ungeworkshop. Fokus på betydningen af pres i ungelivet.

påvirke ens egen oplevelse af pres. Man kan nærmest komme til at skulle overgå hinanden i forhold til, hvem der har mest at se til og er mest presset.

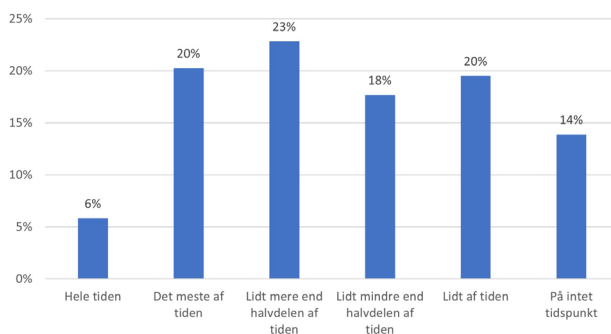
En undersøgelse fra Børnerådet (2018) viser det samme billede: hverdagslivet for mange unge stiller krav om at skabe balance mellem skoleliv, sport- eller fritidsaktiviteter, venskaber, fester, kærester, familie, og det kommer for mange unge til at handle om selv at skulle prioritere og finde balancer i sit hverdagsliv, så det hele kan gå op i en højere enhed. Og som så mange andre unge i Danmark forhandler de unge i Roskilde Kommune også med sig selv om, hvordan tiden skal prioriteres. Noget kan de selv skrue på, andet er mere fastlagt og struktureret for dem. Men som det fremgår i ovenstående, har de unge en fortælling om, at de selv er skyld i at have meget at se til, at de selv er herre over at få prioriteret rigtigt, og at det er muligt om end lidt stressende. Når travlheden og stressen melder sig, er der for de unge forskellige strategier til at håndtere det og undgå stres. I det følgende vil vi dykke ned i de to strategier, de unge i vores data-materiale fremhæver.

Søvnen er den, vi skipper

En strategi, der bruges af de unge, vi har snakket med, er at skære ned på mængden af søvn. Når man som ung har et ungdomsliv med en masse aktiviteter, som man af forskellige årsager ikke kan eller vil skære ned på, kan søvnen opleves som et sted, hvor man rent faktisk selv har mulighed for at justere.

Starter vi med at se på det kvantitative datamateriale, viser det, at de unge i Roskilde Kommune generelt ikke føler sig særligt friske og veludhvilede:

Tabel 6.8. I de seneste to uger er jeg vågnet frisk og udhvilet. n=1476.

Sundhedsstyrelsen anbefaler, at teenagere (14-17 år) får 8-10 timers søvn, og selvom det kan virke banalt at beskæftige sig med, så er søvn og det at være veludhvilet en central sundhedsparameter og en forudsætning for at kunne håndtere dagens mange aktiviteter, skolens krav og forventninger og fritidslivet i øvrigt. Søvn er den lim der gør, at dagen hænger sammen. Men som det fremgår af Tabel 6.8 ovenfor, angiver halvdelen af de unge i spørgeskemaundersøgelsen, at de i større eller mindre grad ikke vågner frisk og veludhvilet. Spørger vi de unge selv, er søvn da også noget af det, de nævner som noget lidt besværligt, som de aldrig helt kommer i mål med at få nok af. Som en gruppe stx-elever her taler om på spørgsmålet om, hvad der er svært i hverdagen:

Ung 1, gymnasium: Søvn.

Ung 2, gymnasium: Det er nogle lange dage.

Ung 3, gymnasium: Søvn.

Ung 1, gymnasium: Det er faktisk kun søvn.

Ung 2, gymnasium: Det er nok søvn, der påvirker

Ung 3, gymnasium: Ja. Og der er ikke tid. Det er nærmest umuligt at sove otte timer, altså hvem sover kl. ti, der er jo ikke nogen der kan sove kl. ti.

Det interessante her er ikke så meget, at de unge godt ved, at de ikke får nok søvn, men snarere at de unges fortælling indikerer, at søvn er den parameter, som er nødvendig og acceptabel at skruer på for at få hverdagen til at hænge sammen. På den ene side ved de godt, at det ikke er helt optimalt for deres trivsel, men det er det nemmeste forhold at justere på. I modsætning til afleveringsfrister, træningstider eller sociale arrangementer.

Dette perspektiv er meget i tråd med det, unge talte om på workshoppen i forlængelse af temaet 'Søvn' (se Figur 6.2). De unge påpegede, at de udmærket var klar over, at søvn var vigtigt for deres sundhed, og hvis man lå og sov dagen væk, så går man glip af livet. Men de unge fortalte også, at i en presset hverdag så kan det være rigtig godt at have en off-dag. En dag

hvor man ikke kommer op af sengen, men bare lige melder sig ud for en dag.

De unge i denne gruppe talte også om, at de under Corona-lockdown oplevede at få sovet meget mere. Noget som de unge i det ovenstående citat påpeger senere i interviewet. Hverdagen var nemmere under covid19-lock down, fordi de kunne møde lidt senere og nå lidt mere søvn. En oplevelse som går igen på arbejdsmarkedet,

hvor hjemmekontorer både gav morgenhår til Teams-møderne men også større fleksibilitet og muligheden for at tilrettelægge og balancere arbejds- og privatliv på en ny og anden måde (Bredgaard et al. 2021). De unges oplevelser af, at mindre transporttid faktisk skabte bedre forudsætninger for at få deres hverdagsliv til at hænge sammen, er således ikke meget anderledes, end når arbejdstagere beskriver selvsamme ønske om et par dage mere på hjemmekontoret. Coronanedlukningen betød selvsagt, at en række andre aktiviteter også lukkede, og det kan selvfølgelig også have påvirket de unges oplevelse af deres hverdag og tidspresset. Dette til trods fylder det med mødetid og transport en del – måske også på grund af Roskilde Kommunes store opland hvilket betyder, at mange af de unge, vi interviewede på stx, kom langvejsfra for at komme i skole, så deres hverdag startede virkelig tidligt for at kunne nå i skole til tiden. Pendlerlivet betød mindre søvn – noget der blev fjernet netop ved virtuel undervisning. Men også noget de unge efterfølgende har fundet andre løsninger på. Flere nævnte, at de for nylig havde købt en bil – eller var godt i gang med at tage kørekort. Dette for at få et nemmere hverdagsliv hvor transport til og fra skole, fritidsaktiviteter og venner ikke ville være nær så besværligt. Pointen at tage med herfra er, at for lidt søvn kan få negative sundhedsmæssige konsekvenser, som de unge tilsyneladende godt er bevidste om, men som de ikke tillægger lige så stor betydning som at kunne nå de mange daglige aktiviteter. Søvn i ungdomsårene er på den baggrund et centralt tema, når der skal sættes ind i forhold til de unges sundhed.

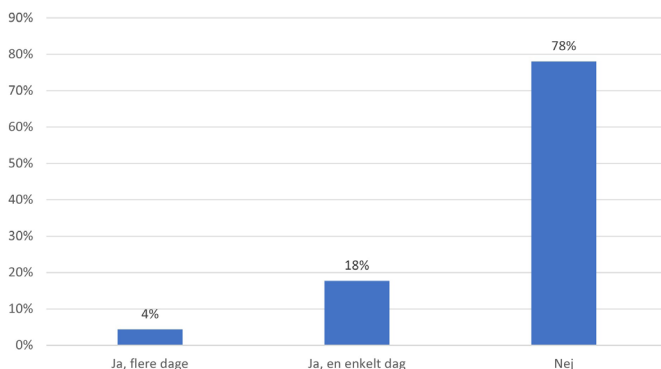

Figur 6.2. Plakat fra workshop. Fokus på betydning af søvn.

Skolen er den, vi skipper

En anden strategi, der kommer til udtryk i vores snakke med de unge, er at blive hjemme fra skole. I spørgeskemaet har vi spurgt de unge, om de inden for de seneste 30 dage har taget en fridag uden nogen særlig grund. Som det fremgår af Tabel 6.9, angiver 22 % af de adspurgte, at de har taget en eller flere fridage, og der er her ikke nævneværdig forskel på de unge i grundskolen eller på ungdomsuddannelserne.

Tabel 6.9. Tænk tilbage på de sidste 30 dage. Har der været dage, hvor du har taget dig en fridag uden grund? n=1724.

Og spørger vi de unge, hvad dette kan skyldes, er svaret klart og tydeligt: manglende søvn. Når de unges søvnmangel bliver for stor, så kommer fraværet altså:

Ung 1, gymnasium: Jeg tror, mit problem er, det er ikke fordi, jeg ikke kommer i skole en hel dag, jeg vælger bare måske at sove lidt længere, hvis jeg ikke har fået nok søvn, så de første moduler de kan godt...

Ung 2, gymnasium: Det er søvnen der spiller ind, ikke. Altså fx hvis man har fået 5 timers søvn, så tænker man bare fuck det, nu sover jeg lige sådan, så jeg får 8 timer agtigt.

De fem unge fra stx i interviewet var alle enige om, at fravær – særligt i starten af dagen – betød tid til at sove lidt længere. Fordi de har mangel på, de skal nå, kommer de først meget sent i seng. Og hvis ikke de skal miste

en del af deres otte timers søvn, så er en mulighed at være fraværende i de første moduler i skolen. Fritimerne bruges altså til at indhente søvn, som de ikke fik grundet andre aktiviteter.

Normalvis betragtes fravær selvsagt som noget negativt, idet der er tale om udeblivelse fra undervisning, som eleverne gerne skulle lære noget af. I dette tilfælde kan man dog måske vende den om og betragte fravær som et sundhedstegn – at de unge tager vare på sig selv og sin krop. At de er i stand til at mærke efter, hvad de har brug for og reagerer på det. At blive hjemme fra skole bliver her en strategi til at nå alle de andre aktiviteter, der fylder i ungdomslivet. I vores snak med en gruppe grundskoleelever blev der således eksplicit udtrykt et ønske om kortere skoledage for at kunne få det hele til at hænge bedre sammen.

Grundskoleelev: Altså jeg føler bare man får meget mere overskud generelt. Hvis du får tidligere fri, så er du måske også mere motiveret for at tage i skole igen den næste dag, fordi så når du får fri fra skole, så kan du også lige nå hjem og få vejret inden du skal være sammen med venner eller fritidsaktiviteter, og så er du også mere motiveret for det, fordi fritid er jo også vigtigt.

Kortere skoledage vil altså give mere tid til andre af hverdagens aktiviteter og skabe små nødvendige pauser mellem de forskellige aktiviteter. Det vil give mere overskud, når der bliver frigivet lidt tid.

Samme ønske om at få frigivet noget tid i en travl hverdag kom til udtryk under et interview med stx-eleverne. Med inspiration fra corona-nedlukningerne havde de et ønske om at kunne 'arbejde hjemme' et par dage om ugen for at spare transporttiden til og fra skole.

Ung 1, gymnasium: Det der med, at man var i skole tre dage eller sådan noget, og så var hjemme to dage. Det var egentligt sindssygt rart.

Ung 2, gymnasium: Ja det var egentligt fint nok.

I: Okay, hvis I nu selv kunne vælge en skoleuge, hvordan den skulle se ud?

Ung 1, gymnasium: 3-2.

Ung 2, gymnasium: Jeg synes, det der med at bruge så meget tid på transport, som jeg nu gør, det kan godt være lidt stramt at gøre fem gange om ugen.

Ung 1, gymnasium: Lige pludseligt fik man mulighed for rent faktisk at sove 8 timer og være frisk (alle griner). Altså, før corona der skulle jeg stå op kl. 6.20 og under corona der kunne jeg stå op kl. 8.

Som det fremgår, oplevede de unge fordele ved ikke at skulle nær så meget fysisk i skolen som normalt under corona-nedlukningerne. Hermed ikke sagt, at dette ikke ville skabe udfordringer andre steder. Ved at skruer op for muligheden for digital undervisning og skolegang – som mange snakker om at ville gøre på arbejdspladserne – skruer vi samtidig ned for fysisk kontakt og socialt samvær. Noget de unge også nævner i interviewene, at de i særdeleshed savnede under corona-nedlukningerne. Det skal ligeledes bemærkes, at det måske nok betragtes som en løsning af de unge, men at de samtidig også understreger, at det er skoledagens længde, transporttiden, mangel på søvn osv., der jo er hele humlen. Ikke det at møde ind fysisk. Det er alt det rundt om, alt det der skal nås, der skaber udfordringerne. Vi siger ikke her, at digital skolegang er løsningen. Men blot at nogle unge, ligesom mange andre, også har mærket de positive sider af, at hverdagen blev vendt på hovedet for en stund. At det frigav tid – tid der kunne bruges mere meningsfuldt. I forhold til stres og pres og de unges sundhed og trivsel kan der derfor være et opmærksomhedspunkt omkring at hjælpe og støtte de unge i at prioritere og balancere deres tid og herunder også at hjælpe de unge til at have det godt med at ikke altid at skulle nå det hele – altså at skruer lidt ned på de unges forventninger til sig selv.

Opsamling på sundhed

I det ovenstående så vi først nærmere på et analytisk nedslagspunkt omkring de unges sundhed i Roskilde Kommune, nemlig synet på krop og sundhed og oplevelse af aktørskab i den forbindelse. De fleste unge i Roskilde Kommune ser sig selv som sunde og raske, men alligevel mener flere eksempelvis, at de ikke spiser sundt eller er i god form. Der tegner sig et billede af, at sundhed netop må forstås på mange måder – både fysisk men også mentalt – hvilket også kom til udtryk gennem vores interviews. Vi har også sat fokus på de unges syn på krop, herunder udseende og det

at se godt ud, som et af de områder, hvor de unge mener, man bliver mere populær. Videre har vi været omkring, at der tales om kropsopfattelser og kommentarer om kroppen blandt de unge, hvilket giver fin anledning til at understøtte yderligere de allerede igangværende snakke om krop, vægt og udseende. Slutteligt behandlede vi aktørskab; hvorvidt de unge mener at have mulighed for at kunne handle på egen kropslige sundhed. Her tegner der sig et billede af, at de unge på den ene side mener, at det fysiske er deres eget ansvar, mens det mentale kan afhjælpes gennem professionelle tilbud.

Derefter kom vi ind på de unges forbrug af cigaretter, tobak og alkohol, der ikke i udgangspunktet er højt, men hvor der dog er visse ting, der kalder på opmærksomhed. I relation til rygning handler det om, at der stadig er en fortælling om retten til eget valg ude at gå, når det handler om rygning samtidig med, at der også var tegn at spore på en øget klimabevidsthed – også i spørgsmålet om sundhed og dermed et sundhedssyn der ligger uden for ens egen krop. I relation til alkohol handler det om en særlig opmærksomhed på de unge i overgange fra grundskolen og til tiden efter grundskolen – typisk på ungdomsuddannelserne.

Dernæst satte vi til sidst i kapitlet fokus på de unges oplevelse af stres og pres i hverdagen. Som vi har været inde på, oplever mange af de unge i Roskilde Kommune, at de har meget at se til, og til tider oplever de det som stressende at nå det hele. Omvendt giver de udtryk for at have det godt, når de oplever balance mellem deres forskellige aktiviteter og dermed føler, at de kan nå det, de skal. Videre pegede vi i afsnittet på to centrale strategier, som de unge aktivt anvender i forhold til at håndtere det pres, de oplever i deres ungdomsliv: at skippe lidt søvn og at møde lidt senere i skole. Pointen her er, at de to strategier – at skippe søvnen og at skippe skolen – vidner om, at de unge generelt set handler på deres fysiske sundhed

Opmærksomhedspunkter – sundhed

- **Fysisk aktivitet.** En stor del af de unge i Roskilde Kommune er meget aktive, og det kan kun anbefales at understøtte de unge i at fastholde dette og hjælpe de sidste unge til at komme med.
- **Krop og køn.** De unge har noget på hjertet i forhold til normer omkring krop, retten til egen krop og kommentarer på krop og køn, og for de

unge har det relation til deres trivsel. Det kalder på opmærksomhed omkring at skabe åbenhed omkring disse temaer og at skabe rum og muligheder og sprog for at diskutere og tale åbent omkring det. Det kunne fx være i undervisningen som en del af Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.

- **Ansvar for egen sundhed.** De unge i Roskilde Kommune tager langt hen ad vejen selv ansvar for at handle på deres sundhed og trivsel, men giver også udtryk for på forskellig vis at have brug for hjælp til at kunne tage dette ansvar. Hvordan kan man – med blik for den enkelte unges situation, kompetencer og udfordringer – balancere professionel støtte, så den styrker de unges agency og egne handlekompetencer i relation til sundhed og trivsel?
- **Rygning og tobak.** Rygning og brug af andre tobaksprodukter er ikke så udbredt blandt de unge i Roskilde Kommune, så det i sig selv giver anledning til bekymring. Men i lyset af stigning i unges brug af snus på landsplan de senere år kan det alligevel kræve en opmærksomhed på forbruget af snus blandt de unge i Roskilde Kommune i de kommende år.
- **Alkoholforbrug.** De unges alkoholforbrug i Roskilde Kommune ligger under de tilsvarende aldersgrupper på landsplan. Dog sker der en ændring i alkoholforbruget i overgange fra grundskole til tiden efter, som det er værd at være opmærksom på i det professionelle arbejde med de unge og deres alkoholkultur, særligt i de institutioner de unge befinder sig i efter grundskolen.
- **Søvn.** Søvn er et af de parametre de unge skruer på for at kunne få hverdagen til at hænge sammen. Tilstrækkelig søvn er væsentligt for at kunne trives og håndtere hverdagen – ikke mindst i ungdomsårene. Søvn er på den baggrund et centralt tema, når der skal sættes ind i forhold til de unges sundhed.
- **Høje forventninger til sig selv.** De unge i Roskilde Kommune har – ligesom unge i resten af landet generelt set – høje forventninger til sig selv. I et sundhedsperspektiv kan det være væsentligt at hjælpe de unge til at have det godt med ikke altid at skulle nå det hele og altså hjælpe dem med at skruer lidt ned for deres forventninger til sig selv.

Kapitel 7 – Det gode liv – her og nu og i fremtiden

I dette kapitel vil vi sammen med de unge se fremad mod det liv, der venter dem og deres håb, drømme og bekymringer for fremtiden. Det blik, vi har anlagt i rapporten, ser først og fremmest på, hvordan unge i Roskilde Kommune har det. Men vi har også haft en særlig opmærksomhed på, hvordan de unge er i bevægelse, og hvordan de oplever at kunne bevæge sig derhen, hvor de ønsker. Peger deres uddannelsesaktiviteter i den rigtige retning, kan de vedligeholde deres venskaber, lykkes de med at træde ind i ungdomslivets festkulturer på en god måde? Kan de håndtere deres kropslige og mentale sundhed, så de har mulighed for at leve et godt liv? Og kan de tage lokale tilbud og steder i brug for at lave de aktiviteter, de ønsker? Ungdomslivet leves i bevægelse mod noget, og ungdomslivet er i særdeleshed en livsfase, som er forbundet med at være på vej mod noget; arbejdslivet, voksenlivet og medborgerskabet. Unges oplevelse af at have det godt her og nu og i bevægelse er derfor tæt sammenvævet med de unges tro på og oplevelse af at kunne udvikle sig i en positiv retning. Det er udgangspunktet for dette kapitel.

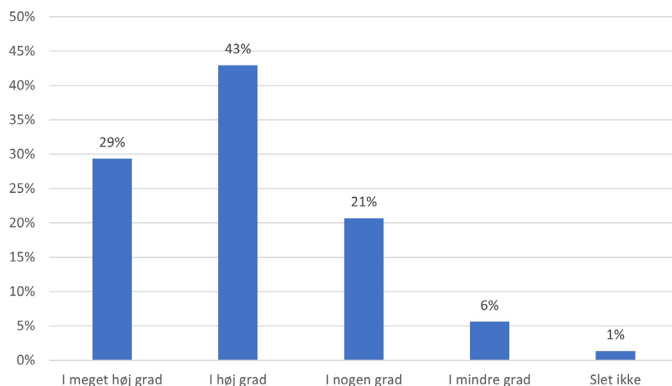
På tværs af kapitlerne i denne rapport er det tydeligt, at de unge i Roskilde Kommune har meget at se til. Af nogle opleves det som sagt stressende, mens andre trives i travlheden. Mange af de unge bliver på trods af travlheden ved med at have meget at se til – skolen, venner, fritidsaktiviteter, fester. Og for mange er det netop også fordi, at det er det, der for dem skaber meningsfuldt liv og skaber værdi i hverdagen. I første afsnit ser vi nærmere på, hvad, de unge selv mener, udgør et godt for liv for dem både her og nu og i fremtiden, og om de oplever en tro på at kunne realisere deres drømme. Dette blik giver indsigt i en trivselsforståelse, der handler om oplevelsen af at kunne skabe mening og sammenhæng mellem sig selv nu og her og i fremtiden og en tro på at kunne opnå det, som det kræves af omverdenen, at realisere individuelle ønsker. At kunne skabe disse meningsfulde koblinger og have en fornemmelse for, at det er muligt at opnå et godt liv, er én måde at komme nærmere et sundhedstegn, der giver mere end et udelukkende nu-og-her billede. De unges evner til at skabe positive forestillinger om fremtiden er ud fra vores trivselsbegreb

et tegn på at have det godt.

Det gode liv og drømmene om fremtiden

Når der tales om det gode liv, er det på den ene side en meget flydende og udefinerbar størrelse, som er individuel og svær at tage og føle på. På den anden side er forestillingen om det gode liv også strukturel og normativ funderet, hvor det gode liv er knyttet til parametre såsom et godt, spændende arbejde, en kernefamilie med børn, et rart sted at bo og økonomisk frihed til at kunne spise godt, forkæle sig selv, rejse ud i verden, ikke bekymre sig (fritekstbesvarelser, spørgeskema). Drømme om fremtiden og det gode liv er på mange måder en normativ opskrift med få individuelle modifikationer. I spørgeskemaet har vi spurgt de unge i Roskilde Kommune, om de føler, de har et godt liv. Her angiver 72 % af unge, at i de høj eller meget høj grad føler, at de har et godt liv, jf. Tabel 7.1 nedenfor.

Tabel 7.1. I hvilken grad føler du, at du har et godt liv? n=1478.

Selvom mange i høj eller meget høj grad oplever at have et godt liv, så svarer en del samtidig 'i nogen grad' (21 %) eller 'i mindre grad' (6 %). Selve spørgsmålet kan naturligvis være svært at svare på i et spørgeskema – det er stort og abstrakt, for hvad betyder det at have et godt liv for den enkelte? Det er netop, som beskrevet indledningsvist, både meget individuelt og samtidig meget normativt. Men alt andet lige er der altså en forholdsvis stor andel af de unge, der ikke svarer 'i høj grad' i spørgeskemaet. Svarene giver et her-og-nu billede af, om de unge oplever at have et godt liv. Grunden til, at ikke alle svarer i høj grad, kan være mangeartet og have at gøre

med en sammensætning af mange komplekse udfordringer og livsbetingelser, men kan også være betinget af her-og-nu følelser. Lad os dykke ned i, hvad de unge selv siger om at have et godt liv. Når vi under interviewene snakker med de unge om, hvad de forbinder med at have et godt liv, bliver der nævnt mange forskellige ting:

Ung 1, uden for uddannelse og arbejde: At gå til fodbold. Og så spiller jeg nogle gange med vennerne på PlayStation.

Ung 2, uden for uddannelse og arbejde: Jeg synes, for mit vedkommende, for at have det godt, at jeg sådan skal føle mig sund, og at jeg sådan har et overskud og sådan igen, at jeg sover ordentligt og spiser sundt og sådan noget, fordi så har jeg det også godt, vil jeg sige.

Ung 3, uden for uddannelse og arbejde: Jeg vil sige, at stabilitet, altså fast arbejde, fast økonomi, at man ikke går og er bekymret for, om man kan betale husleje, har man råd til at købe de ting, man gerne vil. Kan man opleve det, man gerne vil? Så meget af det er forbundet med økonomi hos mig. Så jeg vil sige stabilitet.

Ung 2: Rutiner også, for mit vedkommende er ret vigtige.

Som det fremgår af ovenstående citatuddrag af en samtale mellem de unge, så handler det at have et godt liv om mange forskellige sundhedsparametre, sociale aktiviteter med venner, kost og motion, stabilitet i form af økonomisk sikkerhed og faste rutiner. Herved bliver det tydeligt, at oplevelser af at lykkes med at have et godt liv kræver, at man lykkes på en række både personlige og mere normative parametre, som det også kommer til udtryk i den efterfølgende samtale med elever fra en erhvervsskole:

I: Hvad med sådan noget med fremtiden. Hvilke drømme har I sådan for fremtiden?

Ung 1, erhvervsskole: Helt klart at tjene en masse penge. Ellers kommer man ikke rigtig frem i livet. Altså, det er blevet sådan, hvis man ikke har nogle penge, så kommer man ikke rigtig nogle vegne.

Ung 2, erhvervsskole: Tingene bliver meget dyrere og sådan.

Ung 3, erhvervsskole: Ja. Tingene er blevet meget dyre nu. Husleje, kan man sige og sådan eje biler, og alle de der ting, kan man sige, og bare leve, kan man sige, det er bare blevet meget dyrere.

Ung 2, erhvervsskole: Især i Roskilde, hvis man skal leje huse og købe huse og alt det. Det er voldsomt dyrt.

Noget tyder således på, at de unge, vi har talt med, ikke blot anser det gode liv som noget, der sker her og nu – fx når man spiller fodbold og hænger ud med sine venner. Det handler også om drømme om fremtiden, hvor penge og stort økonomisk rådighedsrum og stabilitet er vigtigt for at kunne opnå de drømme, man har. I interviewene og i spørgeskemaet bliver det dog ligeledes tydeligt, at meget andet også er på spil, hvad angår drømme om fremtiden, og hvad et godt liv bygger på. Selvom mange som nævnt angiver økonomi, arbejde og at bygge familie i spørgeskemaets fritekstfelt omkring drømme for fremtiden, er der mange, der også angiver at rejse og opleve verden og tage et par år ud af kalenderen. Endvidere gav flere af interviewdeltagerne udtryk for, at de faktisk ikke tænker så meget på fremtiden endnu, de vil egentlig bare gerne tage tingene lidt, som det kommer, som en gruppe eud elever her eksemplarisk diskuterer det:

Ung 1, erhvervsskole: Jeg ved ikke, jeg tænker ikke så meget over fremtiden, jeg tænker mere på nuet.

Ung 2, erhvervsskole: Nej, det gør jeg heller ikke.

Ung 1, erhvervsskole: Jeg vil hellere bare tage tingene som det kommer lige så stille uden at tænke på at, at jeg vil gerne have en familie, når jeg bliver tredive. Det gider jeg ikke. Jeg vil hellere være sådan, det sker når det sker og sådan må det være.

Ung 3, erhvervsskole: Det gider jeg heller ikke.

Ung 1, erhvervsskole: I stedet for at lægge planer for livet, fordi at det bare ender med, at man sætter forventningerne for højt eller for lavt.

I: Har i andre det på samme måde?

Ung 4, erhvervsskole: Ja.

Ung 5, erhvervsskole: Ja, jeg er også lidt samme måde, jeg gider ikke at planlægge. For mig så er det bare, den bedste plan er ikke nogen plan.

Ung 4, erhvervsskole: Lev livet eller hvad man skal sige.

Ung 5, erhvervsskole: Ja, det er det, leve livet.

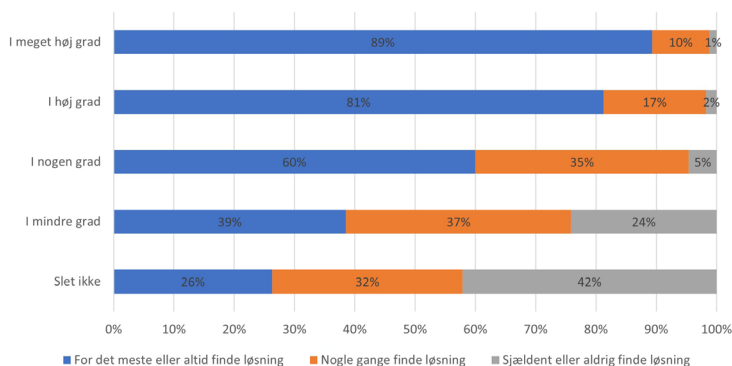
Blandt svarene i spørgeskemaundersøgelsen var der derudover også drømme, der var mere knyttet til det mentale helbred. Nogle drømmer om at få det godt og blive fri fra fx angst og bekymringer, at acceptere sig selv og tro mere på sig selv. Og lige netop her i disse drømmebeskrivelser tegner der sig måske et billede af en ungdom, der ikke 'kun' skriver sig ind i forestillinger om det gode liv, som vi kender det, med god stabil økonomi, rejser og familie. Her er drømmene om det gode liv også forbundet med mental sundhed, selvaccept og det at være fri for angst og bekymringer. Disse drømme vidner samtidig om, hvilket liv nogle af de adspurgte unge lever lige her og nu.

Realiserbarhed og troen på det lykkes

De unges drømme om det gode liv nu og her og i fremtiden er i sig selv vigtige set i lyset af hovedtemaet omkring sundhed, hvor det gode liv på kort og længere sigt gerne skulle opleves som inden for rækkevidde og som muligt at opnå. Ud fra et sundhedsperspektiv handler det om troen på sig selv og sine omgivelser, og som borger i et velfærdssamfund handler det også om en tro på systemet og samfundet som en understøttende faktor. En sikkerhed og en ro i at kunne være i stand til netop at få en uddannelse, et job, en bil, et hjem, en familie – det der sociologisk kan betegnes som 'self-efficacy' – en tro på, at man har de fornødne ressourcer til kunne påvirke sin egen livssituation (Bandura 1997). Hvis vi ser på sammenhængen mellem at opleve at have et godt liv og at opleve, at man for det meste kan finde en løsning på problemer, så viser spørgeskemaundersøgelsen en stærk sammenhæng mellem de to faktorer, som det fremgår af Tabel 7.2 nedenfor. At have det godt hænger altså tæt sammen med at opleve self-efficacy – at man kan finde en løsning på problemer, hvis bare man prøver hårdt nok. Tabellen peger på, at den lille gruppe af unge i Roskilde Kommune, som kun i nogen grad (21 %), mindre grad (6 %) eller slet ikke (2 %) oplever at have et godt liv, i mindre grad oplever at kunne påvirke deres egen livssituation i en grad, så de kan løse problemer. Blandt unge,

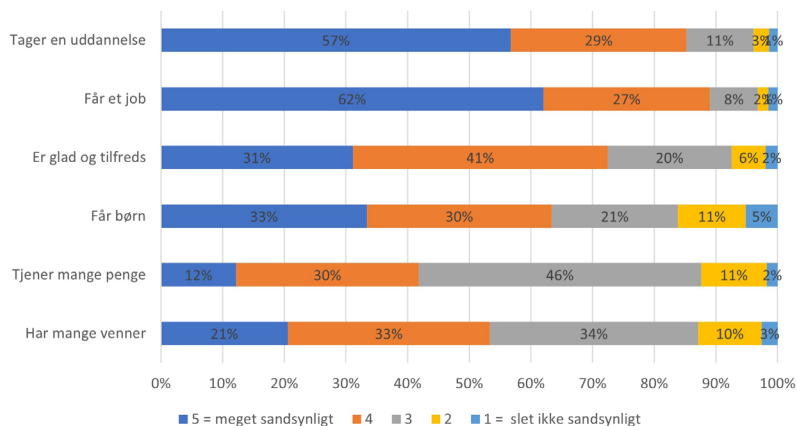
der i mindre grad eller slet ikke oplever at have et godt liv, er der således henholdsvis 24 % og 42 %, der sjældent eller aldrig oplever, at de kan finde løsninger på de problemer, de møder. I forlængelse af de tidligere analyser i profilundersøgelsen kan det tolkes som, at disse unge ikke oplever 'a sense of coherence' (Antonovsky 1987). Det vil sige en manglende sammenhæng mellem de krav, der stilles til dem og de ressourcer, de oplever at have til rådighed for at imødekomme de krav.

Tabel 7.2. I hvilken grad føler du, at du har et godt liv? - Hvor tit kan du finde løsning på problemer, hvis bare du prøver hårdt nok? (udfaldsrum omkodet). n=1473.

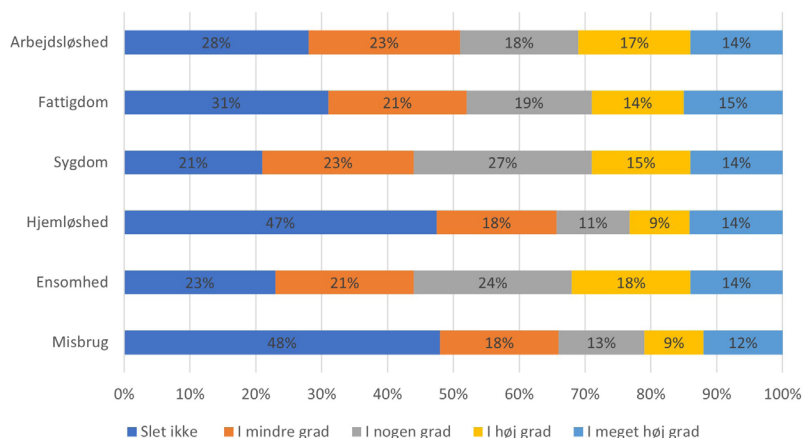
Et fremtidigt godt liv handler også om at lykkes med helt konkrete forhold. I det følgende skal vi kigge lidt nærmere på spørgsmålet om, hvorvidt de unge oplever, at de vil lykkes med mere konkrete forhold i deres liv på langt sigt. Vi har i spørgeskemaet således spurgt ind til, hvor stor sandsynlighed de unge oplever, at der er for, at de lykkes med forskellige 'klassiske' livsforhold såsom ansættelser, uddannelse og at få børn. Men også om de bliver glade og tilfredse og får mange venner (se Tabel 7.3). Situationerne rammer således både økonomisk sikkerhed men også mentalt helbred. Hvilket, som vi beskrev i ovenstående afsnit, på mange måde indrammer det, de unge også selv, i deres kommentarer, beskriver som drømme og forestillinger om det gode liv.

Tabel 7.3. Hvor stor sandsynlighed tror du der er for, at du kommer til at opleve følgende i dit liv?
n=1554-1560.

Som det fremgår af tabellen, angiver en stor andel af de unge det som sandsynligt, at de tager en uddannelse og får et job. En relativ stor andel angiver også, at de oplever det som sandsynligt, at de bliver glade og tilfredse. Men ét er troen på at kunne opleve de ting, som for mange er fremtidsdrømme for et godt liv. Noget andet er, om de bekymringer, de unge går rundt med, sætter en stopper for dette. Og de unge i Roskilde Kommune går rundt med bekymringer, også selvom der er tro på og drømme om at kunne rejse ud, tage på højskole, få en spændende uddannelse og et godt job. Som det fremgår af Tabel 7.4, angiver overraskende mange i spørgeskemaet, at de bekymrer sig om arbejdsløshed, hjemløshed, sygdom, fattigdom, ensomhed.

Tabel 7.4. I hvilken grad bekymrer du dig for at komme ud for følgende situationer i dit liv? n=1589-1593.

At der er en så relativt stor andel af de unge i spørgeskemaundersøgelsen, der angiver, at de er bekymrede for disse opstillede parametre, kan der være flere grunde til. En af grundene kan være noget så simpelt som, at når man bliver spurgt, om man er bekymret for sygdom, så svarer man 'ja'. For hvem er ikke en lille bitte smule bekymret for sygdom eller hjemløshed, når nu man bliver spurgt så direkte? I interviewene med de unge er der også nogle, der fortæller, at de bekymrer sig om deres families økonomi eller helbred, mens andre bekymrer sig lidt om karakterer og uddannelsesvalg, og andre nævner miljø, bæredygtighed og generelt forskellige globale og internationale udfordringer. Men rigtig mange – også dem der har fork-

laret, de er bekymret for fx uddannelsesvalg eller fremtiden generelt – nævner, at de også tror på, det nok skal gå, og de nok skal finde en vej.

Figur 7.1. Plakatpræsentation fra workshoppe. Fokus på 'Bekymringer for fremtiden'.

For de unge som deltog i workshoppen, var bekymringer for fremtiden faktisk det tema, som fyldte aller-mest (se Figur 7.1). De unge beskrev bekymringer om økonomi og sundhed, men bekymringer var i høj grad også knyttet til uddannelse og karriere, herunder at lykkes med at få de

rigtige karakterer og finde en karrierevej. De unge anlagde her et kritisk perspektiv og ønskede, at deres indsats på uddannelser ikke kun blev vurderet på tal, men også på hvem de var, og hvad de ville. I forlængelse heraf var de meget kritiske overfor 'uddannelsesparathed', som er et vurderingsparameter, som de oplevede satte alle i bokse og ensrettede, hvordan man kan være dygtig. De drømte om, at eleverne kunne være mere medbestemmende i forhold til de vurderinger og i det hele taget i forhold til uddannelsessystemet. På den måde peger de unge på nogle helt centrale elementer i, hvordan de kan støttes i at have en tro på og oplevelse af muligheder og evner til at realisere et godt liv i fremtiden. Det handler nemlig rigtigt meget om at inddrage de unge i at tale om, hvilke livsveje der er mulige. Som de unge selv skrev på workshoppen, så ønsker de 'Info om alternativer til det klassiske "gode liv"'. Informationen om at man godt kan have succes og have det godt uden at gå i jakkesæt. Her er det vigtigt at give plads til, at de unge selv kan være med til at identificere nye måder, man kan tænke på veje til et godt liv. De er jo den fremtidige generation, og hvem ved, måske kommer de til at omtænke eller udfordre, hvad det gode liv består af, og hvordan man kommer derhen.

Opsamling på det gode liv – her og nu og i fremtiden

I dette kapitel har vi set nærmere på de unges drømme, håb og bekymringer for at kunne leve et godt liv i fremtiden. Ungdomslivet er som bekendt fyldt med overgange, skift, brud og forandringer, som gør, at unge i perioder står ved forskellige skilleveje, hvor der skal træffes valg om hvilke veje, man skal gå. Står man over for at skulle tage et afgørende valg af fx ungdomsuddannelse, vil usikkerhederne og bekymringerne måske fylde mest. På andre tidspunkter oplever man måske mere ro i maven omkring fremtiden. Det afhænger således af hvor i sit ungdomsliv, man befinder sig.

Om man bekymrer sig omkring fremtiden eller har en tro på at kunne tage tingene, som de kommer, vil formentligt ændre sig gennem ungdomslivet. I det lys er det vanskeligt at komme med entydige anbefalinger eller opmærksomhedspunkter på baggrund af ovenstående, ud over at det er væsentligt, at de unge oplever, at de kan få lov at have drømme og forhåbninger om fremtiden og deres liv og bliver støttet i dem, hvilket giver mod på livet også i et her-og-nu trivselsperspektiv. Videre synes det væsentligt at kalde på opmærksom omkring at hjælpe og støtte de unge

i de perioder og situationer, hvor de oplever at tingene spidser til, og hvor bekymringerne for fremtiden kan trænge sig på – fx i forbindelse med valget af uddannelse.

Kapitlet viser således et todelt billede. De unge er på den ene side bekymrede for en række store forhold i deres fremtid. Samtidig synes der også at være en tro på, at det nok skal gå. Billedet af de unge og deres fremtidsdrømme er altså ikke entydige, men rummer både bekymringer og fremtidstro. Og måske er de unges mangfoldige svar på det gode liv og deres drømme om fremtiden på mange måder netop et udtryk for, at de unge i Roskilde Kommune både har klassiske forestillinger om det gode liv, hvor økonomisk frihed, stabilitet, godt job og en familie er omdrejningspunktet – samtidig med at de unge oplever, at de stadig er unge, og at der endnu er tid til at finde sin vej, se verden eller afprøve sig selv eller tage det lidt med ro. I et trivselsperspektiv er drømme og tro på sig selv og fremtiden ganske væsentlig. Dette giver samlet set anledning til følgende opmærksomhedspunkter i relation til det gode liv og troen på fremtiden:

Opmærksomhedspunkter – det gode ungeliv – her og nu og i fremtiden

- **Drømme og fremtidstro.** De unges drømme om fremtiden og tro på egne evner er todelt – de har både drømme og tiltro til fremtiden samtidig med, at de bekymrer sig om, om de kan få job, økonomisk stabilitet og familie. Troen på, at man kan imødekomme fremtidens krav og realisere sine drømme om fremtiden, er tæt forbundet med oplevelsen af at have muligheder og ressourcer til at handle på sit eget liv og troen på, at man kan. Derfor skal unge støttes i en tro på, at de handler på deres eget liv.
- **Bekymringer i særlige korsveje:** Kapitlet kalder også på opmærksomhed omkring det at hjælpe og støtte de unge i de perioder og situationer, hvor de oplever at tingene spidser til, og hvor bekymringerne for fremtiden kan trænge sig på – fx i forbindelse med valget af ungdomsuddannelse. Det styrker de unges tro på, at det nok skal gå, at der er støtte at hente, når livet byder på svære valg.
- **Lad de unge være med til at definere fremtidig udgave af det gode liv og veje derhen:** Ingen ved, hvordan fremtidens udgave af

det gode liv vil tage sig ud. I en tid med mange radikale samfundsmæssige forandringer: klima, demokratikriser, polarisering, ændringer på arbejdsmarkedet, i verdensøkonomien og i hvordan vi positionerer hinanden i køn og etnicitet, så er det måske også en tid til at give de unge selv mere plads og rum til at definere, hvordan gode liv og veje til gode liv ser ud i deres perspektiv. Måske handler vores rolle ikke kun om at vise vej men også om at lytte og give plads til dem og deres ideer.

Kapitel 8 – Udsathedsdynamikker

Vi har på forskellig vis, i de foregående kapitler, peget på, at de unge i Roskilde Kommune overordnet set har det godt. Både når det gælder skolen, deres fysiske og mentale helbred, i deres sociale relationer og i de omgivelser, de bevæger sig i til dagligt. Men, som vi har peget på undervejs, så er der også unge, som har det mindre godt, og som oplever forskellige udfordringer. Hvis vi vil være med til at understøtte, at de unge vedbliver med at have det godt eller får det bedre, så er det nødvendigt at sætte fokus på sammenhænge og dynamikker, som kan være med til at producere udsathed. I dette kapitel stiller vi således skarpt på de steder i undersøgelsen, hvor vi synes, der er nogle forhold og dynamikker, som vi har berørt i de foregående kapitlers tematikker, som det er værd at være ekstra opmærksom på, fordi de indikerer at have særlig betydning for, hvordan de unge i Roskilde Kommune har det. I kapitlet tager vi således fat på disse analytiske opmærksomhedspunkter og undersøger hvilke sammenhænge, der viser sig på tværs af rapportens forskellige kapitler og tematikker: Hvordan hænger skolelivet eksempelvis sammen med de sociale relationer? Og hvordan hænger de unges oplevede sundhed sammen med, hvordan de har de der, hvor de bor? Med det udgangspunkt vil dette kapitel pege på en række forhold, som lader til at være sammenhængende og gensidigt forstærkende både i en positiv og negativ retning. Når unge oplever at have det skidt på mange sammenhængende parametre, er de i risiko for stærk mistrivsel og udsathed. I kapitlet kalder vi dem udsathedsdynamikker, og disse er særligt vigtige at være opmærksomme på.

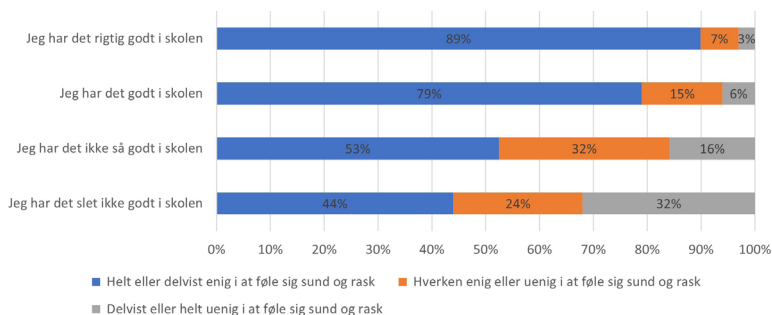
Det er vigtigt at understrege, at udsathed ikke er en statisk tilstand, ligesom de enkelte unge kan være udsatte i nogle kontekster, mens de kan trives godt i andre. I forlængelse heraf tegner dette materiale ikke et billede af individuelle udsatte unge, men peger på, hvorledes nogle forskellige konstellationer af forhold kan producere mistrivsel og derfor bør have en særlig opmærksomhed, hvis de opstår hos unge. De temaer vi har valgt at trække frem i dette kapitel, er forhold, som vi har påpeget i de foregående kapitler, som er understøttet af både kvalitative data fra vores interviews og fra spørgeskemabesvarelsen. Men i dette kapitel har vi valgt udelukkende at undersøge temaerne med data fra spørgeskemabesvarelsene.

Analyserne viser ikke faste årsagssammenhænge og skal altså ikke læses som, at A altid fører til B – eksempelvis at for lidt søvn altid fører til oplevelsen af ikke at være sund. Det, vi siger noget om her, er, om der har vist sig at være sammenhæng mellem forskellige svar i spørgeskemaundersøgelsen. Udsathed kan vise sig i mange forskellige konstellationer for forskellige unge, derfor medtager vi i dette kapitel alle unge i spørgeskemaundersøgelsen og sætter derfor eksempelvis ikke et særligt fokus på dem, der fx er uden for uddannelse og arbejde.

Udsathedsdynamik 1: Sammenhæng mellem oplevet sundhed og præstation i skolen

Den første tværgående dynamik, som har vist sig på tværs af rapportens tematiske nedslag, er sammenhængen mellem de unges trivsel i skolen og en række andre forhold. Rettes blikket mod to helt grundlæggende forhold i ungdomslivet, nemlig trivsel i skolen og oplevelsen af egen sundhed, så viser der sig en lille sammenhæng. Nedenstående sammenlignes det, hvordan de unge angiver, at de har det i skolen for tiden med, hvordan de svarer på, om de føler sig sunde og raske, og her tegner der sig en lille sammenhæng, som det fremgår af Tabel 8.1.

Tabel 8.1. Hvordan har du det for tiden i skolen? – Jeg føler mig sund og rask (udfaldsrum omkodet). n=1434.

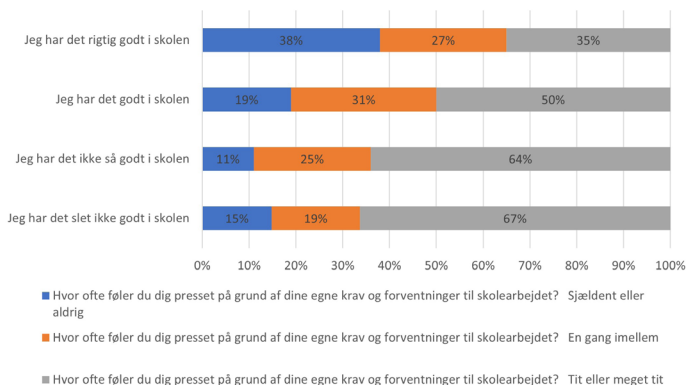
Som Tabel 8.1 viser, angiver 89 %, af de unge, der har det rigtig godt i skolen, at de er helt eller delvist enige i, at de føler sig sunde og raske, mens kun 3 % angiver, at de er delvist eller helt uenige i dette. Blandt de unge der angiver, at de slet ikke har det godt i skolen, angiver blot 44 %, at de er helt eller delvist enige i, at de føler sig sunde og raske, mens 32 % er delvist eller

helt uenige i dette. Sammenligningen viser altså, at der er sammenhæng mellem, hvordan man har det i skolen, og om man føler sig sund og rask.

I kapitel 2 om skole og uddannelse pegede vi på, at trivsel i skolen for de unge i Roskilde Kommune også hænger sammen med oplevelsen af pres. Hele 20 % af de unge i spørgeskemaundersøgelsen angav, at de meget tit føler sig presset i skolen på grund af forventninger og krav til sig selv. Dette pres på sig selv, som næsten en femtedel af de unge oplever, er et individualiseret pres, som vi også har berørt tidligere. De unge oplever med andre ord, at presset kommer fra dem selv og overføres til dem. Denne følelse af pres på grund af egne krav og forventninger sammenholder vi i det følgende med en række andre parametre, for at se nærmere på hvilke sammenhænge det her er vigtigt at have for øje, som kan producere udsathed og mistrivsel.

Først og fremmest ser det ud til, at der er en sammenhæng mellem at føle sig presset i skolen på grund af egne krav og forventninger, og hvordan man har det helt generelt i skolen, som det fremgår af Tabel 8.2.

Tabel 8.2. Hvordan har du det for tiden i skolen? – Hvor ofte føler du dig presset på grund af dine egne krav og forventninger til skolearbejdet? (udfaldsrum omkodet). n=1458.

Som det fremgår af Tabel 8.2, er der blandt de unge, der angiver, at de slet ikke har det godt i skolen, 67 % der angiver, at de tit eller meget tit føler sig presset på grund af egne krav og forventninger til skolearbejdet. Blandt de unge der angiver, at de har det rigtig godt i skolen, angiver 35 % dette. Vi kan ikke på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen vide, hvad

der ligger til grund for "slet ikke at have det godt" (det kan både være socialt eller fagligt) eller om presset entydigt handler om pres for at gøre skolearbejdet særligt godt. Pointen her er mere at pege på, at der er en sammenhæng mellem at føle sig presset i skolen på grund af egne krav og forventninger til skolearbejdet og trivslen i skolen. Man kan sige, at skole og uddannelse også handler om at præstere og at have krav og forventninger til sig selv. Det er i og for sig ok og en del af det at gå i skole og på uddannelse og udvikle sig fagligt. Pointen er, at disse krav og forventninger her kobler sig til de unges trivsel på en negativ måde, der kalder på opmærksomhed.

Kigger vi på en række andre parametre, så ser vi en lignende sammenhæng mellem unges oplevelse af pres og andre indikatorer for trivsel og mistrivsel. På tværs af materialet viser der sig således en sammenhæng mellem det at føle sig presset pga. egne krav forventninger og det ikke at kunne nå det, man skal i hverdagen/at have for meget at se til. Ligesom der også viser sig en sammenhæng med oplevelsen af ikke at føle sig udhvilet. Med andre ord: jo oftere man føler sig presset på grund af egne krav og forventninger, jo oftere angiver man også, at man føler, at man har for meget at se til, og jo sjældnere angiver man, at man føler sig udhvilet. Som vi også var inde på i kapitel 6 om sundhed, kan søvn være et af de parametre de unge skruer på for at nå det, de gerne vil og for at leve op til de forventninger, de har til sig selv. Det, vi kan sige, er, at der er en sammenhæng mellem oplevelse af mere pres, og at man ikke er udhvilet, og det, vi kan se her, er, at det går ud over trivslen for nogle unge. Pointen her er altså, at denne type af individualiseret pres, som de unge oplever og taler om på forskellig vis, kobler sig med nogle parametre for mistrivsel i og uden for skolen. Det kalder på opmærksomhed i forhold til, hvordan man kan arbejde med at rammesætte og balancere de unges krav og forventninger til dem selv på måder, der styrker dem fagligt, socialt og trivselsmæssigt frem for det modsatte.

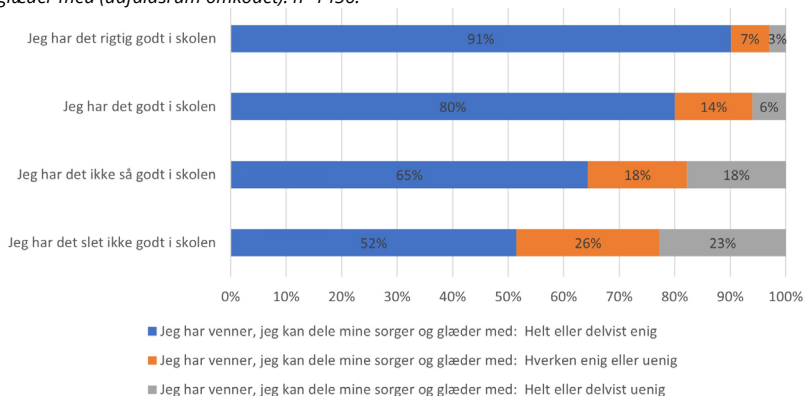
Udsathedsdynamik 2: Sammenhæng mellem trivsel i skolen og i sociale relationer

Den anden tværgående dynamik, som har vist sig på tværs af rapportens tematiske nedslag, er sammenhængen mellem trivsel i skolen og oplevelsen af stærke sociale relationer. Som nævnt har cirka en femtedel af de unge i spørgeskemaundersøgelsen oplevelsen af pres på grund af egne

krav og forventninger i skolesammenhænge, og der er en mindre procentdel, der slet ikke har det godt i skolen. Spørgsmålet er, om de unge, der oplever at have det sådan, oplever at have sociale relationer, som støtter dem, og som de kan hente hjælp hos.

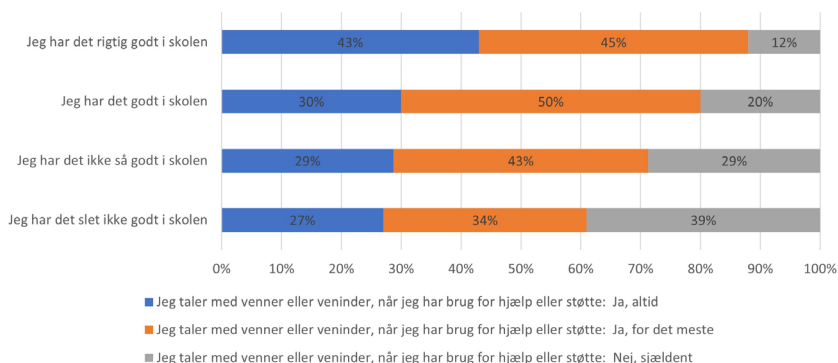
Som det fremgår af nedenstående Tabel 8.3, angiver 23 % af de unge, der slet ikke har det godt i skolen, at de er helt eller delvist uenig i, at de har venner, som de kan dele sorger og glæder med. Blandt de unge, der angiver, at de har det rigtig godt i skolen, angiver blot 3 % dette. Modsat angiver 91 % af de unge, der har det rigtig godt i skolen, at de er helt eller delvist enige i, at de har venner, som de kan dele sorger og glæder med. Blandt de unge, der angiver, at de slet ikke har det godt i skolen, angiver kun lidt over halvdelen (52 %) dette. Tendens er altså, at der er sammenhæng mellem oplevelsen at have det godt eller skidt i skolen og at opleve at have eller ikke at have venner at dele sorger og glæder med.

Tabel 8.3. Hvordan har du det for tiden i skolen? - Jeg har venner, som jeg kan dele mine sorger og glæder med (udfaldsrum omkodet). n=1456.

Tilsvarende tendens kan aflæses i Tabel 8.4 i forhold til sammenhængen mellem, hvordan man har det i skolen, og om man taler med venner eller veninder, når man har brug for støtte eller hjælp:

Tabel 8.4. Hvordan har du det for tiden i skolen? - Jeg taler med venner eller veninder, når jeg har brug for hjælp eller støtte. n=1448.

Som Tabel 8.4 viser, angiver en større andel af de unge, der slet ikke har det godt i skolen, at de sjældent taler med venner eller veninder, når de har brug for hjælp eller støtte (39 %). Blot 12 % af de unge, der har det rigtig godt i skolen, angiver dette. Modsat angiver 43 % af de unge, der har det rigtig godt i skolen, at de altid taler med venner eller veninder, når de har brug for hjælp eller støtte. Blandt de unge, der slet ikke har det godt i skolen, angiver blot 27 % dette. Når vi videre sammenholder spørgsmålet om, hvordan man har det i skolen med, hvorvidt de unge taler med voksne, når der er behov for hjælp og støtte, viser der sig samme tendens: de unge, der angiver, at de ikke har det godt i skolen, angiver samtidig i større udstrækning, at de ikke taler med voksne. Med andre ord er der tegn på sammenhænge mellem ikke at have det godt i skolen og ikke at opleve at have venner, veninder eller voksne at snakke med om de glæder, sorger og udfordringer, man står med.

Når vi videre sammenholder de unge, der angiver, at de føler sig ensomme, savner nogen at være sammen med eller føler sig isoleret, angiver disse unge også i højere grad, at de føler sig presset på grund af egne krav og forventninger, mangler venner at dele sorger og glæder med, sjældnere taler med voksne eller venner, når man har brug for støtte, føler sig mindre tryk i det område man bor i, sjældnere vågner frisk og udhvilet og i lavere grad føler, at man helt generelt har et godt liv. Der viser sig altså her nogle sammenhænge, som til sammen udgør nogle negative spiraler for de unges trivsel. Pointen her er altså, at fællesskaber og udenforskaber på denne måde udgør et helt oplagt opmærksomhedspunkt i arbejdet

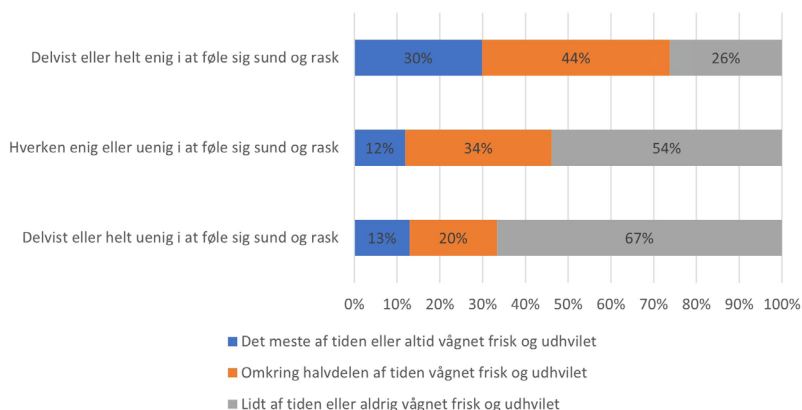
med de unges trivsel og sundhed, fordi der er tydelige sammenhænge på mange parametre mellem det at føle sig udenfor og ikke som en del af fællesskabet og så det at mistrives på forskellige måder.

Udsathedsdynamik 3: Sammenhæng mellem sundhed og oplevelsen af et godt liv

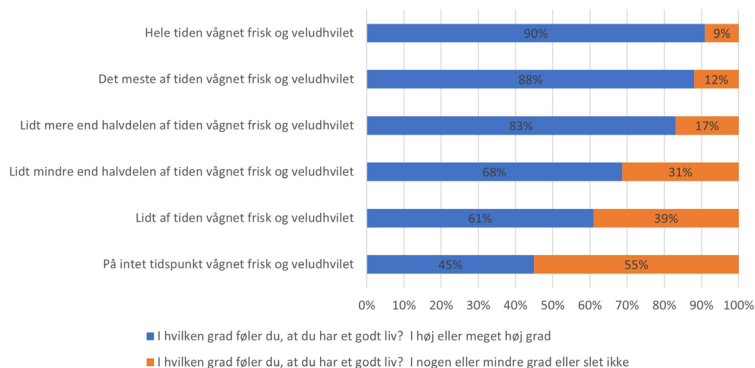
Den tredje tematiske tværgående læsning viser en sammenhæng mellem oplevelsen af fysisk og mental sundhed og oplevelsen af at have et godt liv. Som beskrevet i indledningen af rapporten hænger mental og fysisk sundhed sammen, ligesom sundhed hænger sammen med oplevelsen af flere andre parametre – fx tryghed og oplevelsen af at have et godt liv. De følgende tre tabeller, Tabel 8.5,

Tabel 8.6 og Tabel 8.7, tegner her nogle trivselssammenhænge for de unge i Roskilde Kommune, som netop handler om mental og fysisk sundhed:

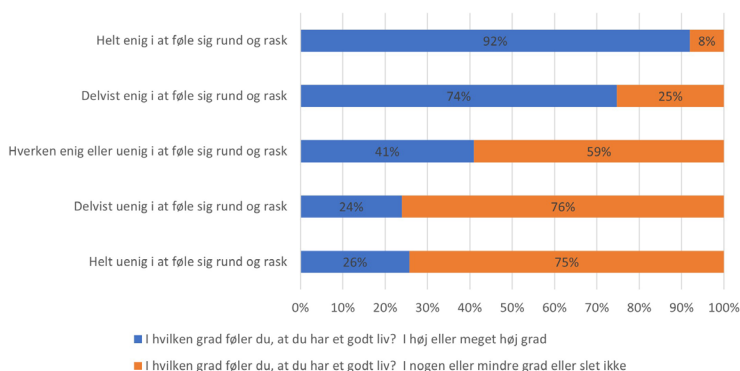
Tabel 8.5. Jeg føler mig sund og rask (udfaldsrum omkodet) – Inden for de seneste to uger er jeg vågnet frisk og udhvilet (udfaldsrum omkodet). n=1461.

Tabel 8.6. Inden for de seneste to uger er jeg vågnet frisk og udhvilet – I hvilken grad føler du, at du har et godt liv? (udfaldsrum omkodet). n=1464.

Tabel 8.7. Jeg føler mig sund og rask – I hvilken grad føler du, at du har et godt liv? (udfaldsrum omkodet). n=1463.

Som det fremgår af Tabel 8.5, angiver 30 % af de unge, der er helt eller delvist enige i, at de føler sig sunde og raske, også, at de det meste af tiden eller altid vågner frisk og udhvilet. Blandt de unge der er helt eller delvist uenige i, at de er sunde og raske, angiver blot 13 % dette. Modsat angiver 67 % af de unge, der er helt eller delvist uenige i, at de føler sig sunde og raske, at de kun lidt af tiden eller aldrig vågner friske og udhvilede. 26 % af de unge der er helt eller delvist enige i, at de er sunde og raske, angiver dette. Dette er altså en markant mindre andel end blandt de unge, der er helt eller delvist uenige i, at de er sunde og raske. Det er dog værd at bemærke, at det er en ganske betragtelig andel af alle de unge

i spørgeskemaundersøgelsen, som kun lidt af tiden (19 %) eller aldrig (14 %) oplever sig friske og udhvilede. Det er altså en ret almindelig oplevelstilstand blandt de unge, og det viser sig også ved, at det blandt unge, der er helt eller delvist enige i, at de er sunde og raske, stadig er hver fjerde ung, som kun lidt af tiden eller aldrig vågner frisk og udhvilet. Man kan altså godt være træt og stadig opleve sig som sund.

Videre i

Tabel 8.6 angiver 90 % af de unge, der vågner frisk og udhvilet hele tiden, at de i høj grad eller meget høj grad har et godt liv, mens 45 % af de unge, der på intet tidspunkt vågner frisk og udhvilet, angiver dette. Og i Tabel 8.7 fremgår det, at 92 % af de unge, der angiver, at de er helt enige i, at de føler sig sunde og raske angiver, at de høj eller meget høj grad har et godt liv. Blot 26 % angiver dette, blandt de unge, der angiver at de er helt uenige i, at de føler sig sunde og raske. De tre tabeller tegner på mange måder samme billede af trivselssammenhænge, som ikke overraskende handler om en tæt forbundethed mellem at være sund og rask, udhvilet og frisk og at opleve at have et godt liv. Og tendensen er her igen en form for positiv eller negativ selvforstærkende tendens: vågner man frisk og udhvilet, oplever man, at man har et godt liv og føler sig sund og rask – man kan sige, at disse forhold forstærker hinanden, og samlet set tegner et billede af unge, der trives. Og modsat. Vågner man sjældent frisk og udhvilet, oplever man ikke, at man har et godt liv, og føler man sig ikke sund og rask, virker det også til, at disse forhold forstærker hinanden og tegner et billede af unge i mistrivsel.

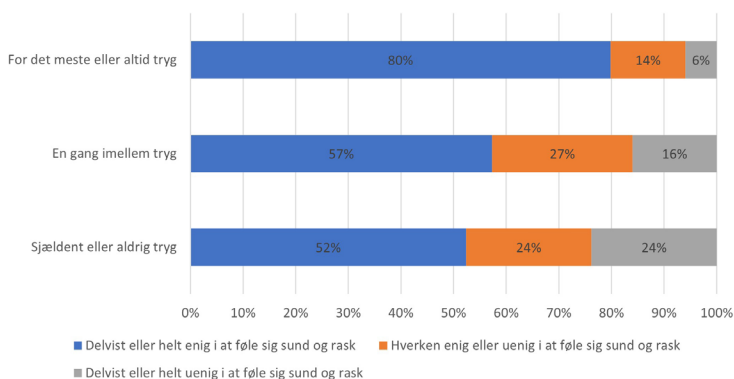
Som nævnt er det brede billede af de unge i Roskilde Kommune, at de har det godt og trives. Men som det også fremgår af ovenstående, er trivlsen under pres for nogle og hænger sammen med forskellige bekymringsparametre. Således gælder det også sammenhængen mellem at have det godt og at have meget at se til. Unge, der svarer, at de har meget at se til i hverdagen, svarer også, at de oftere ikke føler sig vedudhvilet. Og som vi så tidligere, er søvn et af de håndtag, de unge skruer på for at få det hele til at hænge sammen. Set i lyset af ovenstående sammenhæng mellem at vågne udhvilet og de unges trivsel og mentale sundhed kan dette også vække bekymring. Dermed ikke sagt at oplevelsen af et udspændt ungdomsliv nødvendigvis fører til mistrivsel i sig selv. Pointen her er, at disse sammenhænge mellem forskellige dynamikker rummer risiko for, at

de unge mistrives, og det derfor kan være værd at være opmærksom på i mødet med de unge. Det er måske ikke i sig selv alarmerende bekymrende, at en ung oplever at have meget at se til. Men hvis den unge samtidig hverken oplever at være sund og rask, være veludhvilet eller oplever ikke at have et godt liv eller have nogle at tale med, så er der tale om en sum af udsathedsskabende dynamikker, der tilsammen tegner et billede af en ung, der er i risiko for at mistrives, og som bør understøttes.

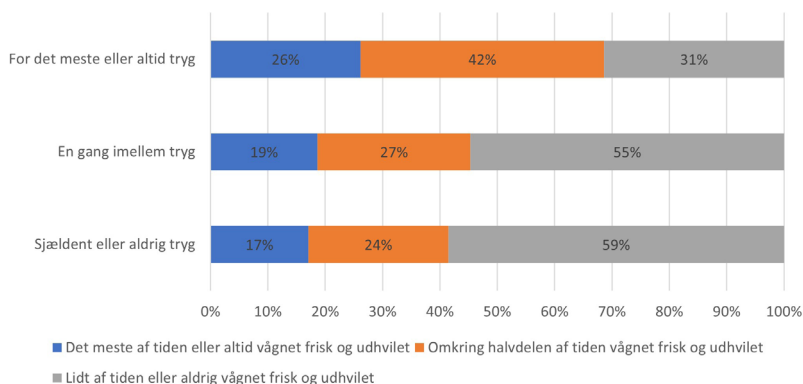
Udsathedsdynamik 4: Sammenhæng mellem sundhed og lokal tryghed

Den sidste tværgående dynamik, vi har set på, er, hvordan sundhed hænger sammen med unges oplevelse af tilhør og tryghed i nærområdet. I undersøgelsen sætter vi netop fokus på unge, der særligt har det til fælles at have deres daglige gang i Roskilde Kommune. Derfor er det oplagt at se nærmere på, hvordan tryghed i lokalområdet og sundhed hænger sammen for de unge – og hvor det er vigtigt at være ekstra opmærksom. Og som det fremgår af Tabel 8.8, Tabel 8.9 og Tabel 8.10, ser vi lidt samme tendenser som i ovenstående. Dem, der føler sig trygge i deres lokalområde, svarer også, at de i høj grad føler sig sunde og raske. Og dem, der oftere føler sig trygge, svarer, at de også oftere føler sig udhvilet. Og dem, der oftere er trygge, svarer også i højere grad, at de har et godt liv.

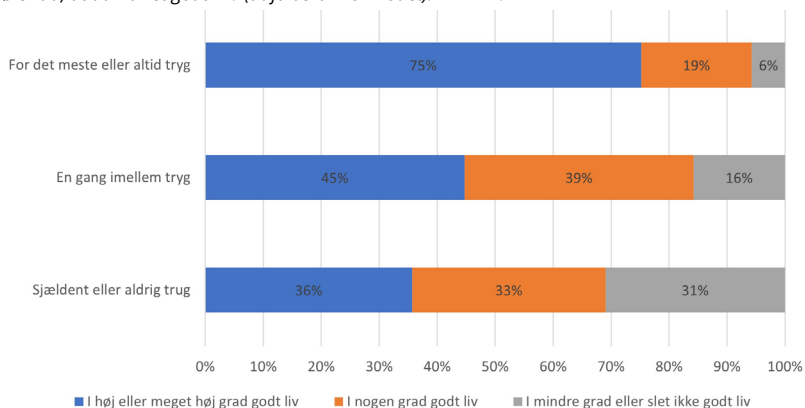
Tabel 8.8. Hvor ofte føler du dig tryk i det område, du bor? (udfaldsrum omkodet) – Jeg føler mig sund og rask (udfaldsrum omkodet). n=1415.

Tabel 8.9. Hvor ofte føler du dig tryk i det område, du bor? (udfaldsrum omkodet) – Inden for de seneste to uger er jeg vågnet frisk og udhvilet (udfaldsrum omkodet). n=1408.

Tabel 8.10. Hvor ofte føler du dig tryk i det område, du bor? (udfaldsrum omkodet) – I hvilken grad føler du, at du har et godt liv? (udfaldsrum omkodet). n=1412.

Selvom vi ikke ud fra disse tal kan sige, at der er direkte årsagssammenhæng mellem at have det godt og være tryk, så ved vi fra andre studier (ex. Christensen et al. 2019), at oplevelsen af tryk i lokalområdet og tillid til naboer har positive indvirkninger på trivsel og oplevelsen af tilhørsforhold. En udsathedsdynamik der er central at være opmærksom på, er dermed også at have øje for de omgivelser, der understøtter tryk – og dem der skaber utryk. Dette giver anledning til at understrege vigtigheden af at skabe omgivelser i kommunen, som opleves som tryk for de unge.

Opsamling på udsathedsdynamikker

I dette kapitel har vi læst på tværs af en række af de dynamikker, som er trådt særligt frem i de foregående kapitler. På den baggrund har vi, på baggrund af data fra spørgeskemaundersøgelsen, kigget på, hvordan en række sammenhænge præsenterer sig i spørgeskemaundersøgelsen. Det påkalder sig opmærksomhed på en række forhold, som lader til at virke selvforstærkende ind på de unge trivsel og sundhed i Roskilde Kommune. Baggrundstæppet for dette kapitel er dog, at de unge i Roskilde Kommune, over en bred kam, trives og har det godt. Men som kapitlet har vist, kan der på forskellige vis peges på en række udsathedsdynamikker, der kalder på opmærksomhed i forhold til at få endnu flere af de unge til at trives og opleve, at de har et godt liv. I kapitlet har vi peget på fire sådanne dynamikker.

Første udsathedsdynamik viser, at de unges egne krav og forventninger i skolen hænger sammen med deres generelle oplevelse af trivsel. 20 % af de unge i spørgeskemaundersøgelsen har angivet, at de føler sig presset i skolen på grund af forventninger og krav til sig selv, og pointen her er, at der er sammenhæng mellem, at jo oftere man føler sig presset i skolen på grund af egne krav og forventninger, jo mindre godt angiver man, at man har det på en række parametre. Videre fremhævede vi, at der også gør sig en sammenhæng gældende mellem travlhed og egne krav og forventninger, og påpegede, at mange unge oplever det som et individualiseret pres.

I anden udsathedsdynamik kiggede vi nærmere på sammenhænge omkring oplevelsen af udsathed i skolen og kvaliteten af sociale relationer. Ikke overraskende tegnede der sig her nogle klare sammenhænge mellem de unge, der angiver, at de ikke har det godt i skolen, og de unge, der ikke oplever at have venner at dele sorger og glæder med, eller oplever at have venner og veninder, når man har brug for støtte og hjælp. Og der var videre sammenhæng mellem ikke at have det godt i skolen og ikke at tale med voksne. Dette tegner på mange måder et bekymrende billede af, at unge, der oplever at stå alene med sine udfordringer, men også med sine glæder, ikke trives. Dette bekymrende billede understøttes videre, når vi kigger på sammenhænge omkring ensomhed, at savne nogen at være sammen med eller at føle sig isoleret. På alle disse tre parametre kan der ses sammenhænge med ovenstående oplevelse af at stå alene med sine

udfordringer og glæder men også forhold som at føle sig mindre tryk der, hvor man bor, sjældnere vågne frisk og udhvilet og i det store hele i lavere grad føle, at man har et godt liv.

I tredje udsatshedsdynamik så vi på sammenhænge mellem de unges fysiske og sociale helbred i kombination med oplevelsen af at have et godt liv. Her tegnede vi et billede af, at der er sammenhæng mellem at være frisk og udhvilet, at opleve sig som sund og rask og at have et godt liv. Videre viste afsnittet, at unge, der har meget at se til i hverdagen, oftere ikke føler sig vedudhvilet. Søvn kan virke som et banalt opmærksomhedspunkt, men som det viser sig her, og i øvrigt også i tidligere i rapporten, kobler søvn sig til trivsel og søvn er et af de parametre, nogle af de unge skruer på, for at kunne nå det de oplever at skulle i hverdagen.

I fjerde udsatshedsdynamik pegede vi på, at trivsel og tryghed hænger sammen. Unge, der føler sig trygge i deres lokalområder, angiver samtidig i højere grad også at trives.

Pointen i dette afsnit er altså, at der ser ud til at tegne sig nogle mønstre i forskelligesammenhænge, og at der gøres nogle, måske selvforstærkende, dynamikker gældende, når det handler om de unges trivsel i Roskilde Kommune. Der er således sammenhæng mellem at mistrives på et parameter og at gøre det på andre parametre – og omvendt er der sammenhæng mellem at trives på et parameter og at trives på andre parametre. Pointen er altså, at mistrivsel på en eller anden måde forstærker sig selv, og at unges mistrivsel kan arbejdes med ved at sætte ind på ét område, der således kan have positiv indvirkning på andre områder, hvor den eller de unge mistrives. Samlet set giver det anledning til følgende opmærksomhedspunkter i relation til udsatshedsdynamikker:

Opmærksomhedspunkter – udsatshedsdynamikker

- **Uddannelsespres og trivsel:** De unges trivsel i skolen forstærkes af en række andre trivselsparametre. Det understreger pointen om individualiseret præstationspres, fra kapitlet om skole og uddannelse, yderligere, ved at demonstrere at de unges krav og forventninger til sig selv også kobler sig til deres trivsel og sundhed. I det lys understreges betydningen af at arbejde med at få balanceret de unges høje krav og

forventninger til sig selv.

- **Fællesskaber og udenforskaber:** De unges sociale relationer ser ud til at koble sig til deres trivsel og sundhed på mange forskellige måder, hvilket ikke er overraskende. At arbejde med, at alle unge oplever at være med i meningsfulde fællesskaber, udgør dermed et helt oplagt opmærksomhedspunkt i arbejdet med de unges trivsel og sundhed.
- **Frisk og udhvilet:** Som det er fremhævet undervejs i kapitlet, kan vi ikke udlede deciderede årsagssammenhænge men pege på sammenhænge mellem forskellige faktorer. Dette til trods virker det til, at de unges søvn er et område, der kalder på opmærksomhed, fordi det på flere parametre kobler sig til de unges sundhed og trivsel.
- **Tilhør og tryghed i lokalområdet:** At føle sig tryk, hvor man bor, har også relation til de unges trivsel og sundhed, og i det lys er det oplagt at fortsætte det gode arbejde, der allerede gøres i Roskilde Kommune, med at skabe gode, tillidsfuld og trygge områder, de unge kan være i – ikke mindst også rundt omkring i lokalområderne i kommunen.

Litteratur

Andersen, S. C. & Hjortskov, M. (2019). *The unnoticed influence of peers on educational preferences*. Behavioural Public Policy, Cambridge University Press.

Antonovsky, A. (1987). Unraveling the mystery of health: *How people manage stress and stay well*. Jossey-bass.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE-rådet) (2018). *Erhvervsskolen er et godt valg*.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE-rådet) (2021). *Danmark mangler 99.000 faglærte i 2030*.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: Towards a unifying theory of behavioral change*. Psychological Review, 84.

Bredgaard, T., Hansen, C. D., Larsen, J. F., Kylling, A-B., Hørby Jørgensen, J., & Ibsgaard, E. (2021). *Arbejdslivet med corona: Covid-19, arbejdslivet og den mentale sundhed*. Institut for Politik og Samfund, Aalborg Universitet.

Bruselius-Jensen, Maria & Sørensen, Niels Ulrik (2017). *Unges fællesskaber – mellem selvfølgelighed og vedligeholdelse*. Aalborg Universitetsforlag.

Bruselius-Jensen et al. (2021). Kan ungefællesskaber gøre ondt? Aalborg Universitet.

Børnerådet (2019). Det gode fritidsliv er venner, tid og frihed.

Børnerådet (2020). Unges forhold til krop, motion og sundhed.

Børns Vilkår & TrygFonden (2020). Krop, køn og digital adfærd. Hvordan mindsker vi presset på børn og unge?

Christensen, G., Christensen, M. L., Mehlsen, L., Enemark, M. H. & Jakobsen, V. (2019). *Tryghed og trivsel i udsatte boligområder – Evaluering af*

Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2015-18- midlerne. VIVE – Viden til Velfærd Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) (2018). *Uddannelsesvalg i 9. klasse Unges vej mod ungdomsuddannelse.*

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) (2019). *Synet på ungdomsuddannels-erne blandt unge i 9. klasse Unges veje mod ungdomsuddannelse.*

DEA (2020). *Den krøllede vej til en erhvervsuddannelse.*

Forbundet af Offentlige Ansatte (FOA) (2018). *Akut behov for at tiltrække SOSU'ere.*

Frank, Vibeke A, Herold, Maria D. & Bjønness, Jeanett (2021). *Unge alkoholforbrug handler mere om fællesskab end om gruppepres.* STOF – Viden om rusmidler og samfund, nr. 38.

Fredriksen, Nynne Johanne Sahl & Meyer, Maria Kristine Hagelskær (2021). *"Hvis man vil være mere med i fællesskabet, så drikker man": Traditioner motiverer unge til at drikke alkohol, når de starter på gymnasiet.* STOF – Viden om rusmidler og samfund, nr. 38.

Fridberg, T. & Henriksen, L. S. (Eds.) (2014). *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012.* SFI-Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Hansen, Erik Jørgen & Andersen, Bjarne Hjort (2009). *Et sociologisk værktøj.* 2. udgave, 3. oplag. København. Hans Reitzels Forlag.

Hattie, J. (2009). *Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement.* Routledge.

Illeris, K. (2006). *Læring.* Roskilde Universitetsforlag.

Jensen, S. M. (2008). *Mellem rum: om unges identitet og fællesskaber i og udenfor skolen - i forstaden, på landet og i byen.* Roskilde Universitet.

Juul, T. M. (2018). *Det 'sikre' valg i en uvis fremtid: En sociologisk analyse af unges motiver for valg af ungdomsuddannelse*. Aalborg Universitetsforlag. Aalborg Universitet.

Katznelson, N., Bruselius-Jensen, M. & Amtoft, R. K. (2021). *Ungdomsliv og madkultur: Om eleverne på efterskolernes forhold til mad, klima og udbytte af køkkentjansen*. Institut for kultur og læring, Aalborg Universitet.

Katznelson, N., Illeris, K., Nielsen, J. C., Sørensen, N. U., & Simonsen, B. (2009). *Ungdomsliv: mellem individualisering og standardisering*. Samfundslitteratur.

Katznelson, N. & Louw A. (2018). *Karakterbogen: Om karakterer, læring og elevstrategier i en præstationskultur*. (1 udg.) Aalborg Universitetsforlag. Ungdomsliv.

Katznelson, N., Lundby, A. A., & Hansen, N-H. M. (2016). *Karrierelæring i gymnasiet: De vidste ikke, hvad de ville*. Aalborg Universitetsforlag.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interview: introduktion til et håndværk*. Hans Reitzels Forlag.

Larsen, L., & Wulf-Andersen, T. (2015). *Unge tilhør og kampe om steder*. Dansk Pædagogisk Tidsskrift.

Lasgaard et al. (2019). Ensomhed blandt unge.

Law, B. (1999). Career-learning space: *New-dots thinking for careers education*. British Journal of Guidance and Counselling, 27(1).

Louw, A. & Katznelson, N. (2017). *Unge i gymnasieskolen*. I H. S. Jørgensen, G. H. Ingerslev, & J. Dolin (red.), *Gymnasiepædagogik: En grundbog*. 3 udg. Hans Reitzels Forlag.

Louw, A. V. (2013). *Indgang og adgang på erhvervsuddannelserne: Analyse af tømrelevernes muligheder og udfordringer i mødet med faget, lærerne og de pædagogiske praksisser på grundforløbet*. Ph.d.-afhandling. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.

Nielsen, B. S. (1984). *Robert Jungk & Norbert Müllert: Håndbog i fremtidsværksteder*. Politisk revy.

Nielsen, A. M. & Lagermann, L. C. (2017) *Stress i gymnasiet. Hvad der stresser gymnasielever og hvordan forebyggelse og behandling virker med 'Åben og rolig for unge'*. Aarhus Universitet.

Nielsen, K. T. P. & Louw, A. (2021). *Ungeprofil 2020 - Gentofte Kommune*. (1 udg.) Institut for kultur og læring, Aalborg Universitet.

Nutbeam, D. (2000). *Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century*. Health promotion international, 15(3).

Ottesen, M. H., Andreasen, A. G., Dahl, K. M., Hestbæk, A.-D., Lausten, M. & Rayce, S. B. (2018). *BØRN OG UNGE I DANMARK – VELFÆRD OG TRIVSEL 2018. VIVE – Viden til Velfærd* Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Petersen, A. (2009). *Præstationssamfundet*. Hans Reitzels Forlag.

Pless, M., Katznelson, N., Hjort-Madsen, P., & Nielsen, A. M. W. (2015). *Unge motivation i udskolingen: Et bidrag til teori og praksis om unges lyst til læring i og udenfor skolen*. (1 udg.) Aalborg Universitetsforlag. Ungdomsliv Nr. 2.

Rasborg, K. (2013). Individualisering og social differentiering i den reflek-sive modernitet. *Dansk Sociologi*, 24(4): 9.

Rasmussen, K., Chimirri, N. A., Juhl, P., & Gitz-Johansen, T. (2019). *Har du det godt? Om at have det godt i daginstitutionens hverdag*. Dafolo.

Reckwitz, A. (2019). *Singulariteternes samfund*. Hans Reitzels Forlag.

Regeringen (2017). *Aftale om bedre veje til uddannelse og job* (Regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti), Dansk Folkeparti, Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti, Radikale Venstre, Alternativet og Enhedslisten).

Rosa, H. (2014). *Fremmedgørelse og acceleration*. Hans Reitzels Forlag.

Sand, A-L. (2017). *Jamming with urban rhythms: improvisatorial place-making among Danish youth*. *Young*, 25(3).

Sex & Samfund (2017). *Unges syn på krop og kropsidealer*.

Statens Institut for Folkesundhed, SDU (2019). *Skolebørnsundersøgelsen 2018. Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt 11-, 13- og 15-årige skoleelever i Danmark*.

Statens Institut for Folkesundhed, SDU (2020). *Sundhed og trivsel på gymnasiale uddannelser. Udviklingen fra 2014-2019*.

Wistoft, K. (2011). *Tag børn og unges syn på og viden om sundhed alvorligt*. Forskning/faglig viden.

Ågård, D. (2014). *Motiverende relationer Lærer-elev-relationens betydning for gymnasieelevers motivation*. Ph.d.-afhandling, Faculty of Arts, Aarhus Universitet.

Appendiks: Undersøgelsens empiriske data og metodiske grundlag

Roskilde Kommune ungdomsprofil 2021 baserer sig både på kvantitative og kvalitative data. I dette appendiks beskriver vi disse data og deres tilblivelsesprocesser.

Rapportens kvantitative data baserer sig på en målrettet spørgeskemaundersøgelse udarbejdet af Center for Ungdomsforskning med sparring fra Roskilde Kommune. Rapportens kvalitative data består af seks gruppeinterviews med i alt 27 unge i alderen 14-29 år fra hhv. udskolingsklasser, unge der har afbrudte og krogede uddannelsesforløb og unge på stx og erhvervsskole. Derudover er der inddraget eksisterende forskning samt andre relevante ungeundersøgelser, for at tegne et billede af Roskilde Kommune i relation til unge generelt set.

I gruppeinterview og i spørgeskemaundersøgelse er de unge blevet bedt om at forholde sig til en række overordnede temaer fx skole, uddannelse, fritid, venner og sundhed. Fokus har været på de unges egne oplevelser og erfaringer, og gennem vores datamateriale har vi således fået indblik i de unges egne forståelser af deres ungeliv i Roskilde Kommune. Analyser af datamaterialet bidrager således til en øget indsigt i, hvordan de unge har det og herunder deres perspektiver på, hvad et godt ungeliv er.

Spørgeskema

Spørgeskemaet blev udarbejdet af Center for Ungdomsforskning med sparring fra Roskilde Kommune. Spørgeskemaet indeholder dels spørgsmålene hentet fra eksisterende og anerkendte spørgeskemaer, fx BørnUnge-Livs ungeprofilundersøgelse og den nationale trivselsmåling, og dels blev der udviklet en række unikke spørgsmål specifikt til de unge i Roskilde Kommune. Spørgeskemaet består af 288 spørgsmål, hvoraf nogle af spørgsmålene fungerer som filtre, således at spørgsmål om eksempelvis nuværende skolegang kun er givet til dem, som har svaret, at de går

i skole eller er under uddannelse. Spørgeskemaet blev pilottestet i en folkeskoleklasse. I alt 1961 unge har svaret på et eller flere spørgsmål i spørgeskemaet.

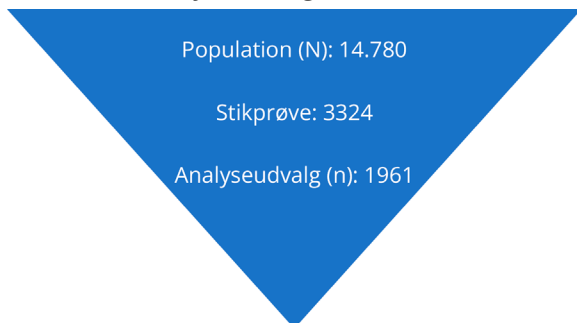
Udover indledende baggrundsinformation som køn, alder og beskæftigelse er spørgeskemaet bygget op om forskellige tematikker, der har til formål at komme bredt omkring væsentlige forhold i de unges liv og deres trivsel. Det er blandt andet spørgsmål om skole/uddannelse, fritidsaktiviteter, brug af sociale medier, generel trivsel og familie samt spørgsmål om, hvor de unge færdes, og hvilke lokale aktiviteter de kender til og deltager i.

Design, population og analyseudvalg

Unge, der enten er bosiddende i eller går på uddannelse i Roskilde Kommune i alderen 12-26 år, kunne i perioden 18. august til 8. oktober 2021 deltage i den anonyme spørgeskemaundersøgelse distribueret gennem SurveyX-act. Den totale population (N) er 14.780 unge i denne aldersgruppe, som bor i Roskilde Kommune (DST folketal 4. kvartal). Dog kan der være unge på ungdomsuddannelserne, der ikke bor i Roskilde Kommune, hvorfor totalpopulationen udgør bedst mulige skøn. Rekrutteringen af respondenter er foretaget af Roskilde Kommune og foregik primært gennem uddannelsesinstitutioner og kommunale tilbud. Denne rekruttering betyder dermed noget for, hvem der reelt blev præsenteret for spørgeskemaet, og hvem der svarede, hvilket skal tages med i vurderingen af de kvantitative analyser.

Ud af den totale population har 3324 (stikprøve) unge modtaget spørgeskemaet. Ud af stikprøven på 3324 unge har 1469 (analyseudvalg) unge gennemført spørgeskemaet. Det giver os en svarprocent på 59 %, hvilket er meget tilfredsstillende for en spørgeskemaundersøgelse af denne art.

Fra population (N) til analyseudvalg (n).

I nogle tilfælde (492) har respondenter valgt at springe et eller flere spørgsmål i spørgeskemaet over. Dette er meget normalt – specielt når der ikke er stop-spørgsmål undervejs – altså spørgsmål, der skal besvares for at kunne komme videre. Det betyder, at analyseudvalget kan være svingende fra variabel til variabel. Den svingende størrelse på analyseudvalget accepteres her for at bevare størst muligt antal respondenter frem for at fjerne respondenter med missing-værdier for at kunne bevare et konstant analyseudvalg. Størrelsen på det konkrete analyseudvalg (n) er derfor angivet for hver tabel i rapporten, og det betyder, at procenter ikke sammenlignes på tværs af tabeller, men udgør enkeltstående information for hver tabel. Da det er vigtigt for analyserne og den overordnede reliabilitet, at der er mindst 5 respondenter i hver celle for at kunne fortolke sammenhænge mellem variablene i krydstabellerne, har vi i nogle tilfælde valgt at omkode udfaldsrummet, så to eller flere svarmuligheder lægges sammen (Hansen & Andersen 2009).

Hvad angår kønsfordelingen blandt respondenterne, er der en lille overvægt af piger/kvinder (52 %) i forhold til drenge/mænd (45 %). Dertil har 2 % angivet at have en anden kønsidentitet, og 2 % har ikke ønsket at svare på spørgsmålet. Aldersgruppen 13-16 år står for langt de fleste besvarelser (69,5 %), dernæst de 17-20-årige (20,6%) mens de 21-25-årige er meget lavt repræsenteret i undersøgelsen (2,7 %). Dette skal tages med i betragtningen af vurderingen af analyserne, særligt i forhold hvor alder har afgørende betydning for svar (fx karakterer, alkohol og rygning). Da rekrutteringen er foregået primært gennem folkeskoler og ungdomsuddannelser, er der en forventelig overrepræsentation af disse unge i indeværende undersøgelse. Langt de fleste respondenter går i skole/er under uddannelse (98 %), mens kun 2 % laver noget andet. Dette må igen ses som en konsekvens af, at rekrutteringen af respondenter primært er foregået gennem folkeskoler og ungdomsuddannelser, og spørgeskemaundersøgelsen kan derfor ikke siges at være repræsentativ for alle unge i Roskilde Kommune. Repræsentativitet er svært opnåeligt og ville kræve et meget omfattende og omkostningstungt distributionsarbejde. Vi har ikke tilstræbt repræsentativitet i denne spørgeskemaundersøgelse, og spørgeskemaundersøgelsen værdi og bidrag er at pege på mønstre og tendenser blandt unge i Roskilde Kommune – med de forbehold vi har redegjort for ovenfor.

Databehandling: frekvens- og krydstabeller

Data fra spørgeskemaundersøgelsen er udtrukket fra SurveyXact og behandlet i programmet STATA (en statistisk software-pakke). Dette program er brugt til at opstille frekvens- og krydstabeller over data for henholdsvis at skabe overblik og analysere mulige sammenhænge. På baggrund af dette kan indeværende undersøgelse pege på tendenser og korrelation, imens spørgsmål om kausalitet (årsagsforklaringer) ikke kan udledes af krydstabellerne.

Da det er vigtigt for den videre analyse og den overordnede reliabilitet, at der er mindst 5 respondenter i hver celle for at kunne fortolke sammenhænge mellem variablene i krydstabellerne, har vi i nogle tilfælde valgt at omkode udfaldsrummet, så to eller flere svarmuligheder lægges sammen (Hansen & Andersen 2009). Herved ment, at eksempelvis svarmulighederne "Aldrig" og "Sjældent" i nogle spørgsmål lægges sammen til "Sjældent eller aldrig" i vores præsentation af data i rapporten. Omkodninger reducerer nuancer i besvarelsene, men gør det samtidig muligt at højne reliabiliteten således, at tallene i krydstabellerne med større sikkerhed kan siges at vise tendenser og ikke blot tilfældigheder. Er udfaldsrummet på en variabel omkodet, står det angivet i tabelteksten.

Gruppeinterview

Vi har gennemført 6 gruppeinterviews med i alt 27 unge, som enten er bosiddende eller tilknyttet en institution i Roskilde Kommune. Rekrutteringen af de unge til gruppeinterviews er foretaget af Roskilde Kommune med hjælp fra uddannelsesinstitutioner og indsatser til unge uden for uddannelse og beskæftigelse. I alt er 8 folkeskoleelever (4 ottendeklasser, 4 niendeklasser), 10 ungdomsuddannelseselever (5 stx og 5 eud/eux), og 9 unge, der ikke er i uddannelse eller i beskæftigelse, blevet interviewet. Fordelingen er således anderledes end i den kvantitative del, hvor flest folkeskoleelever havde svaret på spørgeskemaet, og hvor unge uden for uddannelse og job var i fåtal. Unge uden for uddannelse og beskæftigelse udgør således ca. en tredjedel af det kvalitative datamateriale. Dette er et bevidst valg for at sikre, at denne gruppe unge også får en stemme i undersøgelsen.

Spørgeguiden til de seks gruppeinterviews har været ens – dog med få modifikationer i forhold til, om de unge er under uddannelse og hvor i

deres uddannelsesforløb, de i så fald befinder sig. De semistrukturerede interviews varede mellem 1-1½ time og var baseret på relevante tematikker (Kvale & Brinkmann, 2009) på baggrund af læsninger af det kvantitative datamateriale. Spørgeskemaundersøgelsen lå således tidsmæssigt før gruppeinterviewene og har fungeret som inspiration til tematikker, der syntes særligt interessante at få uddybet og diskuteret. I interviewene med de unge har vi bedt dem om at forholde sig til udvalgte frekvenstabeller fra spørgeskemaundersøgelsen, fx omkring ensomhed og bekymringer. Vi har ligeledes inddraget geografiske kort over Roskilde Kommune, hvor de unge løbende gennem interviewet har kunnet udpege steder, hvor de færdes, eller som de har særlige forestillinger om.

Med gruppeinterviewene har det således været muligt at nuancere og kvalificere resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen. Samtidig har analyser af spørgeskemaundersøgelsen kunnet kaste et andet og nyt blik på interviewene undervejs i analyseprocessen.

Kodning af interviews

Alle interviews er kodet i Nvivo12. Kodningerne er lavet i vekselvirkning mellem læsning af interviews, spørgeskema og teori og tager afsæt i brede trivels- og sundhedstemaer såsom "holdninger til alkohol", "pres i skolen", "hvordan voksne møder en", "ensomhed", "hvor de unge opholder sig" osv.

Alle interviews er læst enkeltvist og på tværs, hvor de tematiserede kodninger har givet mulighed for at læse interviewpassager i et tværsnit af alle interviews. Ved læsninger af kodninger i samspil med spørgeskemadata begyndte forskellige yderligere temaer at opstå og vise sig. I samspil med vores teoretiske udgangspunkt, hvor trivselsbegrebet er sat i rammen 'at have det godt som ung – her og nu og i fremtiden', læste, systematiserede og analyserede vi yderligere det empiriske materiale i tæt samspil og i vekselvirkning med dette trivselsbegreb. Således blev analysen informeret af både det empiriske materiale og teorien, og disse virkede ind på og formede hinanden.

Workshop

Efter selve dataindsamlingsperioden blev der afholdt en workshop med 16 unge i Byens Hus i Roskilde. Både folkeskoleelever, gymnasieelever og

FGU-elever deltog, hvoraf nogle af dem også var ungebyrådsmedlemmer.

Formålet med workshoppen var dels at rette blikket fremad i forhold til, hvad der skal til for, at unge i Roskilde Kommune kan få det endnu bedre. Dels var formålet at tale med de unge om det, der vedrører dem og deres ungeliv i kommunen. En del af deltagerne til workshoppen var som sagt medlemmer af Ungebyrådet, som efter workshoppen præsenterede de unges idéer til de øvrige ungebyrådsmedlemmer, som efterfølgende havde mulighed for at tage idéerne med videre til Roskilde Kommune.

Workshoppen blev indledt med, at forskerholdet præsenterede en række temaer for de unge, som vi havde udvalgt på baggrund af datamaterialet. De unge stemte derefter på demokratisk vis om, hvilke temaer de fandt mest centrale for deres ungdomsliv. De fire temaer med flest stemmer dannede efterfølgende grundlag for de fire workshops. De fire temaer var tidspres, søvn, bekymringer om fremtiden samt voksnes betydning for ungeliv.

De fire workshops var udarbejdet med inspiration fra fremtidsværkstedet og bestod af tre faser (Nielsen 1984). Den første fase omhandlede, hvordan det pågældende tema fx 'bekymringer om fremtiden' påvirkede de unge på en negativ måde. Den anden fase handlede om, hvordan man kunne skabe forandringer. I den tredje og sidste fase skulle de unge designe en plakat, som præsenterede deres kritikpunkter samt idéer til løsninger fra de to foregående faser (Nielsen 1984). Workshoppen indgår som data undervejs i rapporten de steder, hvor det tematisk og analytisk er fundet meningsfuldt.

